Janne Suokas

SANGATTEN KESKUS LEIRINÄ

Retorinen analyysi poliittisen tosiasian tuottamisesta

Ranskan poliittisten johtajien lausunnoissa

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

Kansainvälinen politiikka

Pro gradu –tutkielma

Toukokuu 2006

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

SUOKAS, JANNE: Sangatten keskus leirinä. Retorinen analyysi poliittisen tosiasian tuottamisesta Ranskan poliittisten johtajien lausunnoissa.

Pro gradu –tutkielma, 103 s.

Kansainvälinen politiikka

Toukokuu 2006

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Ranskan pohjois-rannikolla, Sangatten kylässä vuosina 1999-2002 toimineen hätämajoituskeskuksen tapausta. Ranskan hallitus perusti keskuksen Iso-Britanniaan pyrkivien, epäsäännöllisessä tilanteessa olleiden ulkomaalaisten majoittamiseksi. Sen toiminnasta vastasi kuitenkin Ranskan Punainen risti. Keskuksen asema liittyy ajankohtaiseen tematiikkaan valtioiden käyttöönottamista poikkeusmenettelyistä.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys perustuu Carl Schmittin desisionistiselle määritelmälle suvereniteetista ja Giorgio Agambenin paljaan elämän ja leirin käsitteille. Schmittin mukaan päätös poikkeustilasta tuottaa suvereenin poliittisen auktoriteetin. Oikeudellisten normien kuten kansainvälisen turvapaikkaoikeuden pätevyys edellyttää konkreettisten elämänolosuhteiden säännönmukaisuutta. Poliittisen tosiasian käsitteellä viitataan poliittisen auktoriteetin arvioon siitä, vallitseeko tällainen normaliteetti vai ei. Poikkeustilassa oikeudet pannaan viralta, jotta voitaisiin ryhtyä normaalin järjestyksen palauttamisen edellyttämiin toimenpiteisiin. Agamben puolestaan tarkoittaa leirillä tällaista tilaa, jossa poikkeustila paikallistuu. Leiri noudattelee pannan rakennetta, jossa leirille asetetut ihmiset on sisällytetty vallankäytön alaisuuteen paljaana elämänä eli oikeuksista ja poliittisesta statuksesta riisuttuina.

Ranskan poliittisten johtajien lausunnoista koostuvaa tutkimusaineistoa analysoitiin Chaïm Perelmanin argumentaatioteorian avulla. Vaikuttamaan pyrkivä argumentaatio perustuu yleisön jo hyväksymille tosiasioille ja arvoille. Niitä koskeva hyväksyntä pyritään erilaisten yhdistävien ja erottavien tekniikoiden kautta siirtämään koskemaan myös puhujan esittämiä väitteitä. Analyysissa tarkasteltiin sitä, miten Ranskan poliittiset johtajat perustelivat Sangatten tilannetta eli millaista poliittista tosiasiaa he rakensivat?

Tutkimustuloksena oli, että Sangatten keskus ja sinne majoitetut ihmiset olivat väline Ranskan suvereniteetin tuottamisessa. Keskukseen majoitettujen tilanteen epäsäännöllisyys oli poliittinen tosiasia, jolla Ranskan poliittiset johtajat perustelivat poikkeusmenettelyä. Majoitettuja käsiteltiin humanitääristen avustustoimenpiteiden kohteina ja heidän oikeutus turvapaikkaan kyseenalaistettiin. Ranskan poliittiset johtajat käyttivät keskuksen humanitäärisiä perusteita argumentoinnissaan siten, että keskukseen majoitettujen katoaminen Iso-Britanniaan näyttäytyi hyväksyttävänä.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO 1
2. TUTKIELMAN TEOREETTINEN VIITEKEHYS 5
2.1. Suvereniteetin käsitteestä 5
2.2. Suvereniteetti rajakäsitteenä 6
2.2.1. Poliittisen järjestyksen reunaehdoista 6
2.2.2. Desisionistinen teoria suvereniteetista rajakäsitteenä 8
2.2.3. Poikkeustila ja poikkeukselliset toimenpiteet 10
2.3. Poikkeustila ja paljas elämä 12
2.3.1. Paljas elämä ja poliittinen olemassaolo 13
2.3.2. *Homo sacer* ja pannan rakenne 15
2.3.3. Leiri poikkeuksen paikallistumana 17
2.4. Tutkimuksen teoreettiseen viitekehyksen tarkennus 19
3. PAKOLAISUUS KANSAINVÄLISEN HALLINNAN KYSYMYKSENÄ 21
3.1. Kansainväliset ongelmat ja niiden hallinta 22
3.2. Pakolaisongelma ja sen hallinta valtioiden välisessä järjestelmässä 24
3.2.1. Pakolaisen oikeudellinen määritelmä ja palautuskielto 24
3.2.2. YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun toimisto 25
3.3. Kansainvälinen turvapaikkaoikeus, normaliteetti ja suvereeni poikkeuspäätös .. 27
4. RETORIIKKA TUTKIMUSMENETELMÄNÄ 30
4.1. Retoriikan valtakunta ja suvereeni poikkeustila: perelmanilaisen retoriikan lähtökohdista 32
4.2. Läsnäolon luominen yleisössä 35
4.3. Argumentaation premissit eli esisopimukset 37
4.4. Assosiatiiviset argumentaatiotekniikat 39
4.4.1. Muodollista päättelyä jäljittelevät argumentit 40
4.4.2. Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit 40
4.4.3. Todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkivät argumentit 41
4.5. Dissosiatiiviset argumentaatiotekniikat 43
5. AINEISTON ANALYYSI 44
5.1. Katsaus tutkittavaan tapaukseen 44

5.2. Tutkimuksen aineisto 51
5.3. Lausuntojen yleisöt 52
5.4. Lausuntojen esisopimukset 58
5.4.1. Todellisuutta koskevat esisopimukset 59
5.4.2. Toivottavaa asioiden tilaa koskevat esisopimukset 62
5.5. Argumentaatiotekniikat Ranskan johtajien lausunnoissa 64
5.5.1. Kvasiloogiset argumentit 64
5.5.2. Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit 66
5.5.3. Todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkivät argumentit 79
5.5.4. Dissosiatiiviset argumentaatiotekniikat 85
6. JOHTOPÄÄTÖKSET 87
LÄHDELUETTELO 92

1. JOHDANTO

Tämä tutkielma liittyy ajankohtaiseen, erilaisten poikkeuksellisten järjestelyiden ja tilojen tematiikkaan, joka on terrorismin vastaisen taistelun myötä noussut julkiseen keskusteluun. Tunnetuin esimerkki on Guantanamon tukikohta, jossa Yhdysvallat on pitänyt terroristeiksi epäilemiään henkilöitä vangittuina. Merkittävintä näiden vihollistaistelijoiksi määriteltyjen henkilöiden kannalta on ollut se, että niin kansainvälisten sotavankien kohtelua koskevien säännösten kuin Yhdysvaltain kansallisen rikoslain ei ole katsottu pätevän heihin. Tukikohta on siten määritelty Yhdysvaltain ulkopuoliseksi alueeksi, vaikka se on samanaikaisesti sen vallankäytön alaisena. Kiinnostavalla tavalla samankaltaisia järjestelyitä on kuitenkin otettu erityisesti 1990-luvun puolella käyttöön turvapaikanhakijoiden liikkeiden hallitsemisessa. Tunnetuin esimerkki tästä lienee Australia, joka on julistanut joitakin osia alueestaan sellaisiksi, joissa maahanmuutto- ja turvapaikkalainsäädäntö ei päde täysimääräisenä (Rajaram & Grundy-Warr 2004, 46-48). Myös Euroopan Unionin puitteissa on elätelty ajatusta turvapaikanhakijoille tarkoitettujen vastaanottokeskusten perustamisesta jäsenvaltioiden alueen ulkopuolelle, esimerkiksi Pohjois-Afrikkaan.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Ranskassa, Sangatten kylässä vuosina 1999-2002 toimineen hätämajoituskeskuksen tapausta, joka on monessa suhteessa samankaltainen yllä kuvattujen esimerkkien kanssa. Ranskan hallitus perusti keskuksen humanitäärisiin syihin ja yleiseen järjestykseen vedoten epäsäännöllisten maahanmuuttajien majoittamiseksi. Ranskan pohjoisrannikolle oli 1990-luvulla saapunut enenevässä määrin turvapaikanhakijoita, jotka pyrkivät Englannin kanaalin yli Iso-Britanniaan. Keskuksen asema oli kuitenkin poikkeuksellinen, sillä paikalla ei ollut lainkaan Ranskan viranomaisia vaan sen päivittäisestä toiminnasta vastasi Ranskan Punainen risti. Valtaosa majoitetuista pyrki Iso-Britanniaan ja keskuksesta muodostuikin eräänlainen ”musta aukko”, jonka kautta ihmiset katosivat Ranskasta. Ranskan poliittiset johtajat joutuivat perustelemaan järjestelyä, kun majoitettujen määrät kasvoivat ja Iso-Britannia vaati lopulta keskuksen sulkemista, joka neuvottelujen jälkeen tapahtuikin vuoden 2002 lopulla.

Tutkimuksen **teoreettinen viitekehys** pohjautuu Carl Schmittin poliittiseen realismiin, jonka pohjalta italialainen filosofi Giorgio Agamben on kehittänyt kriittisen analyysin käsitteistönsä. Agambenin teos *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life* (1998) ohjasi tutkielman teoreettisen käsitteistön muodostusta. Agambenin kunnianhimoisena tavoitteena on tuoda esille länsimaista poliittista ajattelua määrittävä vastakkainasettelu poliittisen olemassaolon ja paljaaksi elämäksi nimittämänsä olemassaolon muodon välillä. Kyse on yksinkertaistetusti osallisuudesta poliittisessa yhteisössä ja joutumisesta suljetuksi sen ulkopuolelle. Olennaista tässä on se, että Agambenin mukaan ulkopuolelle sulkemista määrittää niin sanottu pannan rakenne, jossa se, mikä on suljettu ulkopuolelle on samanaikaisesti sisällytetty vallan alaisuuteen, kuitenkin kaikista poliittisista ja oikeudellisista määritteistä riisuttuna. Agamben viittaa leirin käsitteellä kaikkiin tällaisiin tiloihin, olivat ne sitten keskitysleirejä, humanitäärisen avun organisoimiseksi perustettuja leirejä tai vaikkapa suurten lentokenttien kansainvälisiä vyöhykkeitä. (Agamben 1998, 1-12; 166-174.)

Tämä pannan määritelmä noudattelee varsin uskollisesti saksalaisen oikeusteoreetikko Carl Schmittin määritelmää suvereniteetista. Schmittin desisionistinen teoria, jonka hän esitteli teoksessaan *Poliittinen teologia* (1997, alkuperäinen teos vuodelta 1922), sanoutuu irti suvereniteetin yleisistä määritelmistä, joissa sillä tarkoitetaan korkeinta poliittista valtaa tietyllä alueella. Schmittille suvereniteetti on rajakäsite, jolla on merkitystä ja selittävää voimaa ainoastaan poikkeustapauksissa. Poikkeustilalla tarkoitetaan sellaista tilannetta, jota ei voida ohittaa oikeudellisten normien täytäntöönpanossa, sillä normeja ei voida soveltaa kaaokseen. Schmittille suvereeni on se, joka päättää vallitseeko normaali tilanne. Poikkeustilaa määrittelee oikeudellisten normien viraltapano, jonka tarkoituksena on mahdollistaa normaliteetin palauttamisen edellyttämät poikkeukselliset toimenpiteet. (Schmitt 1997, 49-60.) Agambenin käsitteistössä leiri on se tila, jossa poikkeustila paikallistuu, ja jonne suljetut ihmiset ovat ylimmän poliittisen vallankäytön alaisia ilman oikeudellisten normien rajoittavaa vaikutusta.

Tutkielman tavoitteena on muodostaa teoreettinen ymmärrys leirin kaltaisista tiloista ja niiden merkityksestä valtioiden järjestelmässä. Luvussa 2, jossa esitellään tutkielman teoreettinen viitekehys, käsitellään näitä teemoja tarkemmin. Teoreettisen viitekehyksen tarjoamaa käsitteistöä sovelletaan tutkittavaan empiiriseen tapaukseen. Arvioimalla

Schmittin ja Agambenin ajatuksia ja tuomalla esiin niistä käytyä keskustelua tarkennetaan edelleen tutkielman teoreettista näkökulmaa, joka kulminoituu *poliittisen tosiasian* käsitteeseen. Poliittisen tosiasian käsite juontuu Schmittin suvereniteettia koskevaan teoriaan, jossa sillä tarkoitetaan sellaista faktuaalista tilannetta, jota ei voida ohittaa oikeudellisten normien toimeenpanossa. Kyse on niistä perusteista, joihin suvereeni viittaa tehdessään päätöksen poikkeustilasta. Schmitt ei kuitenkaan tarkemmin käsittele sitä, mitkä voisivat olla tällaisia tosiasiallisia tilanteita, viitaten ainoastaan hätätilanteeseen tai valtion poliittisen järjestyksen kohtaamaan uhkaan. Tämä taas johtuu siitä, että poikkeustapaus ei ole ennakoitavissa, joten se voi periaatteessa olla mitä tahansa. Itseriittoisia ja koneen kaltaisiksi automatisoituja järjestelmiä vierastavalle Schmittille kyse avoimuuden hetkestä, jossa päätöksenteko on poliittista sanan varsinaisessa merkityksessä. (Schmitt 1997, 50-51.)

Tutkimusmenetelmäksi on valittu Chaïm Perelmanin retoriikan teoria, joka luetaan keskeiseksi osaksi niin sanottua uutta retoriikkaa. Retoriikassa tutkitaan niitä argumentoinnin keinoja, joiden kautta puhujat tavoittelevat yleisön kannatusta esittämilleen väitteilleen. Argumentaation tarkoituksena on vaikuttaa kuulijoihin vahvistamalla tai muuttamalla näiden käsityksiä asioista ja hankkimalla kannatusta esitetyille väitteille. Tutkimusmenetelmän valinnalle on kaksi perustelua. Ensiksi, Perelmanin retoriikka –käsityksessä argumentaatiolla on samankaltainen rakenne kuin poikkeustilaa koskevalla päätöksellä Schmittin suvereniteettia koskevassa teoriassa. Perelmanin mukaan retoriikan valtakuntaan astutaan aina, kun ei ole olemassa ennalta määrättyjä sääntöjä siitä, miten tulisi edetä, tai kun tilanne on sellainen, ettei sääntöjä voida soveltaa (Perelman 1996, 41). Argumentaatiolle onkin ominaista juuri avoimuus, erilaisten ja vastakkaisten mielipiteiden mahdollisuus. Koska retoriikka on tutkii luonnollisessa kielessä tapahtuvaa päättelyä, sen perusajatuksena on, että tällaisessa avoimessa tilanteessa voidaan silti päätellä tavalla, joka on pätevää ja rationaalista, vaikkakaan ei muodollisen loogista.

Toiseksi, retoriikka tarjoaa välineet sen tarkastelemiseen, miten poliittiset johtajat argumentoivat poikkeuksellista tilannetta *poliittisena tosiasiana* konkreettisessa tapauksessa. Metodisesti muotoiltuna tämä tarkoittaa sitä, että tutkimusaineistoa analysoidaan erittelemällä niitä argumentaation tekniikoita, joiden avulla Ranskan poliittiset johtajat tuottavat Sangatten tilanteen poliittisena tosiasiana. Analyysissa

tarkastellaan puhujien yleisökäsityksiä, jotka koostuvat Euroopan Union jäsenvaltioiden ja erityisesti Iso-Britannian poliittisista johtajista sekä Ranskan kansalaisista. Sen jälkeen tuodaan julki niitä argumentaation lähtökohtia, joita kohtaan yleisön keskuudessa tunnettu hyväksyntä pyritään siirtämään kohti puhujien esittämiä väitteitä ja johtopäätöksiä. Lopuksi analysoidaan varsinaisten argumentaatiotekniikoiden käyttöä eli sitä, miten Ranskan poliittiset johtajat yhdistelevät ja erottelevat asioita Sangatten tilanteesta puhuessaan. Tavoitteena on, että argumentaation analysointi tutkittavassa tapauksessa täydentää teoreettisen viitekehyksen tarjoamaa ymmärrystä leirin kaltaisista tiloista ja mahdollistaa viitekehyksen arvioimisen.

Tutkielman aineisto koostuu Ranskan poliittisten johtajien antamista lausunnoista ien lausunnoista, joissa käsitellaan Sangatteen vuonna 1999 perustettua vastaanottokeskusta. Lausuntoja on yhteensä 12 kappaletta. Niistä kahdeksan on Ranskan sisäministereiden Jean-Pierre Chevènementin, Daniel Vaillantin ja Nicholas Sarkozyn lausuntoja, ja loput muodostuvat presidentti Jacques Chiracin, pääministeri Lionel Jospinin ja ulkoministeri Hubert Védrinen antamista lausunnoista. Tutkimusaineisto koottiin Ranskan ulkoministeriön ylläpitämästä www-arkistosta[1], jossa on saatavilla Ranskan antamia ulkopoliittisia kannanottoja vuodesta 1990 lähtien, ja *Journal Officielista*, jossa julkaistaa Ranskan valtion virallisia asiakirjoja. Tutkittavat lausunnot haettiin käyttämällä hakusanaa ”Sangatte”. Analysoitavaksi valitut lausunnot on annettu vuoden 2000 kesäkuun ja vuoden 2002 joulukuun välisenä aikana. Sangatten vastaanottokeskus suljettiin joulukuussa 2002, ja tällä perusteella tutkimusaineisto saatiin rajattua luontevalla tavalla.

Tutkielman rakenne jakautuu teoreettisen viitekehyksen kehittelyyn ja soveltamiseen empiirisessä osiossa. Luvussa 2 esiteltyä ja tarkennettua käsitteistöä käytetään kansainvälisen turvapaikkaoikeuden tarkasteluun luvussa 3. Tarkoituksena on osoittaa, miten turvapaikkaoikeus normijärjestelmien tapaan tukeutuu oletukseen normaalista asioiden tilasta, joka on edellytyksenä normien, sääntöjen ja velvoitteiden pätevyydelle. Tästä näkökulmasta ennakoimaton poikkeustapaus, josta poliittiset auktoriteetit päättävät, näyttäytyy häiritsevänä tekijänä, tuoden esille oikeuden poliittisen perustan.

[1] Déclarations francaises de politique étrangère. http://www.doc.diplomatie.fr/BASIS/epic/www/doc/SF

Luvussa 4. käydään läpi tutkimusmenetelmäksi valittu Perelmanin retoriikan teoria. Analyysissa tarkastellaan niitä argumentaatiotekniikoita, joiden kautta Ranskan poliittiset johtajat perustelevat Sangatten hätämajoituskeskuksen poliittisena tosiasiana. Poliittisen tosiasian käsitteen kautta analyysi pyritään sitomaan tutkielman teoreettisen viitekehyksen teemoihin kuten leirin, pannan ja paljaan elämän käsitteisiin.

2. TUTKIELMAN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1. Suvereniteetin käsitteestä

Suvereniteetti on olennaisesti modernin aikakauden käsitys poliittisesta auktoriteetista. Se liittyy varhaismodernin aikakauden uskonnollisten konfliktien rauhoittamiseen Euroopassa. Ennen näiden sotien pohjalta noussutta suvereniteetin muotoilua poliittinen auktoriteetti kytkeytyi uskonnollisten ja maallisten vallanpitäjien välisille, toisiinsa kietoutuneille suhteille. Reformaatioon liittyvien konfliktien jälkeinen Augsburgin rauha vuonna 1555 perustui periaatteelle *cujus regio ejus religio*, jolla saksalaisille ruhtinaille annettiin oikeus hallita uskonnollisia asioita paikallisesti. Tämä periaate säilyi kuitenkin kiistanalaisena, kunnes vuoden 1648 Westfalenin rauha, joka päätti 30-vuotisen sodan, tunnusti ruhtinaiden oikeuden määrätä hallitsemallaan alueellaan harjoitetusta uskonnosta. Vähitellen tämä oikeus katsottiin ulottuvaksi kaikkiin ruhtinaan - ja myöhemmin hallitsijasta irtautuneen valtion - alueen sisäisen hallitsemisen ulottuvuuksiin. (Walker 1993, 141-153.)

Suvereniteetin käsite viittaa korkeimpaan poliittiseen auktoriteettiin tietyllä territoriaalisella alueella. Samalla suvereniteetin käsite kytkeytyy olennaisesti moderniin valtioon, joka käsitteenä merkitsee valtion, alueen ja väestön kolmiyhteyttä. Suvereniteetin käsitettä onkin vaikea määritellä ilman yhteyttä valtioon ja sen perustaviin hallituksen, alueen ja kansan ulottuvuuksiin. Tilaa korostavana ratkaisuna suvereniteetilla on sisäinen ja ulkoinen ulottuvuus, jotka ovat toisistaan riippuvaisia.

Sisäisesti kyse on siitä, että suvereenille poliittiselle auktoriteetilla ei ole vertaisia tietyn alueen puitteissa. Ulkoisella ulottuvuudella taas viitataan siihen, että muut eivät puutu suvereenin auktoriteetin sisäisiin asioihin. Näin ollen suvereenia auktoriteettia käytetään territoriaalisten rajojen puitteissa, mutta samalla myös suhteessa muihin suvereeneihin auktoriteetteihin, jotka eivät legitiimisti saa puuttua tähän auktoriteetin harjoittamiseen. (Hoffman 1998, 75-85.)

Korkein auktoriteetti nähdään varhaisissa suvereniteetin ja suvereenin valtion filosofioissa ratkaisuna epäjärjestyksen ongelmaan. Tunnetuimmat suvereniteetin muotoilut löytyvät Jean Bodinin ja Thomas Hobbesin kirjoituksista, jotka syntyivät sisällissotien keskellä, ja joissa pyrittiin legitimoimaan suvereenia hallitsijaa poliittisen auktoriteetin muotona. Samalla tämä käsitys korkeimmasta auktoriteetista liittyy viitekehykseen, jossa valtion hallitseminen alkaa seurata omaa rationaalisuuttaan. Näin korkein poliittinen auktoriteetti irtautetaan sellaisista käsityksistä, joissa oikean hallitsemisen tavat johdetaan jumalallisista käskyistä tai luonnollisista periaatteista. Bodinin *souverainetén* käsite viittaa auktoriteettiin, jota eivät sille ulkoiset ihmisten lait tai muut ihmisten auktoriteetit sido (Franklin 1973, 41-53). Hobbes puolestaan irrottaa *Leviathanin* eli suvereenin hallitsijan kaikista normeista, olivat näiden lähteet sitten jumalallisia, luonnonoikeudellisia tai tapaan perustuvia. Korkeimman auktoriteetin on järjestyksen tuottamiseksi oltava valmis muutoin moraalin ja oikeuden vastaisiin tekoihin. Laista tulee Leviathanin tahdosta nouseva käsky, jonka tottelemisen vaatimus on absoluuttinen. (Hoffman 1998, 37-42.)

2.2. Suvereniteetti rajakäsitteenä

2.2.1. Poliittisen järjestyksen reunaehdoista

Carl Schmittin desisionistiseen teoriaan sisältyvä suvereenin vallan määritelmä voidaan tulkita yritykseksi päivittää Bodinin ja Hobbesin teoriat korkeimmasta poliittisesta auktoriteetista vastamaan modernille aikakaudelle ominaisia piirteitä. Schmittin poliittinen realismi lähtee käsityksestä, että ihmisen dynaaminen ja viime kädessä

vaarallinen perusluonne edellyttää auktoriteetin olemassaoloa. Vallankäytön oikeutus nousee yksinomaan suojan, turvallisuuden ja järjestyksen tarjoamisesta. Suojelutehtävä on Schmittin mukaan ainoa syy auktoriteettien olemassaololle ja niiden tottelemiselle. (Ojakangas 2004, 87.) Tässä mielessä Schmitt seuraa Bodinin ja Hobbesin pyrkimyksiä legitimoida korkeimman poliittisen auktoriteetin vallankäyttöä ja sille alistumisen mielekkyyttä.

Schmitt on poliittisena ajattelijana ennen kaikkea järjestyksen perustan ja sen mahdollisuuden ehtojen käsitteellistäjä. Auktoriteetti ja järjestys ovat edellytyksiä ihmisen poliittiselle olemassaololle, jonka ytimessä on kyky erottaa ystävät vihollisista (emt., 63). Tarkemmin ottaen Schmitt keskittyy tuotannossaan poliittisen olemassaolon *mahdollisuuden* puolustamiseen. Schmittin kauhistus olisi yhtenäinen ja rajaton maailma, *universum*, jossa asiat hallinnoisivat itseään. Syynä tähän on Schmittin perusnäkemys, jonka mukaan järjestystä ei voi olla ilman epäjärjestystä eikä sisäpuolta ilman ulkopuolta – poliittisen maailman on oltava *pluriversum*. (emt., 12.) Ihmisen autonomiaan oleellisesti kuuluva mahdollisuus tehdä vapaan harkinnan ohjaamia päätöksiä on Schmittille tärkeämpää kuin niiden oikeellisuus tai moraalisuus.

Puolustaessaan poliittisuutta Schmitt vastustaa myöhäismodernin ajan taipumusta korvata poliittiset kysymykset hallinnollisilla, teknisillä ja taloudellisilla ongelmilla. Tämä tendenssi voidaan muotoilla *transsendenssin* syrjäytymisellä *immanenssin* periaatteella. Yhteiskunnallisessa ajattelussa tämä siirtymä ilmenee pyrkimyksenä muotoilla hallitsemisen tapoja ja muotoja, joiden toiminta, periaatteet ja lähtökohdat pohjautuvat vain itseensä, sen sijaan, että niillä olisi jokin ulkopuolinen eli transsendenttinen viitekohta kuten Jumala tai absoluuttinen hallitsija. (Ojakangas 1998, 131-140.) Samalla moderni poliittinen ajattelu pyrkii irtautumaan hallitsijan persoonasta kohti itsestään toimivia järjestelmiä: ”Kone alkaa nyt toimia itsestään” (Schmitt 1997, 95). Carl Schmittin poliittista ajattelua voidaan tarkastella tällaisten automatisoitujen, persoonattomien ja itseriittoisten järjestelmien kritiikkinä. Tarkemmin ottaen Schmittin käsitys suvereniteetista suuntautuu positivistista valtio-oikeuden teoriaa vastaan. Hänen kritiikin kohteeksi asettuu Hans Kelsenin edustama positivistinen käsitys, jonka mukaan oikeusjärjestys, joka koostuu normeista, myös itsessään pohjautui perusnormin ajatukselle, eikä siten tarvitse oikeudelle ja normeille ulkopuolisia viitekohtia. Schmittin vastakkaisen käsityksen mukaan kaikkien normatiivisten järjestysten lähtökohtana on

normatiivisuudelle ulkopuolisessa tyhjiössä tehtävä poliittinen päätös. (Tuori 1997, 12-14.)

Suvereenin tyhjyydestä syntyvä päätös, jonka Schmitt tuo normatiivisen järjestelmän perustaksi, ei kuitenkaan merkitse transsendenssin kunnianpalautusta modernilla aikakaudella. Ojakankaan (2004, 43) mukaan tämä itseensä sulkeutuneen järjestyksen ulkoinen reunaehto on Schmittillä paikannettavissa ”konkreettiseen” tapahtumaan tai instanssiin. Tämän reunaehdon täsmällisempi muoto käy ilmi alla, kun käsitellään Schmittin poikkeukseen perustuvaa suvereenia valtaa lähemmin.

2.2.2. Desisionistinen teoria suvereniteetista rajakäsitteenä

Schmittin tuotannon yleisenä teemana on pyrkimys tarkastella asioiden perusteita ja löytää niitä kuvaavia perussanoja tai -kategorioita (Koivusalo & Ojakangas 1997, 31-32). "Suvereeni on se, joka päättää poikkeustilasta" (Schmitt 1997, 49) on tämän tavoitteen mukainen määritelmä. Siinä Schmitt tuo julki suvereenin vallan periaatteena, joka on riippumaton siitä, millaisten vaihtelevien ja vastakkaisten tavoitteiden ja päämäärien yhteydessä se käytännössä ilmenee. Poikkeuksen ja normaalin välinen erottelu muodostaa tämän suvereniteetin määritelmän ytimen.

Kaikkea moderniin valtioon liittyvää vallankäyttöä ja hallitsemista ei voida luonnehtia suvereenista poliittisesta auktoriteettista lähteväksi tai edes siihen viittaavaksi. Automaatioon pyrkivän myöhäismodernin yhteiskunnallisen ajattelun nousu vallitsevaksi tendenssiksi on eräs keskeinen syy siihen, miksi Schmittin desisionistinen teoria suvereenista vallasta hylkää suvereniteetin yleiset määritelmät korkeimpana valtana tai ”pakotus- ja herruusmonopolina” (Schmitt 1997, 50-58). Schmittin mukaan tällaiset ”abstraktit skeemat” eivät ole käyttökelpoisia tai edes teoreettisesti merkityksellisiä (ibid.). Korkeimman vallan itsestäänselvänä pidetyn pysyvyyden sijaan on tarkasteltava sitä, kuka konkreettisessa tilanteessa päättää poikkeustilasta. Schmittin mukaan juuri poikkeuksen kautta määrittyy myös normaali tilanne:

> Poikkeus on kiinnostavampi kuin normaalitapaus. Normaali ei todista mitään, poikkeus todistaa kaiken; se ei vahvista ainoastaan sääntöä, vaan sääntö elää pelkästään poikkeuksesta. (Schmitt 1997, 60)

Koska kaikki modernin valtion viitekehyksessä tapahtuva toiminta - politiikka, hallinto ja viranomaistoiminta sekä oikeudenkäyttö - ei välittömästi viittaa korkeimpaan auktoriteettiin, ollaan taipuvaisia sivuuttamaan kysymys suvereniteetista joko menneisyydelle leimallisena vallankäytön muotona tai valtioiden välisiin suhteisiin sijoittuvana diplomaattisen kielenkäytön fraasina. Schmittin mukaan tilanne voi näyttäytyä tällaisena vain normaalin yhteiskunnallisen tilanteen vallitessa. Kyse on tietynlaisesta tietoisesta harhasta, jossa unohdetaan, että vallitsevalla poliittisella ja oikeudellisella järjestyksellä ja sen normaalilla tilanteella voisi olla sille ulkoisia viitekohtia. Tätä tilannetta voidaan verrata erotteluun konstituoivan ja konstituoidun vallan välillä. *Konstituoivalla* vallalla (*pouvoir constituant*) viitataan (usein vallankumoukselliseen ja väkivaltaiseen) poliittiseen auktoriteettiin, joka luo uuden, partikulaarin poliittisen subjektiuden ja järjestyksen. Järjestystä luova valta näyttäytyy perusteettomana ainakin legaliteettia korostavasta näkökulmasta. *Konstituoidulla* vallalla (*pouvoir constitué*) viitataan poliittiseen auktoriteettiin, jonka asema on määritetty jo luodussa järjestyksessä. Valtion perustuslaissa määritellään tavallisesti ylimmän poliittisen auktoriteetin asema. Konstituoitu poliittinen auktoriteetti näyttäytyy siten perusteltuna. (Bartelson 2001,7.)

Suvereenia valtaa määrittelee konstituoivaa valtaa muistuttava perustelemattomuus. Järjestystä ylläpitävänä valtana ylimmän poliittisen auktoriteetin on päätettävä, vallitseeko *normaliteetti*. Normaliteetin käsitteellä Schmitt viittaa normaaleihin elämänolosuhteisiin, jotka ovat oikeudellisten normien on pätevyyden edellytys. Normaalit olosuhteet eivät ole itsestäänselvyys vaan ne on ensin luotava, koska normeja ei voida tehokkaasti soveltaa kaaokseen ja epäjärjestykseen. (Schmitt 1997, 57-58.) Tällaista päätöstä ei voida johtaa tai ennakoiden normeista ja normijärjestelmästä itsestään käsin, vaan se on luonteeltaan ennakoimaton ja odottamaton. Kyse tosiasioita koskevasta poliittisesta toteamuksesta - vallitseeko yhteiskunnallisessa todellisuudessa normaali tilanne - ja siitä vedetystä johtopäätöksestä.

Suvereeni valta on se ulkoinen viitekohta, josta käsin arvio normaliteetin konkreettisista edellytyksistä tapahtuu. Näin ollen sitä luonnehtii se paradoksaalinen tilanne, jossa suvereeni on samanaikaisesti poliittis-oikeudellisen järjestyksen sisä- ja ulkopuolelle. Se on järjestykselle sisäinen siinä mielessä, että se on tuon järjestyksen takeena. Toisaalta

suvereeni valta on järjestykselle ulkoinen, koska sille kuuluu arvio ja päätös siitä, vallitseeko järjestyksen normaliteetti. (Schmitt 1997, 58.) Päätös poikkeustilasta on Schmittille siten jokaisen normatiivisen järjestyksen lähtökohta ja reunaehto, koska järjestys ei - edes rationaalisena ja periaatteiden mukaan toimivana kokonaisuutena - voi asettaa itse itseään (Ojakangas 1998, 131-136). Järjestys on ainakin jossain pisteessä asetettava päätöksen kautta. Poikkeustilaa koskevalla päätöksellä on oikeudellisessa ajattelussa samankaltainen asema kuin ihmeellä teologiassa. Kyseessä ei kuitenkaan varsinaisesti ole jumalallinen väliintulo, mutta tilanne näyttäytyy samankaltaisena normaaliin oikeudellisen järjestyksen näkökulmasta (ibid.). Schmitt korostaa näin poliittisen ensisijaisuutta suhteessa oikeudelliseen: laillinen järjestys ovat riippuvainen poliittisista tosiasioista.

Schmittin mukaan ”poikkeuksessa todellisen elämän voima rikkoo toistumiseen jähmettyneen mekaniikan kuoren” (Schmitt 1997, 60). Sergei Prozorov (2005, 89-91) havainnollistaa tätä elävöittävää hetkeä rinnastuksilla uskonnollisen oppijärjestelmän ja uskon sekä avioliiton ja rakkauden välisillä suhteilla. Prozorovin mukaan kaiken järjestyksen – poliittisen, uskonnollisen – edellytyksenä on jokin järjestykselle ulkoinen ja järjestyksen normeja vastaan rikkova elementti. Uskonnollisessa oppijärjestelmässä tätä ulkoista, mutta sen konstituoimiselle olennaista elementtiä vastaa uskon kiihko ja avioliiton säännöstössä rakkaus. Tämä ulkoinen viitekohta antaa sisällön järjestykselle. (Prozorov 2005, 89-91.) Jos sen vaikutus pyritään minimoimaan, järjestys kadottaa kiinnityksensä niihin perusteisiin, jotka antavat sille merkityksen. Konstituoivan ja merkityksen antavan hetken vakauttamista järjestykseksi voidaan toisaalta yrittää välttää tukeutumalla ainoastaan henkilökohtaiseen uskoon, vapaaseen rakkauteen tai pysyvään vallankumoukseen.

2.2.3. Poikkeustila ja poikkeukselliset toimenpiteet

Poikkeustilaa koskevan päätöksen tarkoituksena on olemassa olevan poliittis-oikeudellisen järjestyksen suojeleminen. Tällainen tilanne voi liittyä esimerkiksi valtion sisäiseen poliittiseen viholliseen ja sisällissodan uhkaan. Schmitt puhuu "äärimmäisestä hätätapauksesta", jonka suhteen suvereeni päättää perustuslain viraltapanosta *in toto*, kokonaisuudessaan (Schmitt 1997, 51). Schmitt ei tarkemmin määrittele tilanteita,

joissa suvereenin on päätettävä poikkeustilasta. Perustuslaissa voidaan pyrkiä määrittelemään sellaisia tilanteita, joissa maan korkein poliittinen johto voi ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin järjestyksen suojelemiseksi. Viime kädessä kyse on kuitenkin konkreettisesta tilanteesta nousevasta *poliittisesta tosiasiasta*, joka ei ole ennakoitavissa.

Poikkeustilasta päättäminen on Schmittille päätöksentekoa sanan varsinaisessa merkityksessä, koska tällöin päätös "vapautuu kaikesta normatiivisesta sidonnaisuudesta ja siitä tulee absoluuttista" (Schmitt 1997, 57). Viraltapanon käsite, josta Schmitt puhuu, on keskeinen poikkeustilan luonteen ymmärtämiseksi. Sillä ei tarkoiteta, että oikeudelliset normit kumottaisiin. Niillä voi pätevyys ainoastaan normaliteetin vallitessa. Poikkeustilan vallitessa oikeudelliset normit asetetaan lepäämään, jotta voitaisiin ryhtyä sellaiseen toimenpiteisiin, joita normaliteetin palauttamisen katsotaan edellyttävän. Schmitt painottaa, että myös poikkeustila kuuluu järjestyksen piiriin:

> Koska poikkeustila on kuitenkin jotain aivan muuta kuin anarkia ja kaaos, siinä vallitsee juridisessa mielessä järjestys, vaikkei kyseessä olekaan oikeusjärjestys (Schmitt 1997, 56-57).

Näin Schmitt viittaa siihen, että poikkeustilaa koskevan päätöksen kohdalla olennaista on järjestyksen suojelemisesta nouseva legitimiteetti, ei legaliteetti. Tämä poikkeuksen legitimiteetin ajatus on kehiteltävissä siten, että vakuuttavalla poliittisen tosiasian konstruoinnilla voidaan minimoida poikkeustilaa koskevan päätöksen vastustusta[2].

Poikkeustilassa vallankäyttöä eivät ohjaa normit, vaan poliittisen auktoriteetin harkinta niistä toimenpiteistä, jotka ovat välttämättömiä normaalien elämänolosuhteiden palauttamiseksi. Koska poikkeustilan perustana ovat poliittiset tosiasiat, riippuu sen kesto sellaisen konkreettisen asiantilan luomisesta, jonka puitteissa normaali oikeudellinen järjestys on jälleen mahdollinen. Poikkeustilan aikana tehtyjen toimenpiteiden luonne poikkeaa normaalista tilanteesta, jonka palauttamiseen nuo toimenpiteet kuitenkin tähtäävät. Väliaikaiseksi tarkoitetussa poikkeustilassa vallankäytön ei tulisi tarkoittaa summittaista ja määräämätöntä väkivaltaa, vaan sen tulisi perustua yhteiskuntajärjestyksen suojelua koskevalle harkinnalle. (Hirst 1999, 12-

[2] Tutkielman soveltavassa osiossa tämä ajatus poliittisen tosiasian vakuuttavuuden tuomasta legitimiteetistä liittyy siihen, miten Ranskan poliittiset johtajat onnistuivat perustelemaan Sangatten hätämajoituskeskuksen tarvetta ja poikkeuksellista asemaa.

13). Normaalien elämänolosuhteiden tuottaminen ei siksi voi perustua pelkälle väkivallan käytölle.

Schmittin mukaan poikkeustilasta päättäessään poliittinen ”auktoriteetti osoittaa, ettei sen täydy perustua oikeuteen luodakseen oikeutta” (Schmitt 1997, 58.) Poikkeustila edustaa Schmittin puolustamaan poliittiseen olemassaoloon liittyvää autonomiaa puhtaillaan. Normaliteetin vallitessa päätöksenteon osuus pyritään minimoimaan sääntöjen ja käytäntöjen kautta, jolloin ”kone alkaa toimia itsestään” ja asiat hallinnoivat itseään. Poikkeuksen yllätyksellisessä hetkessä sääntöihin ei voida tukeutua, jolloin päätöksenteko vapautuu normaaleista sidoksistaan. Schmittille tämä avoimuuden hetki on *poliittinen*, koska tällöin mahdollistuu perustava merkityksen asettaminen. Oikeuden luominen poikkeustilanteessa merkitsee mahdollisuutta sisällyttää (oikeudelliseen) järjestykseen jotain ”uutta” ja ”vierasta”, joka nousee konkreettisesta tilanteesta (Ojakangas 2004, 43).

Desisionismia voidaan tulkita siten, että painotetaan persoonan sijasta päätöksen ensisijaisuutta. Korkein poliittinen auktoriteetti ei ole niinkään valtion perustuslaissa määritelty instanssi kuin päätöksen kautta konstituoituva suvereeni valta. ”Suvereeni on se, joka päättää poikkeustilasta” (Schmitt 1997, 49). Tällöin poikkeustilaa koskeva päätös on tapa tuottaa suvereniteetti ja poikkeustila voidaan nähdä tapahtumana, jossa poliittinen auktoriteetti voi paitsi luoda oikeutta myös samalla konstituoida itsensä suvereenina valtana.

2.3. Poikkeustila ja paljas elämä

Giorgio Agambenin teoksessaan *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life* (1998) esittämä teoria politiikan rakenteesta pohjautuu keskeisiltä osiltaan Schmittin rakenneanalyysiin suvereenista vallasta. Agambenin tavoitteena on kuitenkin kartoittaa laajemmin länsimaisen poliittisen ajattelun perustavia erotteluita. Kyse on lähestymistavasta, jossa pyritään eristämään näennäisesti erilaisten ja jopa vastakkaisten empiiristen ja historiallisten ilmiöiden ontologinen perusluonne. Teorian kiinnekohtana

on arkaainen, roomalaisessa oikeudenkäytössä ilmenevä *homo sacerin* hahmo. Sen kautta Agamben pyrkii osoittamaan, että länsimainen politiikka perustuu alusta saakka niin sanotun paljaan elämän ulossulkemiseen poliittisesta ulottuvuudesta. Tätä ulossulkemisen muotoa Agamben kutsuu pannaksi. Pannaan asettaminen muoto vastaa yllä esitettyä suvereniteetin rakennetta samanaikaisesti normaaliin poliittis-oikeudelliseen järjestykseen kuuluvana, mutta sille ulkopuolisena.

Agambenin teorian ansioksi voidaan lukea, että se tarjoaa mahdollisuuden syventyä lähemmin siihen tilanteeseen, jonka ihmiselämä kohtaa poikkeustilassa. (Keskitys)leiri on poikkeustilan paikallistuma, joka Agambenin mukaan on kuluneen vuosisadan aikana vakiintunut neljänneksi ulottuvuudeksi valtion, alueen ja kansan rinnalla. Leiriä Agamben luonnehtii sisäisen ja ulkoisen väliseksi erottamattomuuden vyöhykkeeksi, jossa paljas elämä kohtaa suvereenin, rajoittamattoman vallan. Schmittistä poiketen Agamben esittää, että tällä erottamattomuuden vyöhykkeellä myös tosiasia ja normi menevät sekaisin siten, että suvereeni valta – asemansa vahvistaakseen - luo itse sellaisen tosiasiallisen hätätilan, joka edellyttää päätöstä poikkeuksesta. Poikkeus jää elämään normaalin tilanteen vallitessa.

2.3.1. Paljas elämä ja poliittinen olemassaolo

Politiikan alkuperäistä rakennetta määrittää Agambenin mukaan paljaan elämän ja poliittisen olemassaolon välinen suhde. Kreikkalainen erottelu termien *zoe* ja *bios* välillä muodostaa sen perustan, jonka kautta Agamben esittää paljaan elämän ja poliittisen olemassaolon tai elämänmuodon käsitteiden välisen suhteen. Sekä *zoe* että *bios* viittaavat elämään, mutta eri merkityksissä: ensin mainittu termi “ilmaisi kaikille eläville (eläimille, ihmisille tai jumalille) yhteistä pelkän elämisen tosiasiaa” kun taas jälkimmäisellä tarkoitettiin “yksilölle tai ryhmälle ominaista elämän muotoa tai tapaa” (Agamben 1998, 11). Paljas elämä viittaa yhteiseen (elämän) edellytykseen, joka voidaan eristää jokaisesta lukemattomasta elämänmuodosta. Poliittinen olemassaolo ja poliittinen valta (*bios*) perustuukin paljaan elämän *(zoe*) piirin erottamiseen elämänmuotojen yhteydestä. Esimerkiksi kreikkalaisissa kaupunkivaltioissa naiset, orjat ja valtaosa miehistä oli suljettu ulos *poliksesta* siten, ettei heillä katsottu olevan sijaa politiikassa ja poliittisina toimijoina. Sen sijaan, että tiettyjä poliittiseen kokonaisuuteen

kuuluvia ryhmiä tai poliittisia vihollisia vastaan kamppailtaisiin politiikan piirissä, nämä suljetaan kokonaisuudessaan ulos politiikasta.

Agamben luonnehtii paljaan elämän ja poliittisen olemassaolon välistä erottelua luonteeltaan biopoliittiseksi. Termin käytöstä on ollut jonkin verran keskustelua. Biovallan ja biopolitiikan käsitteet juontuvat Michel Foucault'n valta-analytiikkaan, jonka tavoitteena on kartoittaa historiallisesti vaihtelevia yhteiskunnallisen ja poliittisen vallankäytön muotoja (Foucault 1988a, 147-148). Foucault'lle biovallan käsite on tapa artikuloida ja eksplikoida modernin ajan alussa noussutta historiallisesti spesifiä hallitsemisen tapaa, jossa pyritään vahvistamaan ja ohjaamaan ihmisten ja ryhmien käyttäytymistä elävinä olentoina. Biovalta ilmenee kahdella, toisiinsa yhteen kietoutuvalla tasolla, ottaen kohteekseen joko yksilön tai näiden kokonaisuuden väestönä. (Foucault 1998b, 99.) Tyypillisesti biovallan kysymykset liittyvät esimerkiksi seksuaalisuuteen ja kansanterveyteen. Biopolitiikan käsitteellä puolestaan viitataan erilaisten ja vaihtelevien auktoriteettien tapoihin artikuloida tällaisten kysymysten arvoja, tavoitteita sekä näiden toteuttamista käytännössä. (ibid.)

Agambenille biopolitiikka ei kuitenkaan nouse uuden ajan kynnyksellä, vaan on läsnä poliittisen ajattelun rakenteissa jo alusta saakka. Käsitteellä on ainakin päällisin puolin erilainen, synkempi sävy kuin Foucault'lla. Toisin kuin Foucault, joka asettaa biovallan suvereenin vallan ja oikeuksien retoriikan vastakohdaksi, Agamben esittää suvereenin vallan olemukseltaan biopoliittiseksi, koska se perustaa itsensä paljaan elämän erottamiseen poliittisesta olemassaolosta. Suvereeni valta voi Foucault'lle liittyä elämään vain oikeutena ottaa se pois, kun taas biovalta on valtaa elämään ja sen moninaisuuteen positiivisessa merkityksessä (Foucault 1998b, 96-97). Jos halutaan, voidaan näissä toisistaan poikkeavissa tavoissa käyttää biovallan ja biopolitiikan käsitteitä nähdä tiettyä yhtäläisyyttä. Foucault'lle biovalta edustaa vallankäytön ja ihmisten hallinnan muotoa, josta perinteinen politologinen, oikeuksia painottava keskustelu ei saa otetta. Näin siksi, että biovallan kysymyksissä ratkaisevaa on viime kädessä totuus ihmisestä ja väestöstä elävinä kokonaisuuksina. Vaikka poliittisten oikeuksien kautta pyrittäisiinkin takamaan ihmisten oikeuksia onnellisuuteen ja terveyteen, käydään varsinainen biopoliittinen keskustelu niistä oikeiksi ja tehokkaiksi katsotuista tavoista, joiden kautta esimerkiksi terveyttä pyritään edistämään toisella, (tieteellistä) totuutta koskevalla kentällä.

Ojakankaan mukaan suvereenissa vallassa ja biovallassa on kyse kahdesta erilaisesta vallankäytön muodosta, jotka historiallisesti ovat kuitenkin limittyneet kansallisvaltioissa. Koska biovallan tarkoituksena on ohjata ja parantaa *kaikkien* ihmisten elämää, se ei tukeudu poikkeuksen ajatukseen, vaan pyrkii pikemminkin pelastamaan poikkeuksen uhkan alaisena olevat. (Ojakangas 2005, 13-15.) Biovallan voidaan – ainakin historiallisesti tarkasteltuna – tulkita edellyttävän normaaleita elämänolosuhteita, joiden puitteissa tämä ”ylimääräisen” elämän tuottaminen mahdollistuu. Juuri poikkeuspäätökselle perustuvan suvereenin vallan seurauksena esimerkiksi humanitäärisin syin perustetuissa leireissä on kyse laadullisesti erilaisesta ilmiöstä kuin normaliteetin puitteisiin sisältyvissä vastaavissa tiloissa: sairaaloissa, kouluissa ja parakeissa. Alla käsitellään tätä pannan rakennetta, joka määrittää poikkeustapaukseksi asetetun ihmiselämän statusta.

Agambenin käytössä suvereeni vallan biopoliittisuus on tulkittavissa siten, että paljasta elämää erottaessaan suvereeni valta operoi myös oikeuksien ohi. Se kuitenkaan tukeudu tieteelliseen totuuteen vaan poliittisiin tosiasioihin. Poikkeuksesta päättämisen tavoitteena on äärimmäisessä tapauksessa riisua yksilöt kansalais-, ihmis- ja poliittisista oikeuksista paljaaksi elämäksi, jonka suhteen oikeudellisten normien velvoitteet eivät päde. Tämä jännite poliittisen olemassaolon (kansalaisuuden) ja siihen nykyään liitettyjen oikeuksien ja toisaalta paljaan elämän välillä on ilmennyt esimerkiksi pakolaisleireillä, joiden asukkaat ovat samanaikaisesti erilaisten humanitääristen avustustoimenpiteiden kohteina ja omaavat toisaalta poliittisia mielipiteitä (Malkki 2002, 358-360).

2.3.2. *Homo sacer* ja pannan rakenne

Paljaan elämän erottaminen poliittisesta olemassaolosta muodostaa ulossulkemisen rakenteen. Agambenin analyysi ulossulkemisesta on siinä mielessä ansiokas, että se ei tyydy sellaiseen pelkistettyyn selitykseen, jossa ehdoton ulossulkeminen nähdään tapana tuottaa yhtenäinen kokonaisuus ja identiteetti. Tällöinhän ulossuljettu toiseus pysyttelee yksinkertaisessa negatiivisessa suhteessa identiteettiin: ulossuljettu on jotain mitä itse ei ole. Paljaan elämän poissulkeminen poikkeuksen kautta muodostaa sen

sijaan kaksisuuntaisen liikkeen, jota määrittää ulossulkemisen ja sisäänsulkemisen momenttien *samanaikaisuus*.

> Poikkeusta luonnehtii, että poissuljettu ei ole siinä yksinkertaisesti vailla suhdetta lakiin vaan laki päinvastoin pysyttelee suhteessa poikkeukseen pidättäytymisen muodossa. Sääntö soveltuu poikkeukseen soveltumatta, vetäytymällä siitä. Poikkeus onkin termin etymologian mukaan otettu ulos (*ex-capere*), suljettu mukaan itsensä ulossulkemisen kautta.(Agamben 2001, 67.)

Agamben esittää Jean-Luc Nancya seuraten, että suvereenin vallan määrittelevää säännön ja poikkeuksen suhdetta kutsutaan *pannaksi*. Tällöin "pannaan julistettu" ei ole yksinkertaisesti suljettu lain ulkopuolelle, vaan laki pysyttelee suhteessa häneen vetäytymällä, hylkäämällä hänet. (Agamben 2001, 67.) Kreikkalaisessa *poliksessa*, johon yllä viitattiin, tämä merkitsi sitä, että naiset, lapset ja orjat oli sisällytetty vallitsevaan poliittiseen järjestykseen siitä ulossuljettuina. Vailla poliittista statusta heidän työpanoksena oli kuitenkin kaupunkivaltion edellytys.

Pannan muotoa ilmentää *homo sacerin* hahmo. Roomalaisen oikeuden mukaan yhteisön lakia rikkonut saatettiin julistaa *homo saceriksi* eli vapaasti käännettynä pannaan asetetuksi pyhäksi mieheksi. Agamben tulkitsee pyhyyden käsitettä koskevassa tutkimuksessa havaittua ambivalenssia omaperäisesti. On huomattu, että pyhällä on useissa kulttuureissa kaksijakoinen merkitys: se on toisaalta jumalallista eli normaalin ihmiselämän yläpuolelle asettuvaa ja toisaalta jotain alempaa ja epäpuhtaampaa (Hussain & Ptacek 2000, 500-502). Roomalaisessa oikeudenkäytössä *homo saceriksi* julistettu henkilö oli suljettu yhteisöstä ulos kahdessa merkityksessä. Toisaalta hän oli maallisen oikeuksien ja velvoitteiden ulkopuolella siten, että hänen tappamisensa ei muodostanut rikosta eikä näin ollen kantanut teon tekijälle oikeudellisia rangaistuksia. Toisaalta *homo sacer* ei kelvannut jumalille suoritettavan uhrauksen kohteeksi, jolloin hän oli Agambenin tulkinnan mukaan suljettu ulos myös uskonnollisesta normijärjestelmästä. (Agamben 1998, 71-74.) Johtopäätös tästä on, että pannan rakenne on samankaltainen suvereenin poikkeuksen rakenteen kanssa:

> The sovereign sphere is the sphere in which it is permitted to kill without committing homicide and without celebrating a sacrifice, and sacred life – that is, life that may be killed but not sacrificed – is the life that has been captured in this sphere (Agamben 1998, 83).

Homo sacerin rinnalle voidaan nostaa samankaltaiseen pannaan asetettuja arkaaisia hahmoja. Germaanisten heimojen *friedlos* ja anglosaksien *wulfesheud* viittaavat asemaan, joka julistetaan yhteisön sääntöjä vastaan rikkoneille. Viittaukset susiin ilmentävät Agambenin tulkinnan mukaan pannaan asetettujen henkilöiden asemaa ihmisten yhteisön eli poliittisen olemassaolon ja luonnon eli paljaan elämän välisellä erottamattomuuden vyöhykkeellä (Agamben 1998, 105-107). Modernin aikakauden kynnyksellä tehdyissä suvereniteetin varhaisissa muotoilussa korkein poliittinen auktoriteetti esitettiin välttämättömyytenä järjestyksen ja rauhan aikaansaamiseksi. Luonnontilan käsitteen kautta pyrittiin havainnollistamaan epäjärjestyksen ongelmallisuutta ja auktoriteetin välttämättömyyttä järjestyksen ylläpitäjänä. Thomas Hobbesin teoriassa Leviathan on suvereeni hallitsija, joka luo yhteiskunnallisen järjestyksen sulkemalla luonnontilan ulkopuolelle. Hobbesin luonnontilan kuvauksessa, jossa viitataan ihmiseen sutena toiselle ihmiselle – *homo homini lupus* – on Agambenin mukaan kuultavissa kaikuja historiallisesti aikaisemmista pannaan julistettujen hahmoista (emt., 107-108). Poikkeustilasta päättäessään suvereeni valta voi jälleen palauttaa tuon luonnontilan, joskin järjestyksen puitteissa mutta normaalin oikeuden tuolla puolen. Toisin sanoen poikkeustilassa suvereeni valta sisällyttää elämän järjestykseen sulkemalla sen samalla normaalin oikeuden ulkopuolelle.

2.3.3. Leiri poikkeuksen paikallistumana

Suvereenia valtaa määrittää Carl Schmittin mukaan kyky pidättää lain pätevyys eli julistaa poikkeustila, jossa normaali oikeudellinen järjestys ei ole voimassa. Sellaisena suvereeni on samanaikaisesti sekä yhteiskunnallisen järjestyksen sisällä että sen ulkopuolella. Schmittille poikkeustilan on tarkoitus olla väliaikainen momentti ennen normaliteetin palauttamista. Poikkeustilalla ei siten ole pysyvyyttä eikä paikkaa.

Agambenille leiri on poikkeustilan paikallistunut muoto – tila, joka on kuluneen vuosisadan aikana noussut valtion, alueen ja kansan rinnalle toistuvaksi tai jopa pysyväksi ulottuvuudeksi. Historiallisesti leirit liittyvät hätä- ja poikkeustilan julistuksiin. Espanjalaisten Kuubaan ja englantilaisten buureja varten perustamat keskitysleirit syntyivät siirtomaasotaan liittyneiden poikkeustilan julistusten kautta. Euroopassa ihmisten sulkeminen natsien perustamiin keskitys- ja tuhoamisleireihin ei

perustunut yleiseen oikeuteen vaan preussilaista alkuperää olevaan juridiseen poikkeusmenettelyyn, *Schutzhaftiin*, joka tulkittiin ennaltaehkäiseväksi poliisitoimenpiteeksi ja joka siten mahdollisti ihmisten "suojaan oton" ilman rikosoikeudellisesti tuomittavaa käytöstä. (Agamben 2001, 35-36.)

Agamben muotoileekin leirin merkityksen poikkeuksen tilana, joka on samanaikaisesti normaalin yhteiskunnallisen ja juridisen järjestyksen ulkopuolella, mutta joka ei kuitenkaan ole sille täysin ulkoinen tila. Ihmiset, jotka leirille on suljettu ulos poliittisen statuksen ja oikeuksien kehästä on samanaikaisesti sisällytetty leireihin paljaana elämänä. Natsit riisuivatkin - tietyssä mielessä johdonmukaisesti - leireille lähetetyt juutalaiset oikeuksistaan Saksan kansalaisina. Kolmas valtakunta halutaan muistaa poikkeuksellisena tapahtumana, mutta vastaavat menettelyt olivat varsin yleisiä ensimmäisen maailmansodan aikaisessa ja jälkeisessä Euroopassa: esimerkiksi Ranskassa ja Belgiassa peruttiin ja kyseenalaistettiin vihollista syntyperää tai kansakunnan vastaisiin tekoihin syyllistyneiden kansalaisuus. (emt., 21.) Agambenin näkemys voi auttaa ymmärtämään esimerkiksi sitä, miten natsien keskitysleireillä tapahtuneet kauheudet mahdollistuivat. "Vain koska leirit muodostavat äsken kuvaillussa merkityksessä poikkeustilan, jossa laki on kokonaisuudessaan pidätetty, kaikki on niillä todellakin mahdollista" (emt., 36-37).

Leiri on siis ymmärrettävä erottamattomuuden vyöhykkeenä, jolla ulkoisen ja sisäisen, poikkeuksen ja säännön, laillisen ja laittoman väliset jaottelut liukuvat toisiinsa ja hämärtyvät. Kyseessä on tila, jonne suljetut ihmiset tuotetaan paljaana elämänä suvereenin vallan edessä:

> Sikäli kuin sen asukkaat on riisuttu kaikesta poliittisesta statuksesta ja supistettu pelkäksi paljaaksi elämäksi, leiri on myös kaikkein täydellisimmin koskaan toteutunut biopoliittinen tila, jossa vallalla on vastassaan pelkkä puhdas biologinen elämä vailla mitään välitystä (Agamben 2001, 37-38).

Leiri on Agambenin mukaan läsnä aina kun luodaan poliittis-oikeudelliselta rakenteeltaan samankaltaisia tiloja. Tällaisen poikkeukseen ja paljaaseen elämään perustuvan rakenneanalyysin ilmeisiä kohteita voivat olla esimerkiksi erilaiset pakolaisleirit ja katastrofien yhteyteen perustetut avustusleirit. Sellaisiksi voidaan lukea myös lentokenttien kansainvälisiksi julistetut vyöhykkeet, joilla valtioiden

viranomaisilla ei ole velvollisuutta ottaa vastaan turvapaikkahakemuksia. Myös tietyt osat valtion territoriaalisesta alueesta voidaan määritellä tällaisiksi erottamattomuuden vyöhykkeiksi: esimerkiksi Australia on julistanut osia alueestaan sellaisiksi, joissa normaalit maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan säännökset eivät ole voimassa (Rajaram & Grundy-Warr 2004, 46-48). Kaikki edellä luetellut tilat näyttäisivät täyttävän leirin määritelmän siinä mielessä, että ne on joissain suhteissa suljettu ulos normaalista järjestyksestä, mutta samanaikaisesti kuuluvat siihen.

2.4. Tutkimuksen teoreettiseen viitekehyksen tarkennus

Yllä on käsitelty keskeisiltä sekä Schmittin että Agambenin teoreettiset näkemykset suvereenista vallasta poikkeukseen perustuvana rajakäsitteenä. Agambenin teoria on siinä määrin riippuvainen Schmittin tarjoamasta suvereniteetin määritelmästä, että jälkimmäisen itsenäinen käsittely on perusteltua. Ennen kaikkea kyse on kuitenkin tämän tutkielman teoreettisesta viitekehyksestä, jossa on lähtökohtaisesti haluttu käyttää sekä Schmittin että Agambenin tarjoamia käsitteistöjä. Näitä puolestaan käytetään tarkentamaan näkökulmaa tutkielman empiirisen osiossa, kun analysoidaan tutkittavana olevaa tapausta.

Schmittin että Agambenin teorioita yhdistää pyrkimys asioiden ja ilmiöiden perusteiden paikantamiseen. Kuten yllä esitettiin, Schmittin mukaan maailmassa saattaa vallita tavoitteiden ja päämäärien moneus, mutta vain periaatteiden ykseys. Suvereenin vallan määritelmä poikkeuksen ja normaalin väliselle suhteelle perustuvana on yksi tällainen periaate. Tästä lähtökohdasta on loogista, että liberaalit ja demokraattiset valtiot lähentyvät totalitaarisia valtioita, kun kyse on poliittisen järjestyksen turvaamisesta poikkeusmenettelyin. Myös Agamben pyrkii paljastamaan historiallisten ja empiiristen ilmiöiden näennäisen vaihtelevuuden ja vastakkaisuuden taustalla vaikuttavan paljaan elämän tuottamisen rakenteen.

Haasteeksi nouseekin se, miten tällaisia peruskäsitteitä sovelletaan yksittäistapauksissa. Tässä tutkielmassa tarkastellaan Sangatten hätämajoituskeskuksen tapausta. Tavoitteena

on suhteuttaa teoreettinen käsitteistö poliittisiin tavoitteisiin ja päämääriin tutkittavassa yksittäistapauksessa. Toisin sanoen tavoitteena on empiirisen analyysin kautta tarkentaa leirin välinarvoa suvereniteetin tuottamisessa ja paljaan elämän käsitettä suhteessa kansainväliseen turvapaikkaoikeuteen. Sangatten tapauksessa ei ole kyse sellaisesta poikkeustilasta, jossa suvereenin päätös laittaa *koko* oikeudellisen järjestyksen viralta. Sangatten keskus ei myöskään ole Agambenin paradigmaattisena poikkeustilan paikallistumana pitämä keskitysleiri, vaan humanitäärisistä syistä ja yleisen järjestyksen nimissä perustettu turvapaikanhakijoiden majoituskeskus. Humanitääriset ja pakolaisleirit saattavat näyttäytyä inhimillisempänä variaationa leirin käsitteestä. Agambenin kuvaama pannan rakenne ei välttämättä edellytä suvereenin mahtipontista päätöstä, mitä osoittanee esimerkiksi pakolaisiksi lähteneiden ihmisten altistuminen ”arkipäiväiselle” kuolemalle salakuljetusreiteillä. (Margaroni 2005, 35-36.) Olennaista on kuitenkin se rakenne, joka määrittää paljaana elämänä vallankäytön alaisuuteen sisällytettyjen tilannetta. Tämän laillisen ja laittoman välisen erottamattomuuden vyöhykkeen vuoksi myös ”inhimillisemmät” leirit saattavat todellisuudessa paljastua mielivaltaisiksi ja hyvinkin epäinhimillisiksi paikoiksi.

Tutkittavassa tapauksessa on sellaisia spektaakkelimaisia piirteitä, joiden vuoksi suvereniteettia koskeva kysymys on tarkastelun arvoinen. Suvereniteetin määrittely rajakäsitteenä, joka ilmenee poikkeustapauksessa, tekee siitä käyttökelpoisen myös tämän tutkielman tarkoituksiin. Sangatte poikkeustapauksena suhteutuu kansainvälisen turvapaikkaoikeuden viitekehykseen, jota tarkastellaan seuraavassa luvussa. Kansainvälistä turvapaikkaoikeutta painottavasta näkökulmasta suvereenit poikkeukset näyttäytyvät ongelmallisina häiriötekijöinä normijärjestelmän kokonaisuudessa. Tällainen kansainvälistä oikeutta korostava lähestymistapa perustuu oletukselle normaliteetista, joka kuitenkin riippuu poliittisten auktoriteettien päätöksestä. Ennakoimaton poikkeustapaus tuo esille kaikkien oikeudellisten järjestelmien poliittisen perustan. Se mahdollistaa myös niiden muuttamisen, jolloin jotain konkreettisesta tilanteesta nousevaa uutta ja vierasta voidaan sisällyttää normijärjestelmään. Tutkielman empiirisessä osiossa tarkastellaan tällaista poikkeuksellista tapausta Schmittin tarjoaman *poliittisen tosiasian* käsitteen kautta. Tarkemmin ilmaistuna aineistoa analysoidaan erittelemällä Ranskan poliittisten johtajien argumentaatiossa tuottamaa poliittista tosiasiaa, jolla poliittisen auktoriteetin väliintuloa perustellaan. Suvereniteetin

tuottamista koskevaa kysymystä tarkastellaan siinä kriittisessä valossa, jonka Agamben tarjoaa leirin ja paljaan elämän käsitteiden kautta.

3. PAKOLAISUUS KANSAINVÄLISEN HALLINNAN KYSYMYKSENÄ

Tässä luvussa tarkastellaan pakolaisuutta ja sen kansainvälistä hallintaa edellisessä luvussa käsitellyn teoreettisen viitekehyksen valossa. Rajavalvonnan ja maahanmuuton katsotaan kuuluvan valtioiden suvereeniin päätösvaltaan. Tämän tutkielman näkökulmasta maahanmuutto ja pakolaisuus voidaan nähdä kysymyksinä, jotka koskettavat suvereniteettia vain *potentiaalisesti*. Schmittin määritelmän mukaisesti suvereniteettia on kuitenkin tarkasteltava rajakäsitteenä, joka on merkityksellinen ainoastaan poikkeustapauksessa. Näin ollen myös maahanmuuton ja pakolaisuuden suhde suvereeniin valtaa määräytyy ratkaisevasti sen mukaan, vallitseeko normaliteetti eli sellainen tilanne, jossa oikeudellisia normeja ja hallinnollisia käytäntöjä voidaan soveltaa.

Kansainväliset hallintajärjestelmät eli regiimit, joiden puitteissa käsitellään tiettyä asia-aluetta koostuvat periaatteista, normeista, säännöistä ja päätöksentekomenettelyistä, joiden puitteissa valtiot voivat käsitellä yhteiseksi koettua ongelmaa (Kratochwill & Ruggie 1994, 9, lainattu teoksessa Soguk 1999). Tässä luvussa luodaan katsaus nykyiseen eli vuoden 1951 Geneven pakolaissopimukselle perustuvaan pakolaisuuden kansainväliseen hallintajärjestelmään. Sen ytimen muodostaa pakolaisen yleinen oikeudellinen määritelmä, joka perustuu perustellun pelon käsitteelle, sekä *non-refoulement* –periaate, joka kieltää valtioita palauttamasta turvapaikanhakijaa maahan, jossa tämä voi joutua vainon kohteeksi. (Boccardi 2002, 3-11.) Tavoitteena on täsmentää paljaan elämän käsitettä kansainvälisen turvapaikkaoikeuden viitekehyksessä ja suvereniteetin suhdetta normijärjestelmän kokonaisuuteen.

Schmittin määrittelemä suvereniteetin käsite tarjoaa mahdollisuuksia myös normijärjestelmien muutoksiin ja niihin liittyvän dynamiikan tarkasteluun. Valtioiden

kansalliset maahanmuutto- ja turvapaikkalainsäädännöt vaihtelevat, mutta yleisesti ottaen niissä määritellään ne käytännöt, joiden kautta pyritään päättämään, täyttääkö yksittäisen turvapaikanhakijan tilanne Geneven sopimukseen sisältyvän pakolaisen määritelmän tunnusmerkistön. Kaikki tämä voidaan tulkita pakolaisuuden hallinnan normaaliksi toiminnaksi. Poliittisen auktoriteetin päätös yllättävästä ja poikkeuksellisesta tilanteesta tuo esille oikeudellisten normien poliittisen perustan, jolloin auktoriteetti voi osoittaa, ettei sen tarvitse ”perustua oikeuteen luodakseen oikeutta”, ja jolloin normijärjestelmään voidaan sisällyttää jotain konkreettisesta tilanteesta nousevaa uutta ja vierasta. (Schmitt 1997, 58). Esimerkiksi tutkielman empiirisessä osiossa tarkasteltavassa tapauksessa nähdään, miten tällaisen poliittisiin tosiasioihin viittaavan poikkeustapauksen kautta esitetään vaatimuksia turvapaikkalainsäädäntöjen yhtenäistämisestä Euroopassa.

3.1. Kansainväliset ongelmat ja niiden hallinta

Kansainvälisinä ongelmina pidetään sellaisia ilmiöitä ja kysymyksiä, jotka ylittävät yksittäisten valtioiden rajat tai joiden ratkaisemisen ja hallinnan katsotaan edellyttävän valtioiden välistä yhteistoimintaa. Tällaisten ongelmien - ydinaseet, terrorismi, globaalit ympäristöongelmat, pakolaisuus - yhteydessä tavataan puhua kansainvälisistä hallintajärjestelmistä eli regiimeistä. Hallintajärjestelmien tutkimus kansainvälisten suhteiden tutkimuksen eräs suuntaus, jossa tarkastellaan regiimien syntymistä ja toimintaa. Tavallisesti tällaisten regiimien katsotaan nousevan tarpeesta saattaa tietyn kansainvälisten suhteiden asiakysymyksen käsittely koordinoidun valtioiden välisen yhteistyön piiriin.

Kansainvälisille hallintajärjestelmille eli regiimeille voidaan antaa funktionaalinen tulkinta, jolloin ne määritellään oikeudellisiksi instituutioiksi, joiden puitteissa toimijoiden odotukset voivat lähentyä tietyn asia-alueen suhteen. Tällaisen instituutiot koostuvat periaatteista, normeista, säännöistä ja päätöksentekomenettelyistä, jotka puitteissa toimijat voivat käsitellä yhteiseksi koettua ongelmaa, esimerkiksi pakolaisuutta. (Kratochwil & Ruggie 1994, 9, lainattu teoksessa Soguk 1999.)

Valtioihin hallintajärjestelmän pohjalta kohdistuvat velvoitteet luovat tällöin tilanteen, jossa valtiot voivat vastavuoroisesti odottaa ja edellyttää tietynlaista käyttäytymistä. Eksplisiittiset päätöksentekomenettelyt vahvistavat edelleen käsitystä siitä, miten asiassa normaalisti toimitaan.

Kansainvälisen regiimin perustana on yleensä valtioiden välinen sopimus, jossa määritetään sen aiheena oleva asia-alue ja ne velvoitteet, joihin valtiot sitoutuvat. Sopimuksella saatetaan myös perustaa jokin kansainvälinen elin tai organisaatio avustamaan valtioita regiimin toiminnassa, ja joissakin tapauksissa myös valvomaan sopimuksen noudattamista. Sopimuksen allekirjoittaneet valtiot ratifioivat sopimuksen eli hyväksyttävät sen kansallisessa lakiasäätävässä elimessä. Kun tietty määrä sopimuksen allekirjoittaneista valtioista on ratifioinut sopimuksen, sen katsotaan astuneen voimaan eli velvoittavan sopimukseen osallistuneita valtioita. Usein valtiot saattavat myös sisällyttää sopimuksen osaksi kansallista lainsäädäntöä, vaikka sopimuksen katsotaan säätelevän valtion alueella esimerkiksi sen viranomaisten toimintaa muutoinkin. Joissakin tapauksissa kansainvälisen sopimuksen katsotaan muuttuneen osaksi yleismaailmallista kansainvälistä oikeutta ja velvoittavan myös niitä valtioita, jotka eivät siihen ole liittyneet. Esimerkiksi Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja on tällainen sopimus. (Carty 1998, 101-110.)

Valtioiden välisen *järjestelmän* näkökulmasta hallintajärjestelmillä on järjestelmää tuottava ja vahvistava funktio. Ensinnäkin niiden kautta luodaan yhä uudelleen asetelmaa, jossa valtiot ja niiden poliittiset päättäjät näyttäytyvät (etu)oikeutettuina toimimaan ja puhumaan tietyissä asiakysymyksissä. Toiseksi, ongelmat kansainvälisissä suhteissa tulevat määritetyiksi ensisijaisesti valtioiden välisen järjestelmän näkökulmasta. (Soguk 1999, 9-15.) Toisin sanoen kyse on ilmiöistä ja asioista, joiden katsotaan jollain tapaa poikkeavan kansainvälisessä järjestelmässä normaaliksi ajatelluista asioiden tilasta. Vaikka kansainvälisillä regiimeillä on julkilausuttuja tavoitteita ja ratkaisumalleja tiettyihin konkreettisiin kysymyksiin, voidaan niiden taustalla nähdä myös perustavia oletuksia poliittisen järjestäytymisen normaaleista muodoista. Esimerkiksi pakolaisuuden erityisluonne kansainvälisenä ongelma voidaan tarkastella tästä näkökulmasta. Pakolaiset ovat ongelma kansainvälisissä suhteissa, koska näiden tilanteen katsotaan poikkeavan ja rikkovan valtion, alueen ja

kansalaisuuden välistä sidosta normaalina ja etuoikeutettuna poliittisen elämän muotona.(Lui 2002.)

3.2. Pakolaisongelma ja sen hallinta valtioiden välisessä järjestelmässä

3.2.1. Pakolaisen oikeudellinen määritelmä ja palautuskielto

Perinteisissä pakolaisuuden ja sen hallintapyrkimysten historiaa tarkastelevissa tutkimuksissa ollaan taipuvaisia esittämään tämä kehitys siten, että pakolaisuuden hallintajärjestelmän ajatus nousee esille maailmansotien välisenä aikakauden ongelmien yhteydessä, mutta saa täyden muotonsa vasta toisen maailmansodan jälkeisessä Geneven pakolaissopimuksessa (Soguk 1999, 110). Nykyinen kansainvälinen pakolaisuuden hallintajärjestelmä perustuu vuoden 1951 Geneven pakolaissopimukseen, joka astui voimaan 1954. Alunperin sopimus koski pakolaisia Euroopassa, mutta siihen vuonna 1967 tehdyt lisäykset laajensivat sen koskemaan pakolaisuutta maailmanlaajuisesti. Noin kaksi kolmasosaa valtioista on liittynyt pakolaissopimukseen. Sopimukseen perustuva hallintajärjestelmän tarkoituksena on tuottaa sellainen jaettu oikeudellinen viitekehys, jonka puitteissa valtiot voivat lähestyä yhteiseksi nähtyjä ongelmia, tässä tapauksessa pakolaisuutta. Suurin muutos aikaisempiin pakolaisuuden hallintayrityksiin on se, että Geneven sopimuksessa määritellään ensi kertaa pakolaisen yleinen oikeudellinen määritelmä ja se, miten valtioiden tulee menetellä pakolaisstatuksen tunnustamisen suhteen. Pakolaisen yleisen määritelmän rinnalla nykyisen hallintajärjestelmän ytimen muodostaa *non-refoulement* - periaate, joka kieltää valtioita palauttamasta turvapaikanhakijaa maahan, jossa tämä voi joutua vainon kohteeksi. Myös tämä normi tuli käyttöön Geneven sopimuksen myötä. (Boccardi 2002, 3-11.) Näiden normien ja periaatteiden myötä valtioiden katsotaan voivan vastavuoroisuuden hengessä ratkaisevan pakolaisuuteen liittyviä kysymyksiä.

Pakolaissopimuksen artikla 1 määrittelee, mitä tarkoitetaan ”pakolaisen” käsitteellä. Määritelmään sisältyy ne kolme ehtoa, joiden perusteella toiselta valtiolta turvaa

hakevalle henkilölle myönnetään pakolaisstatus. Sopimuksen mukaan pakolainen on henkilö

> jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta, oleskelee kotimaansa ulkopuolella ja on kykenemätön tai sellaisen pelon johdosta haluton turvautumaan sanotun maan suojaan; tai joka olematta minkään maan kansalainen oleskelee entisen pysyvän asuinmaansa ulkopuolella ja edellä mainittujen seikkojen tähden on kykenemätön tai sanotun pelon vuoksi haluton palaamaan sinne.

Pakolaisstatuksen myöntäminen edellyttää siis (1) oleskelua alkuperämaan ulkopuolella, (2) kykenemättömyyttä tai haluttomuutta palata alkuperämaahan ja turvautumaan sen suojeluun, sekä (3) perusteltua pelkoa vainosta rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. (emt., 3-15.) Nämä ehdot täyttäneelle henkilölle tulee järjestää kansainvälinen suojelu siten, että tietty valtio myöntää tälle pakolaisen oikeudellisen aseman eli pakolaisstatuksen.

Pakolaisen määritelmään sisältyvien ehtojen arviointi kuuluu yksinomaan sopimuksen jäsenvaltioille, joiden kansalliset viranomaiset tekevät tiettyjen pakolais- ja turvapaikkapoliittisten käytäntöjen kuten hakemuksen tutkinnan ja hakijan haastattelun mukaan päätöksen asiassa. Nämä käytännöt ja Geneven pakolaissopimuksen tulkinta ovat vaihdelleet turvapaikkamaiden kesken. Esimerkiksi ”vainon” käsitettä tulkittaessa ei ole ollut selvää, tulisiko sellaiseksi hyväksyä valtion ohella myös muita alkuperämaan toimijoita (Boccardi 2002, 5). Edelleen Geneven pakolaissopimuksen mukaan kaikki kotimaastaan paenneet eivät ole pakolaisia. Sopimus heijastelee tässä suhteessa solmimisajankohtaa toisen maailmansodan jälkeen. Esimerkiksi sotaa tai luonnonkatastrofia pakenevat eivät ole pakolaisia, mutta useissa maissa määritelmää on laajennettu ja pakolaisstatus myönnetään muillekin kuin henkilökohtaisen vainon kohteiksi joutuneille. Usein tällaisissa tapauksissa turvaa hakeville on kuitenkin myönnetty erilaisia pakolaisen statusta oikeuksilta vähäisempiä ”humanitäärisiä” ja ”väliaikaisia” suojelun statuksia. (emt., 41-47.)

3.2.2. YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun toimisto

Yhdistyneiden Kansakuntien pakolaisasiain päävaltuutetun toimiston (*United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR*) peruskirja hyväksyttiin YK:n

yleiskokouksessa 1951. Aikaisempien pakolaisuuteen liittyvien kansainvälisten elinten asemasta poiketen nähtiin tarvetta pysyvämmälle instituutiolle, jonka mandaattia ei rajoitettaisi tiettyihin pakolaisten luokkiin. UNHCR:lle määriteltiin oikeudellinen asema YK:n yleiskokouksen alaisena elimenä, mikä merkitsee oikeustoimikelpoisuutta kansainvälis-oikeudellisessa merkityksessä. Asemansa kautta UNHCR:n on katsottu kykenevän edustamaan kansainvälisen suojelun tarpeessa olevia henkilöitä, joilla ei yksittäisinä ihmisinä voi olla toimijuutta kansainvälisessä oikeudessa. UNHCR:n mandaatti kostuu kahdesta tavoitteesta: (1) kansainvälisen suojelun tarjoaminen sen tarpeessa oleville ja (2) pysyvien ratkaisujen etsiminen pakolaisten tilanteeseen. Pysyvillä ratkaisuilla tarkoitetaan joko vapaaehtoista paluumuuttoa lähtömaahan tai integroitumista turvapaikkamaahan. Pakolaisen pysyvä palautuminen jonkin valtion suojeluun katsotaan lopettavan kansainvälisen suojelun tarpeen, jolloin UNHCR:n mandaatti henkilön suhteen päättyy. UNHCR:n toiminta on sen peruskirjan mukaan luonteeltaan täysin ”ei-poliittista”. Tarkemmin määriteltynä se on humanitääristä ja sosiaalista toimintaa, joka koskee pakolaisten ryhmiä ja luokkia. (Boccardi 2002, 16-17.)

UNHCR on tarkoitus osallistua kansainvälisen suojelun tarjoamiseen ensisijaisesti edistämällä pakolaisia koskevien kansainvälisten sopimusten solmimista, valvomalla niiden soveltamista ja tekemällä niitä koskevia parannus- ja uudistusehdotuksia. Geneven pakolaissopimuksessa valtioita velvoitetaankin tekemään yhteistyötä UNHCR:n kanssa sekä raportoimaan sille maassa oleskelevien pakolaisten tilanteesta ja pakolaissopimuksen kansallisesta soveltamisesta. UNHCR:n tehtävänä on myös edistää pakolaisten vastaanottoa ja valtioiden välistä yhteistyötä pakolaisten tilanteen parantamiseksi. (ibid.)

Yleisesti ottaen UNHCR:n roolina on ollut auttaa valtioita identifioimaan suojelun tarpeessa olevat ja varmistaa, että Geneven pakolaissopimuksen tulkinta on johdonmukaista. Käytännössä sen roolit kansallisten viranomaisten rinnalla ovat vaihdelleet muodollisen aseman puuttumisesta tarkkailijan ja välittäjän kautta osaksi pakolaisstatuksesta päättämisen prosessia. UNHCR:n toiminta on vuosien saatossa laajennut sen alkuperäisen mandaatin ulkopuolelle. Tämä koskee erityisesti sen nykyisin harjoittamaa laajaa avustustyötä kentällä, johon kuuluu muun muassa koulutuksen ja terveydenhuollon järjestämistä pakolaisille. Painopistettä on myös

siirretty pakolaisia vastaanottavien valtioiden velvoitteiden korostamisesta lähtömaiden velvollisuuksiin. Järjestön toimialaan on myös viimevuosina sisällytetty enenevässä määrin myös ns. maan sisäisiä pakolaisia, joiden tilanteen katsotaan olevan yhteneväinen pakolaisten kanssa vaikka nämä eivät olisikaan ylittäneet valtioiden rajoja. Vuoden 2003 alussa UNHCR huolehti maailmalla lähes 21 miljoonasta ihmisestä, joista pakolaisiksi tunnustettuja oli 11,5 miljoonaa. Lopuista suurin osa oli maansisäisiä pakolaisia, paluumuuttajia, turvapaikanhakijoita tai muita sodasta ja väkivallasta kärsiviä. (Boccardi 2002, 16-19.)

3.3. Kansainvälinen turvapaikkaoikeus, normaliteetti ja suvereeni poikkeuspäätös

Kansainvälisen pakolaisregiimin normien ja periaatteiden mukaisten käytäntöjen ja toiminnan ymmärtämiseksi on syytä tarkastella sen asemaa kansainvälisessä järjestelmässä reflektiivisemmin. Kuten yllä todettiin, ongelmat kansainvälisessä suhteissa määrittyvät usein valtioiden välisen järjestelmän (*state system*) näkökulmasta. Pakolaisuuden ja pakolaisten vakiinnuttaminen kansainvälisenä ongelmana viimeisen vuosisadan aikana on ollut viime aikaisen tutkimuksen kohteena. Pakolaisiin liittyvien problematisointien taustalla voidaan katsoa olevan valtiokeskeinen olettamus poliittisen elämän ja organisoitumisen normaaleista muodoista, joista pakolaiset tilanteessaan poikkeavat (Lui 2002). Esimerkiksi Nevzat Soguk (1999) ja Robyn Lui (2002) ovat tarkastelleet pakolaisongelman hallinnan historiaa tällaisesta tutkimuslähtökohdasta.

Alunperin eurooppalaisen valtioiden välisen järjestelmän sekä siihen liittyvien käytäntöjen kuten diplomatian ja sodankäynnin leviäminen maailmanlaajuiseksi on merkinnyt sitä, että nykyisin koko ihmiskunta on paikannettavissa tietyn valtion territoriaaliselle alueelle. Tämän kehityksen myötä ihmiskunta on myös saatettu hallittavaksi siten, että voidaan tehdä erotteluja tiettyyn valtioon kuulumisen tai kuulumattomuuden suhteen. Tietyn valtion alueella olevilla ihmisillä on kansainvälisessä järjestelmässä lähtökohtaisesti eksklusiivinen suhde kyseiseen valtioon. (Hindess 2000,1486-1497.) Valtioiden välisen järjestelmän leviämiseen on liittynyt käsitys poliittisen elämän geopoliittisesta luonteesta: poliittisen elämän

katsotaan tapahtuvan tietyn valtion territoriaalisen tilan puitteissa. Tämä määrittää inhimillisen toiminnan rajoja siten, että poliittisten tavoitteiden kuten vapauden, tasa-arvon tai oikeudenmukaisuuden nimissä tapahtuvan toiminnan oletetaan kulminoituvan valtioon ja rajoittuvan sen määrittämään tilaan (Walker 1993, 60-67).

Ajatus valtion, alueen ja kansan yhteneväisyydestä on kansainvälisessä järjestelmässä toiminut perustavana oletuksena poliittisen olemassaolon normaalista asioiden tilasta. Juuri tähän oletukseen Agamben (1998, 126-127) puuttuu tulkitessaan kysymystä siitä, tarkoitetaanko Ranskan vallankumouksen yhteydessä vuonna 1789 annetun ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistuksella vain kansalaisia vai ihmisiä yleensä (Agamben 1998, 126-127). Poliittisen olemassaolon (*bios*) etuoikeutettuna muotona kansalaisuus on se tapa, jolla ihmiset pääsevät osallisiksi poliittisista ja ihmisoikeuksista. Tähän johtopäätökseen päätyi esimerkiksi Hannah Arendt (1951, 290-302) todetessaan, että ensimmäisen maailmansodan jälkeen pakolaisiksi joutuneet – joita *ihmis*oikeuksien tulisi juuri koskea – näyttivät todella menettäneen mahdollisuuden oikeuksiin.

Pakolaisen kohdalla valtion ja kansalaisen välinen sidos on tosiasiallisesti katkennut. Tilannetta voidaan verrata maahanmuuttajan tilanteeseen, jossa tämä voi olla lähtömaansa rajojen ulkopuolella, menettämättä silti suhdettaan alkuperämaansa valtioon, jonka suojeluksessa tämä on. Valtion suojelun menettäminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että turvapaikanhakijat ja pakolaiset olisivat unohdettuja ihmisiä. (Lui 2002.) Asetelmaa voidaan verrata asevelvollisiin, jotka sotatilassa on monissa suhteissa riisuttu paljaaksi elämäksi. Sodankäynnin kansainvälisillä säännöillä, jotka koskevat esimerkiksi sotavankien oikeuksia ja kohtelua, pyritään valtioille asetettujen velvoitteiden kautta takaamaan tietyt vähimmäisoikeudet. Samaan tapaan kansainvälisen turvapaikkaoikeuden tarkoituksena on määritellä tietyt vähimmäisoikeudet turvaa hakevien suhteen. Paljaan elämän (*zoe*) käsitteellä voidaankin perustelluimmin viitata sellaisiin poikkeustapauksiin, joissa sekä kansainvälisen että kansallisen oikeuden normien pätevyys on poliittiseen tosiasiaan viittaamalla keskeytetty.

Kansainvälisen pakolaisuuden hallintajärjestelmän tehtävä on identifioida kansainvälisen suojelun tarpeessa olevat ihmiset, ja ohjata nämä takaisin kohti asioiden normaalia järjestystä. Pakolaiseksi tunnustetun henkilön tilanne on tarkoitus ratkaista

pysyvästi joko (1) paluumuuton, (2) turvapaikkamaahan integroitumisen tai (3) kolmanteen maahan uudelleensijoittamisen kautta. Kyse on siis normalisoinnista, jossa pakolaisen poikkeavaksi ja väliaikaiseksi katsottu tilanne on tarkoitus ohjata kohti normaalia ihmiselämän tilaa, kansalaisuutta. Poikkeavien yksilöiden identifioinnilla on kahtalainen funktio. Toisaalta pakolaiset muodostavat sen epäjärjestyksen ja poikkeavuuden, joka piirtää esille ajatuksen normaalista kansainvälisestä järjestyksestä. Toisaalta poikkeavassa tilanteessa olevat ihmiset voidaan pyrkiä palauttamaan takaisin normaaliin järjestykseen. (Lui 2002.)

Kansainvälisen suojelun tarjoaminen lähtömaansa valtion suojelun menettäneille ihmisille on nykyisen pakolaisregiimin puitteissa valtioiden tehtävä. UNHCR voi tunnustaa ihmisiä pakolaisiksi, mutta pakolaisen varsinaisen oikeudellisen statuksen myöntäminen tapahtuu valtioiden toimesta. Kansainvälinen suojelu valtioiden kautta merkitsee eräänlaista väliaikaista kvasikansalaisuutta, jossa pakolaiseksi tunnustetulle ihmiselle muodostetaan kansalaisuutta muistuttava side turvapaikan myöntäneen valtion kanssa. Tämä väliaikainen sidos, jonka on tarkoitus päättyä pysyvämmäksi ajateltuun normaalitilaan, tarjoaa pakolaiselle joitakin oikeuksia ja merkitsee vastavuoroisesti turvapaikan myöntäneelle valtioille tiettyjä velvoitteita. (Boccardi 2002, 3-18.)

Kansainvälisellä turvapaikkaoikeudella on valtioiden järjestelmää ja sen perustavia oletuksia, kuten kansalaisuuden ensisijaisuutta poliittisen olemassaolon muotona, vahvistava funktio. Turvapaikkaoikeutta korostavasta näkökulmasta valtioiden suvereniteetti saattaa näyttäytyä ongelmallisena. Schmittin käsitteistöllä ilmaistuna automatisoituneet, koneen kaltaiset normijärjestelmät olettavat *normaliteetin* vallitsevaksi tilaksi ja pyrkivät samalla häivyttämään poikkeukset ulkopuolelle. Poikkeustapauksessa onkin kyse normijärjestelmien, kuten kansainvälisen turvapaikkaoikeuden, poliittisen perustan esilletulosta, jossa poliittinen auktoriteetti keskeyttää järjestelmän normaalin menettelyn. Tällaisesta tilanteesta on monissa suhteissa kyse tämän tutkielman empiirisen tapauksen suhteen. Ranskan hallitus perusti Sangatten hätämajoituskeskuksen *epäsäännöllisessä* tilanteessa oleville ulkomaalaisille viitaten poliittisiin tosiasioihin, kuten humanitäärisiin syihin ja yleiseen järjestykseen. Kuvaavaa oli myös se, että UNHCR osallistui tapaukseen vasta sitten, kun Ranskan poliittinen johto arvioi tilanteen normalisoituneen sen jälkeen, kun se yhdessä Iso-

Britannian kanssa oli ensin luonut ”olosuhteet, joissa keskus ei enää ollut tarpeellinen” (Sarkozy & Blunkett 25.6.2002)

4. RETORIIKKA TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Retoriikan käsitteellä viitataan tilanteisiin, joissa erilaisten, usein vastakkaisten mielipiteiden ja näkemysten keskellä on perusteltava oma kanta. Toisin sanoen retoriikalla tarkoitetaan suostuttelevaa puhetta ja väitteiden perustelun taitoa. Tutkimusmenetelmänä retoriikassa on kyse tämänkaltaisen puheen analysoimisesta. Filosofian tapaan myös yhteiskuntatieteissä retorisen analyysin lähtökohdat voidaan paikantaa ns. kielelliseen käänteeseen, jonka perusajatuksena huomion kohdistaminen kieleen ja puheeseen. Kyse on modernin tieteen kritiikistä, joka kohdistuu toisaalta empirismiin ja toisaalta rationalismiin. Kielen ja puheen painottaminen lähtee ajatuksesta, että empiiriset tosiasiat tulevat merkityksellisiksi vasta tulkinnan ja merkityksenannon prosesseissa, joissa kielenkäytöllä on olennainen asema. Edelleen tämänkaltaisissa tutkimuslähtökohdissa suhtaudutaan kriittisesti sellaisiin rationalismin muotoihin, joissa vakavaksi tieteeksi lasketaan ainoastaan ehdottoman tosista lähtökohdista johdetut loogiset päätelmät. (Palonen & Summa 1996, 6-14.)

Retoriikka ei ole mikään yksittäinen tutkimusmenetelmä, vaan pikemminkin voidaan puhua erilaisista retorisen analyysin tavoista. Esimerkiksi Palonen ja Summa (1996, 10-11) erottelevat retoriikan kolmelle tutkimuksen tasolle. Esitysten retoriikassa tarkastellaan puheita tai tekstejä kokonaisuuksina ja arvioidaan niiden taidokkuutta ja vaikuttavuutta yleisön suhteen. Trooppiretoriikassa tutkitaan tekstin, kirjoittajan tai aikakauden tyypillisiä piirteitä. Argumentaatiota tutkivassa retoriikassa puolestaan kiinnitetään huomiota puheen ja esitysten keinoihin, joilla pyritään muuttamaan tai vahvistamaan yleisön käsityksiä asioista. Tässä tutkielmassa käytetty Chaïm Perelmanin retoriikan teoria lukeutuu argumentaation tutkimukseen.

Chaïm Perelmanin retoriikan teoria luetaan osaksi 1900-luvun puolivälistä alkanutta retoriikan ”kunnianpalautusta”. Antiikin klassisen kauden jälkeen retoriikkaa kohtasi

pitkä alamäki, jolloin se alettiin vähitellen ymmärtää epäolennaisena ja harhaanjohtavana sanoilla saivarteluna, ”pelkkänä retoriikkana”. Modernin aikakauden rationalismi ja empirismi ovat osaltaan pitäneet retoriikkaa paitsiossa. Tämän mieliin piintyneen retoriikkakäsityksen kritiikkinä syntyi nykyinen kiinnostus retoriikkaa kohtaan. Uuden retoriikan keskeisiä kehittäjiä ovat Chaïm Perelman, Kenneth Burke ja Stephen Toulmin. Heidän vaikutuksestaan yhteiskuntatieteissä on kiinnostuttu retoriikasta tutkimusmenetelmänä. (Summa 1996, 51-52.)

Uusi retoriikka nojautuu toki vanhaan, klassiseen puhetaito-oppiin: Perelman, Burke ja Toulmin näkevät retoriikan tehtävänä yleisön taivuttamisen ja suostuttelun tiettyjen väitteiden hyväksymiseen tietyssä tilanteessa. Vaikka heidän näkökulmansa poikkeavat toisistaan, hylätään niissä näkemys retoriikasta kaunopuheisuutena ja liitetään se päättelyn ja vakuuttamisen tutkimukseen. Klassisessa puhetaito-opissa erityisesti Aristoteles kehitteli tätä retoriikalle ominaista, itsenäistä lähtökohtaa. Aristoteleen mukaan retoriikan erottaminen tutkimusalakseen perustuu tiettyyn päättelyn muotoon, johon hän viittaa *enthymema*n käsitteellä. Tämän mukaan retoriikassa käytetty päättely eroaa tieteellisestä ja loogisesta päättelystä siten, että sen premissit eli lähtökohdat voivat perustua todennäköisyyteen ja yleiseen mielipiteeseen. Näin ollen perusteltuja johtopäätöksiä voidaan rationaalisesti johtaa myös muista kuin ehdottoman tosista premisseistä. (Haapanen 1996, 32-33.)

Tässä tutkielmassa tehtävänä on tutkia sitä, miten Ranskan poliittiset johtajat perustelevat Sangatten majoituskeskusta ja sen asemaa. Tutkimusmenetelmäksi on valittu Perelmanin retoriikan teoria, koska se mahdollistaa puhujien eli tässä tapauksessa Ranskan poliittisten johtajien tietoisten strategioiden analyysin. Analysoitavien lausuntojen puhujat valitsevat ja esittävät tiettyjä väitteitä ja johtopäätöksiä, joille he pyrkivät vaikuttamaan yleisöön eli Ranskan kansalaisiin ja muiden eurooppalaisten valtioiden – erityisesti Iso-Britannian – poliittisiin johtajiin. Analyysissä eritellään puhujien käyttämiä retorisia strategioita ja keinoja sekä arvioidaan näiden kautta tuotettua poliittista tosiasiaa Sangatten majoituskeskuksesta.

Perelman oli belgialainen filosofian ja oikeustieteen professori, jonka keskeiset teokset ovat vuonna 1958 (yhdessä Lucie Olbrecht-Tytecan kanssa) julkaistu *La nouvelle rhétorique: traité de l’argumentation* ja vuonna 1972 julkaistu *L’empire rhétorique:*

rhétorique et argumentation. Teoksissaan hän analysoi ja eritteli niitä keinoja, joilla puheissa ja teksteissä esitettyjen väitteiden uskottavuutta ja vakuuttavuutta rakennetaan. Seuraavissa alaluvuissa käsitellään Chaïm Perelmanin teoria argumentatiivisesta retoriikasta. Aluksi tarkastellaan Perelmanin teorian lähtökohtia, ja sitä, miten ne suhteutuvat edellisessä luvussa esitetyn teoreettisen viitekehyksen lähtökohtiin. Tämän jälkeen käsitellään perelmanilaisen retoriikalle keskeisiä yleisön ja läsnäolon luomisen käsitteitä sekä argumentaation premissejä eli julkilausumattomia lähtökohtia. Lopuksi käydään läpi ne varsinaiset tekniikat, joiden avulla puhuja voi pyrkiä siirtämään yleisön esisopimuksiin kohdistama hyväksyntä koskemaan myös puhujan esittämiä väitteitä ja johtopäätöksiä.

4.1. Retoriikan valtakunta ja suvereeni poikkeustila: perelmanilaisen retoriikan lähtökohdista

Perelmanin lähtökohtana on analyyttisen ja dialektisen päättelyn välinen erottelu. Analyyttisessa päättelyssä tutkitaan sitä, millainen päättely on pätevää. Se on muodollista, koska siinä ei olla kiinnostuneita päättelyn sisällöstä, vaan ainoastaan siitä, noudatetaanko päättelyssä sääntöjä. Pätevässä päättelyssä päädytään sääntöjen noudattamisen kautta varmasti oikeaan lopputulokseen: jos A on B ja B on C, niin A on C. Dialektisessa päättely taas liittyy luonnolliseen kieleen, jossa yleisön hyväksyntä päättelyssä käytettyjen termien sisällölle ja esitetyille väitteille on olennaisessa asemassa. Enemmän tai vähemmän vakuuttavin argumentein etenevässä dialektisessa päättelyssä on kyse argumentaatiosta, jossa olennaista ei ole päättelyn muodollinen pätevyys vaan väitteiden uskottavuus ja vakuuttavuus. Dialektisen päättelyn lähtökohdat ovat yleisesti hyväksytyissä olettamuksissa ja todennäköisyyksissä, joita kohtaan osoitettu hyväksyntä pyritään perustelun kautta siirtämään esitettyihin johtopäätöksiin. (Perelman 1996, 11-27.)

Perelmanin mukaan tähän ”retoriikan valtakuntaan” voidaan lukea kaikki sellaiset diskurssit, jotka eivät kuulu formaalin ajattelun piiriin. Jos puhe- tai kommunikaatiotilanteessa pyritään vaikuttamaan yhden tai useamman ihmisen

ajatteluun tai ohjaamaan heidän käyttäytymistään, on kyse retoriikan alaan kuuluvasta asiasta. (emt., 170-171.)

Koska Perelmanin retoriikka –käsitykseen kuitenkin kuuluu tietynlainen oletus yhteistoiminnallisuudesta, sen soveltuvuus poliittisen retoriikan analysointiin edellyttää tarkempia perusteluja. Näyttäisi siltä, että Perelmanin ajattelu olisi vaikeasti sovitettavissa tämän tutkielman teoreettiseen viitekehykseen, jonka tarjoama käsitteistö ja näkökulma nousee keskeisiltä osiltaan Carl Schmittin poliittisesta ajattelusta. Schmittin katsotaan joissakin tulkinnoissa korottavan päätöksen itseisarvoksi, ja pyrkivän siten ohittamaan – ainakin demokraattiselle – poliittiselle toiminnalle ominaisen vastakkaisten voimien välisen vuorovaikutuksen ja väittelyn (Mouffe 1999, 28-31). Tämä tutkielma perustuu kuitenkin tulkinnalle, jonka mukaan Schmittille ’poliittisuus’ rinnastuu poikkeukselliseen avoimuuden hetkeen, jossa ennaltamäärätyt säännöt ja toimintatavat eivät ole sovellettavissa, ja jossa päätöksenteko siksi näyttäytyy poliittisena sanan varsinaisessa merkityksessä.

Perelmanin ja Schmittin ajattelua määrittää samankaltainen rakenne: poikkeustilaa koskevalla päätöksellä on samanlainen funktio kuin argumentaatiolla Perelmanin retoriikan teoriassa. Schmittin kritiikin kohteena ovat muodolliset, itseriittoiset järjestelmät, jotka ulkoisilta viitekohdilta suljettuina hävittävät persoonalliset ainekset ja tähtäävät automaattiseen toimintaan. Tällaisena Schmitt pitää esimerkiksi positivististista oikeusteoriaa, jossa normien pätevyys nähdään riippumattomaksi vallitsevasta yhteiskunnallisesta ja poliittisesta tilanteesta. Schmitt ei yhteiskunnallisen järjestyksen kannattajana varsinaisesti kritisoi normijärjestelmien olemassaoloa, vaan haluaa kiinnittää huomiota niiden poliittiseen perustaan eli siihen, että oikeudellinen järjestys on poliittisen vallan tuottama. Edelleen normien kokonaisuudesta käsin ei voida ennakoida poikkeusta, vaan siitä voidaan päättää ainoastaan ulkoa käsin. Suvereenin poikkeustilaa koskevan päätöksen funktio onkin siinä, että se mahdollistaa juridisen järjestyksen kiinnittämisen poliittiseen todellisuuteen. Schmittin mukaan ”poikkeuksessa todellisen elämän voima rikkoo toistumiseen jähmettyneen mekaniikan kuoren” (Schmitt 1997, 60).

Perelman huomioi, että modernit todistusteoriat ovat täsmällisyyttä tavoitellessaan pyrkineet muodollistamaan ja eristämään pätevän päättelyn omaksi järjestelmäkseen,

joka tekee siitä ”mekaanisen ja mahdollistaa tiettyjen ennalta määrättyjen tehtävien toteuttamisen lasku- tai tietokoneella ilman inhimillisen ajattelun väliintuloa” (Perelman 1996, 41.) Perelman on Schmittin tapaan kriittinen sellaisia yrityksiä kohtaan, joissa ei-muodollisia tieteenaloja kuten oikeustiedettä on yritetty sovittaa järjestelmän muotoon. Argumentaation funktio ilmeneekin yllättävissä tilanteissa, joissa abstraktien kaavojen soveltaminen törmää odottamattomiin ja uusiin kokemuksiin, joita ei voida ennakoida valmiiden kaavojen pohjalta. Perelmanin mukaan:

> Voidaksemme sovittaa järjestelmän kokemukseen ja saadaksemme kaavoistamme joustavampia joudumme turvautumaan argumentaatioon, mikä merkitsee järjestelmän palauttamista taas osaksi tietojamme ja pyrkimyksiämme ja tuon erilliseksi halutun alueen kytkemistä takaisin uskomuksiemme ja vakaumuksiemme kokonaisuuteen - (Perelman 1996, 41)

Argumentaation ja suvereenin poikkeuspäätöksen merkitys liittyy muodollisten järjestelmien elävöittäminen, niiden palauttaminen pyrkimysten ja vakaumusten tai poliittisen todellisuuden yhteyteen. Tässä ilmentyy sekä Perelmanin että Schmittin ajattelulle olennainen piirre, jonka mukaan kriittisyys muodollista pätevyyttä ja mekaanista järjestelmällisyyttä kohtaan ei merkitse antirationalistista asennetta. Sen sijaan kyse on pyrkimyksestä osoittaa, että on olemassa pätevää ja rationaalista ajattelua ja päättelyä, jota ei tule eikä tarvitse sovittaa analyyttisen ja muodollisen päättelyn kehikkoon. Tutkimuskohteen suhteen tämän erottelun voisi ilmaista rinnastamalla turvapaikkaoikeuden soveltamisen normaalissa tilanteessa (hallinnollisena ja oikeudellisena käytäntönä) analyyttiseen ja muodolliseen päättelyyn ja toisaalta esittämällä poliittisen auktoriteetin väliintulon dialektisena päättelynä, jossa ei ole kyse lain soveltamisesta vaan pikemminkin sen taustalla vaikuttavan ’poliittisen’ esilletulosta. Dialektisessa päättelyssä ei olemassa yhtä ainoata totuutta, vaan olennaista on esitettyjen argumenttien vaikuttavuus ja uskottavuus. Suvereenikaan ei Schmittille oikeastaan ole valmis asema vaan periaatteessa kuka tahansa voi vaatia poliittista auktoriteettia kyetessään perustelemaan poikkeuspäätöksen vakuuttavasti.

Tässä tutkielmassa Schmittin ja Perelmanin ajattelua sovelletaan analyysissa siten, että eritellään niitä argumentaation tapoja, joiden avulla Ranskan poliittiset johtajat hakevat vakuuttavuutta johtopäätöksilleen poliittisesta tosiasiasta, jonka mukaan eurooppalaiset ja Ranskan kansalliset turvapaikanhakijoita koskevat oikeudellis-hallinnolliset normit ja menettelytavat ovat uudistamisen tarpeessa. Perelmanin retoriikkakäsitys tarjoaa

välineet sen tarkasteluun, millaisin sisällöllisin argumentein tutkimusaineiston muodostavissa lausunnoissa perustellaan ja oikeutetaan Sangatten vastaanottokeskuksen poikkeuksellista asemaa.

4.2. Läsnäolon luominen yleisössä

Perelmanilaisessa retoriikassa korostetaan yleisön merkitystä kaikessa argumentaatiossa. Puhujan on otettava huomioon kenelle kohdistaa esityksensä ja valittava sanansa sen mukaan. Tästä johtuen argumentointi on aina tilanteeseen, paikkaan ja aikaan sidottua toimintaa, jossa sellaiset tekijät kuten puhujan ja yleisön poliittinen kulttuuri vaikuttavat esityksen tavoitteisiin, sisältöön ja järjestykseen.

Argumentoinnin tavoitteena on vaikuttaa yleisöön: saada kuulijat toimimaan tietyillä, puhujan haluamilla tavoilla ja pidättäytymään toisenlaisesta toiminnasta. Vaikuttamisessa on kyse tietynlaisesta yleisön tietoisuuden kirkastamisesta siten, että kuulijoiden mielessä vaikuttavat vastakkaiset mielipiteet, epätietoisuus ja harhailevat ajatukset väistyisivät. Perelman viittaa vaikuttamiseen läsnäolon käsitteen kautta (Perelman 1996, 43). Kyse on siitä, miten puhuja onnistuu erilaisten argumentaation tekniikoiden avulla saattamaan lähtökohtansa ja väitteensä kuulijoiden mielessä etualalle. Tällä läsnäololla on Perelmanin mukaan vahva havaintoja ohjaava vaikutus, jota ilmentää esimerkiksi se, miten poliittiset tai uskonnolliset sidonnaisuudet vaikuttavat siihen, mitä pidämme olennaisena, tärkeänä ja todellisena (emt., 44-45). Argumentaatio voidaankin määritellä erilaisten tekniikoiden kautta tapahtuvana, puhujan väitteille läsnäoloa yleisön mielissä luovana toimintana. Tämä ilmenee analysoiduissa lausunnoissa esimerkiksi siinä, miten puhujat turvapaikanhakijoiden liikkeiden syitä eritellessään pyrkivät toiston kautta kohdistamaan yleisön huomion kohti turvapaikanhakijoita vastaanottavia maita ja samalla häivyttämään näiden lähtömaiden tilanteen taustalle epäolennaisena.

Yleisön käsitteellä Perelman viittaa niihin ihmisiin, joihin puhuja haluaa argumenteillaan vaikuttaa. Kyseessä on ensisijaisesti puhujan *käsitys* yleisöstä, jolloin

yleisöllä ei välttämättä tarkoiteta esitystilanteessa läsnä olevia ihmisiä (Perelman 1996, 21). Argumentaatiota ei edelleen ole aina syytä rajata kohdistumaan yksinomaan niille, joille se osoitetaan tai joihin esityksessä viitataan. Useat seuraavassa luvussa analysoidut lausunnot on kohdistettu esiintymistilanteen ulkopuolisille yleisöille: esimerkiksi Ranskan parlamentissa puhujien antamat lausunnot on julkaistu Sangatten tilannetta koskevina virallisina kannanottoina myös suhteessa muihin eurooppalaisiin valtioihin ja erityisesti Iso-Britanniaan.

Perelman jaottelee mahdollisia yleisöjä universaaliyleisöön ja erityisyleisöiksi. Universaaliyleisöllä tarkoitetaan määrittelemätöntä yleisöä, joka voi koostua kenestä tahansa arvostelukykyisestä ihmisestä. Universaaliyleisö määräytyy jälleen puhujan tarkoituksen ja tavoitteiden mukaan. Kyse ei siten ole argumentaation kohteiden määrästä, vaan siitä haluaako puhuja vaikuttaa tiettyyn erityisryhmään vai tavoitteleeko hän kenen tahansa arvostelukykyisen ihmisen kannatusta. Tämän ratkaiseminen vaikuttaa ensisijaisesti argumentaation muotoon. Universaaliyleisölle suuntautuva argumentaatio vetoaa yhteisiin ja itsestään selviksi koettuihin lähtökohtiin kuten järkeen ja mahdollisimman laajasti hyväksyttyihin arvoihin. Perelmanin mukaan tällöin argumentoinnissa on kyse vakuuttamisesta, joka voi kohdistua keneen hyvänsä arvostelukykyiseen henkilöön. (Perelman 1982, 16-18.)

Erityisyleisöille kohdistettu argumentaatio voi turvautua niihin yleisön erityisiin intresseihin ja käsityksiin, jotka puhuja tuntee ennalta. Tällöin on kyse suostuttelusta, jonka lähtökohtana on erityisyleisön jakama intressi tai vakaumus. Yhtenäistä ryhmää on lähtökohtaisesti helpompi lähestyä kuin erilaisista erityisryhmistä koostuvaa yleisöä, koska tietyn ammatin, poliittisen tai uskonnollisen vakaumuksen edustajien voi olettaa hyväksyvän tietyt väitteet sekalaista yleisöä todennäköisemmin. Toisaalta tällaiselle yleisölle suunnatut argumentit eivät välttämättä vakuuta universaaliyleisöä. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 31.)

Yleisön yhtenäisyys ja yhteenkuuluvuuden tunne ovat seikkoja, johon puhuja voi yrittää vaikuttaa käyttämällä tiettyjä puhujanääniä. Erityisesti monikon ensimmäisen persoonan pronomi – ”me” – on tältä kannalta kiinnostava. Puhuja voi käyttää me –muotoa antaakseen ymmärtää kuuluvansa yleisön kanssa samaan ryhmään ja jakavansa näiden ajatusmaailman. Seuraavassa luvussa analysoiduissa lausunnoissa esimerkiksi

presidentti Chirac käyttää Ranskan kansallispäivänä puhuessaan monikon ensimmäistä muotoa hyväksi esittäessään turvapaikkapolitiikan olevan uudistamisen tarpeessa (Chirac 14.7.2002). Toisaalta me –muotoa voidaan käyttää yhteenkuuluvuuden tunteen lisäämiseen ilman, että annetaan yleisölle samalla konkreettisia sitoumuksia. Tästä epämääräisen monikkomuodon käytöstä on tutkittavassa tapauksessa osittain kyse silloin, kun Ranskan poliittiset johtajat argumentoivat turvapaikkapolitiikan yhtenäistämisen puolesta EU –jäsenvaltioiden keskuudessa.

4.3. Argumentaation premissit eli esisopimukset

Yleisön identifiointi on puhujalle tärkeää, koska hyväksynnän hankkiminen esitetyille väitteille on riippuvainen niistä lähtökohdista, joille argumentaatio perustuu. Jokainen yleisö pitää tiettyjä asioita ja arvoja itsestään selvinä ja puhujan on argumentaation menestyksellisyyden vuoksi arvioitava, mitä nämä ovat. Ottamalla yleisön hyväksymiä asioita argumentaation lähtökohdaksi puhujan on mahdollista niihin vetoamalla lisätä väitteidensä uskottavuutta. Perelman nimittää premisseiksi näitä argumentoinnin julkilausumattomia lähtökohtia, joita pidetään itsestäänselvyyksinä, ja joita ei sen vuoksi ole tarpeen erikseen perustella. Argumentaation tavoitteena ei ole premisseistä johdettujen väitteiden todenmukaisuuden todistaminen, vaan sidoksen luominen premissien ja esitettyjen väitteiden välille. Näin yleisön premissejä kohtaan tuntema hyväksyntä pyritään argumentaatiossa siirtämään koskemaan myös esitettyjä väitteitä. (Perelman 1996, 28-29.)

Argumentaation lähtökohdat, joiden puhuja katsoo yhdistävän yleisöään, voidaan Perelmania seuraten jaotella todellisuutta ja suotavuutta koskeviin premisseihin. Todellisuutta koskevat esisopimukset liittyvät siihen, mitä pidetään totena, kun taas suotavuutta koskevat esisopimukset liittyvät toivottaviin ja haluttuihin asiantiloihin. (emt., 30.)

Todellisuutta koskevat esisopimukset voidaan luokitella totuuksiin eli faktoihin ja otaksumiin. Totuuksina voidaan pitää vain sellaisia todellisuutta koskevia väitteitä,

jonka kuka tahansa järkevä henkilö voi hyväksyä. Totuus ei siten ole objektiivinen käsite, vaan riippuu universaaliyleisön hyväksynnästä. Totuuden kyseenalaistuessa se on perusteltava uudelleen tai sitten puhuja voi – tilaisuuden niin salliessa – pyrkiä osoittamaan, ettei kyseenalaistuksen tehnyttä henkilöä voida pitää vakavasti otettavana. (Perelman 1996, 28-29.)

Otaksumat ovat totuuksia epävarmempia versioita todellisuutta koskevista esisopimuksista. Ne liittyvät toimiviksi todettuihin ja normaaleina pidettyihin asioihin, joihin ihmiset käytännössä luottavat. Vaikka otaksumat eivät ole yhtä kiistattomia kuin totuudet, niitä voidaan kuitenkin käyttää menestyksellisen argumentaation lähtökohtina. Perelmanin mukaan esimerkiksi tavanomainen oletus siitä, että teko kertoo jotain tekijän luonteesta, on tällainen otaksuma. (Perelman 1996, 32.) Analysoiduissa lausunnoissa puhujat tukeutuvat toistuvasti tähän otaksumaan pyrkiessään saamaan kannatusta johtopäätökselleen, että Sangatten majoitettujen ulkomaalaisten oikeutus turvapaikkaan on kyseenalainen.

Toivottaa asioiden tilaa koskevat esisopimukset liittyvät niihin asioihin, joita yleisön keskuudessa pidetään miellyttävinä tai suotavina. Kyse on arvoista ja arvohierarkioista sekä päättelyn säännöistä. Arvoilla ilmaistaan se, suhtaudutaanko johonkin asiaan myönteisesti vai kielteisesti. Universaaleja, yleispäteviä arvoja ei ole olemassa, mutta jokin määrittelemättömänä esitetty arvo voi saada universaaliyleisön hyväksynnän. Arvot voidaan jaotella abstrakteihin ja konkreettisiin arvoihin. Toisin kuin konkreettiset arvot, jotka korostavat jonkin asian, henkilön tai instituution ainutkertaisuutta, abstrakteja arvoja ei liitetä tiettyyn henkilöön tai instituutioon. Näin ollen Perelman esittää, että konkreettiset arvot kuten isänmaallisuus luonnehtivat konservatiivisia näkemyksiä, kun taas abstraktit arvot kuten vapaus tai oikeudenmukaisuus liittyvät yhteiskunnalliseen muutokseen ja kritiikkiin. (emt., 34-36.)

Argumentaation on Perelmanin (1996, 36-37) mukaan otettava lähtökohdakseen yleisö yhdistäviä sekä abstrakteja että konkreettisia arvoja. Toiset voidaan kuitenkin alistaa toisille. Hierarkialla viitataan tapaan, jolla puhuja olettaa yleisön asettavan arvoja tärkeysjärjestykseen. Hierarkiat voivat Perelmanin mukaan olla konkreettisia, abstrakteja, heterogeenisiä tai homogeenisiä. Konkreettiset hierarkiat voidaan järjestää kohteidensa perusteella siten, että esimerkiksi ihminen on esinettä arvokkaampi.

Abstrakteissa hierarkioissa jokin arvo asetetaan toisen yläpuolelle, esimerkiksi oikeudenmukaisuus vapautta ensisijaisemmaksi. Heterogeenisissä arvohierarkioissa asetetaan laadullisesti erilaisia arvoja tärkeysjärjestykseen. Homogeeniset hierarkiat järjestyvät määrän perusteella siten, että suuri määrä positiivisia arvoja ja pieni määrä negatiivisia arvoja toimivat järjestävinä kriteereinä. (Perelman 1996, 36-37.)

Hierarkioiden lisäksi on vielä mainittava lokukset, jotka ovat yleisiä päättelyä ohjaavia sääntöjä. Tällaisia ovat esimerkiksi järjestykseen liittyvä sääntö, jonka mukaan edeltävä on ensisijainen jäljessä tulevaan nähden, tai olemassaolevan sääntö, jossa jo olemassa oleva mielletään mahdollista paremmaksi. (emt., 38.)

4.4. Assosiatiiviset argumentaatiotekniikat

Argumentaatiotekniikoiden avulla pyritään siirtämään yleisön premissejä kohtaan tuntema hyväksyntä koskemaan myös puhujan väitteitä ja johtopäätöksiä. Kyse ei ole pelkästään väitteiden loogisesta rakenteesta, vaan myös niiden uskottavuudesta. Näin ollen puhujan taidokkuus riippuu siitä, miten hän osaa käyttää erilaisia argumentaation tekniikoita väitteidensä vakuuttavuuden ja uskottavuuden lisäämiseen. Esitys on aina kokonaisuus, jossa erilaisilla tekniikoilla tuetaan toisia tekniikoita ja pyritään näin luomaan yleisöä suostuttelevia väitteitä.

Tekniikat ovat tapoja luoda siteitä ja erotteluja asioiden välille. Perelman (1996, 58) jakaa argumentaatiotekniikat assosiatiivisiin ja dissosiatiivisiin. Assosiatiivisilla tekniikoilla puhuja pyrkii yhdistämään eli osoittamaan erilaisille asioille yhdistävän nimikkeen. Dissosiatiivisilla tekniikoilla puhuja voi välttää herättämästä väitteidensä kanssa ristiriitaisia johtopäätöksiä erottelemalla niin sanotusti väärin perustein yhteenkuuluviksi katsotut asiat.

Assosiatiiviset argumentaatiotekniikat jakautuvat kolmeen pääluokkaan. Kvasiloogiset argumentit muistuttavat muodollista päättelyä, mutta niidenkään kohdalla ei ole kyse päättelyn pätevyydestä, vaan argumentin vakuuttavuudesta. Todellisuuden rakenteeseen

perustuvissa argumentaatiotekniikoissa pyritään todellisuudessa vallitsevien asioiden välisiä yleisiä yhteyksiä ulottaa koskemaan puhujan esittämiä väitteitä. Todellisuutta muokkaamaan pyrkivät argumentit ovat puolestaan sellaisia, joissa yleisön tuntema yksittäistapaus esitetään esimerkkinä tai havainnollistuksena yleisestä säännöstä. (Perelman 1996, 62-63; 93; 120.)

4.4.1. Muodollista päättelyä jäljittelevät argumentit

Kvasiloogisia argumentteja käyttävä puhuja hyödyntää niiden samankaltaisuutta formaalin logiikan ja matemaattisen päättelyn kanssa, sillä yleisö saattaa olla taipuvainen pitämään tällaista esitystapaa ”totuudellisena”. Koska argumentointi tapahtuu luonnollisessa kielessä, on kvasiloogisessakin väitteiden perustelussa käytettävä termien ulkopuolisia viittauskohteita. Tämän vuoksi johtopäätökset eivät ole päteviä vaan ainoastaan enemmän tai vähemmän vakuuttavia. (emt., 62.) Muodollista päättelyä jäljitteleviä argumentteja käyttävä puhuja voi kuitenkin pyrkiä antamaan yleisölle vaikutelman objektiivisuudesta, ja näin häivyttämään yksilöllisten ja vaihtoehtoisten tulkintojen mahdollisuutta.

Kvasiloogisia argumentaation tekniikoita ovat esimerkiksi sellaiset, joissa kokonaisuus käsitetään sen osia ensisijaisemmaksi, tai jossa kokonaisuudesta esitetään tulkinta vasta, kun ensin on käsitelty kaikki sen osat. Analysoitavissa lausunnoissa viitataan esimerkiksi turvapaikanhakijoiden liikkeistä puhuttaessa numeroarvoihin ja prosentuaalisiin muutoksiin tilastoissa, jotka voidaan todennäköisyyksiä käsittelevät puheen ohella myös lukea kvasiloogisiin argumentaatiotekniikoihin. Koska kvasiloogiset argumentit harvoin yksinään riittävät yleisön vakuuttamiseen, on niiden tueksi käytettävä muita tekniikoita. (emt., 78-92.)

4.4.2. Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit

Todellisuuden rakenteeseen perustuvissa argumenteissa luodaan siteitä todellisuudessa tunnustetusti vallitsevien elementtien välille ja pyritään näin saamaan hyväksyntä jonkin

yksittäistapauksen suhteen. Tyypillisesti tällaisissa argumenteissa tukeudutaan peräkkäisyyden tai rinnakkaisuuden ajatuksiin. Perelmanin mukaan kyse on kahdesta erilaisesta tavasta järjestellä todellisuuden rakenteiden välisiä suhteita: peräkkäisyys- eli kausaalisuhteissa liikutaan saman tason ilmiöiden välisissä suhteissa, kun taas rinnakkaisuussuhteissa tukeudutaan eri tason ilmiöihin. (Perelman 1996, 93.)

Kausaalisuhteita käytetään sellaisessa argumentoinnissa, jossa esitetään syitä tietylle ilmiölle tai osoitetaan keinoja päämäärän saavuttamiseksi. Syiden ja seurausten sekä keinojen ja päämäärien välille esitettyjen siteiden käyttöä voidaan mukauttaa puhujan tavoitteista riippuen. Jos puhuja halua vähentää puheena olevan ilmiön merkitystä, se kannattaa Perelmanin mukaan esittää seurauksena. Asettamalla ilmiö päämääräksi sen merkityksellisyyttä voidaan pyrkiä korostamaan. (emt., 93-102.) Aineiston analyysissa käy ilmi, miten esimerkiksi Ranskan poliittiset johtajat esittävät turvapaikanhakijoiden liikkeet seurauksekseksi vastaanottavien valtioiden välillä vallitsevista turvapaikkapolitiikan eroista. Kuten Perelman (emt., 97) huomauttaa, tätä samaa kausaalisuhdetta voidaan tulkita syy- ja seuraussuhteen ohella myös keinojen ja päämäärien välisenä suhteena siten, että lainsäädäntöjen harmonisointi esitetään keinona turvapaikanhakijoiden liikkeiden hallitsemiseksi.

Rinnakkuussuhteille perustuvassa argumentaatiossa luodaan siteitä eri tason ilmiöiden, olemuksen ja ilmentymien, välille. Tyypillisesti kyse on henkilön ja hänen tekojensa rinnastamisesta siten, että tekojen kautta esitetään johtopäätöksiä henkilön luonteesta. (emt., 103.) Tähän argumentoinnin tekniikkaan analysoitujen lausuntojen puhujat tukeutuvat toistuvasti esittämällä johtopäätöksiä Sangatten keskukseen majoitettujen ulkomaalaisten luonteesta näiden tekojen perusteella.

Menneitäkin tekoja voidaan käyttää hyväksi esitettäessä väitteitä henkilön olemuksesta (emt., 107). Tällaiseen arvostukseen ja auktoriteettiin vetoavaa rinnakkaisuussuhdetta käyttää esimerkiksi Ranskan sisäministeri luonnehtiessaan Ranskan Punaisen ristin ja UNHCR:n toimintaa ”vastuulliseksi” ja ”humaaniksi” (Sarkozy 12.11. 2002).

4.4.3. Todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkivät argumentit

Todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkivässä argumentaatiossa luodaan siteitä yksittäistapauksen ja säännön välille. Kyse on puhujan pyrkimyksestä saattaa yleisön yksittäiseen ilmiöön kohdistama hyväksyntä koskemaan laajempaa ilmiöiden kokonaisuutta. Tällaisessa argumentaatiossa käytetään hyväksi esimerkkejä ja havainnollistuksia, malleja sekä analogioita ja metaforia. (Perelman 1996., 120-122; 125, 129-137.)

Erityistapauksen esittäminen esimerkkinä tavoittelee yleisen säännön muotoilemista ja sen hyväksymistä yleisön keskuudessa. Laajemman säännönmukaisuuden hyväksyntä riippuu esimerkkinä käytetyn tapauksen kiistattomuuteen, mutta hyväksyntää voidaan edistää käyttämällä useampia esimerkkejä, jolloin todellisuudessa vallitseva säännönmukaisuus ikään kuin nousee kaikkialta. (Perelman 1996, 120-121.) Ranskan sisäministeri esimerkiksi käyttää parlamentille antamassa selvityksessään Doverissa tapahtunutta turvapaikanhakijoiden joukkokuolemaa Sangatten tapauksen ohessa esimerkkinä laajemmasta turvapaikanhakua koskevasta tilanteesta Euroopassa (Chevènement 20.6. 2000).

Sääntöjä voidaan puolestaan havainnollistaa erityistapausten kautta. Konkretisoimalla laajempaa säännönmukaisuutta tiettyyn, havainnollistavaan erityistapaukseen puhuja voi pyrkiä vahvistamaan säännön läsnäoloa yleisön mielissä. Toisin kuin esimerkin, havainnollistuksen ei tarvitse olla kiistaton, koska kyse on jo hyväksytyksi tulleesta säännöstä. Ranskan poliittiset johtajat pyrkivät toistuvasti havainnollistamaan Euroopassa vallitsevaa turvapaikkapoliittista tilannetta Sangatten majoituskeskuksen kautta.

Yksittäistapauksen ja säännön välisestä siteestä on kyse myös mallin ja antimallin tekniikoissa. Yksittäisen henkilön käyttäytyminen voidaan esittää mallina, jos halutaan yleisön seuraavan ja jäljittelevän hänen käyttäytymistään. Tyypillisesti kyse on henkilöstä, joka nauttii yleisön keskuudessa arvostusta tekojen tai asemansa kautta. Vastamallissa on kyse esimerkistä, jonka mukaista käyttäytymistä yleisössä ei haluta vahvistaa, ja jota tulisi välttää. (Perelman 1996, 125-128.) Esimerkiksi väärin perustein turvapaikkaa hakevat henkilöt esitetään analysoiduissa lausunnoissa antimalleina.

Analogiassa on kyse argumentaation tekniikasta, jossa perustaa koskeva hyväksyntä pyritään siirtämään koskemaan teemaa. Perustalla tarkoitetaan yhdessä parissa esiintyvä suhdetta, joka on samankaltainen teeman eli toisen parin kanssa. Samankaltaisuutta käytetään tällöin hyväksi uuden ilmiön hyväksymiselle. Metaforasta on kyse silloin kuin teema ja perusta sulautetaan yhteen ilmaisuun. Tällaisesta on kyse esimerkiksi ”turvapaikkashoppaamisen” metaforassa, jossa ilmaistaan turvapaikanhaun samankaltaisuus ostoksilla käymisen kanssa. Koska metaforia käytetään arkikielessä paljon, ne voivat muuttua kuolleiksi ja menettää suostuttelevaa voimaansa, mikä puhujan on syytä pitää mielessä. (Perelman 1996, 132-141.)

4.5. Dissosiatiiviset argumentaatiotekniikat

Erottelevassa argumentaatiossa pyritään katkaisemaan tiettyjen asioiden tai käsitteiden välisiä siteitä ja saamaan hyväksyntää toisenlaisille suhteille. Dissosiatiivisessa argumentaatiossa on kyse filosofiasta tutuista ontologisista kysymyksistä. Tyypillisesti näin tehdään argumenteista, joissa se, mikä todella on, erotetaan siitä, mikä vain näyttää olevan. Perelmanin mukaan tällaiset ajatusrakennelmat voidaan esittää muodossa termi I / termi II, jossa ensin mainittu vastaa ilmentymää ja jälkimmäinen sitä, mikä on todellista. Termi II toimii tällaisessa argumentaatiossa perustana, jonka avulla pyritään erottamaan ilmentymistä epätodelliset ja harhaanjohtavat elementit. (Perelman 1996, 142-154.) Näennäisen ja todellisen välistä erottelua käytetään analysoiduissa lausunnoissa osoittamaan, että monet turvapaikanhakijat Euroopassa eivät ole todellisia pakolaisia.

5. AINEISTON ANALYYSI

5.1. Katsaus tutkittavaan tapaukseen

Tutkielman empiirinen osio koostuu Ranskassa vuosina 1999-2002 toimineen Sangatten hätämajoituskeskuksen tapauksen analyysista. Tässä kappaleessa esitellään lyhyesti tapauksen taustaa ja siihen liittyviä tapahtumia (ks. Kuvio 1.). Sen jälkeen siirrytään varsinaiseen analyysiin, jossa eritellään niitä argumentaation keinoja, joiden kautta Ranskan poliittiset johtajat esittävät Sangatten tilanteen poliittisena tosiasiana.

Iso-Britannian ja Ranskan välinen raja on kahden suvereenin valtion välinen raja. Se on samalla myös Euroopan Unionin jäsenmaiden välinen sisäraja, joka yhdistää EU:n vapaan liikkuvuuden aluetta. Kiista siitä, tulisiko vapaan liikkuvuuden koskea kaikkia henkilöitä, vai ainoastaan Unionin jäsenvaltioiden kansalaisia, on saanut aikaan ns. Schengen –alueen. Vuonna 1995 voimaan astuneeseen Schengenin sopimukseen osallistuneiden jäsenvaltioiden välisiltä rajoilta on poistettu rajatarkastuksia. Tarkoituksena on ollut taata vapaa liikkuvuus kaikille henkilöille ja siirtää ns. kolmansien maiden henkilöihin kohdistuva rajakontrolli alueen ulkorajoille. Iso-Britannia ei ole halunnut liittyä kokonaisuudessaan Schengenin sopimukseen, vedoten haluun ylläpitää tiukempaa kontrollia rajoistaan.

Ranskan luoteis-rannikolta Iso-Britanniaan pyrkivien ihmisten määrien ajoittainen kasvaminen 1990-luvun lopulla herätti toisinaan keskustelua maahanmuuttajien läsnäolosta ja siihen liittyvistä seikoista. Aluksi kyse oli siitä, että paikalliset hyväntekeväisyysjärjestöt ja maahanmuuttajien parissa toimivat kansalaisjärjestöt (*la Belle Etoile* ja *Collectif de soutien d'urgence aux réfugiés de Calais et environs*) sekä vähäisemmässä määrin alueelliset ja kunnalliset viranomaiset keskustelivat tilanteen luonteesta ja siihen mahdollisesti liittyvistä toimenpiteistä. Syksyn ja talven kuluessa 1999 etupäässä Kosovosta lähteneitä ihmisiä saapui lisääntyvässä määrin Calais'n alueelle, majoittuen sataman terminaaliin. Paikalliset hyväntekeväisyysjärjestöt toimittivat heille jälleen ruokaa ja huopia ja suostuttelivat paikalliset viranomaiset

Kuvio 1. Sangatten kronologia.

24.9.1999	Sangatten vastaanottokeskus perustetaan Eurotunnelilta pakkolunastettuun varastorakennukseen.
1999-2001	Keskukseen majoitettujen määrät kasvavat ja yritykset päästä Iso-Britanniaan lisääntyvät.
4.2.2001	Eurotunnel vetoaa Ranskan ja Iso-Britannian hallituksiin luvattomien rajanylitysten lopettamiseksi.
4.8.2001	Eurotunnel hakee Lillen hallinto-oikeudelta päätöstä keskuksen käyttämää rakennusta koskevan pakkolunastuksen purkamiseksi.
2.9.2001	Iso-Britannia pyytää Ranskaa sulkemaan Sangatten vastaanottokeskuksen.
1.10.2001	Iso-Britannia vaatii Eurotunnelia lisäämään turvatoimia uhkasakkojärjestelmän avulla.
20.11.2001	Ranskan mellakkapoliisi rauhoittaa irakilaisten ja afgaanien yhteenoton keskuksessa.
25.12.2001	650 ihmistä pyrkii tunnelin kautta Iso-Britanniaan, Ranskan poliisi hajottaa väkijoukon kyynelkaasun avulla. Ranskan ja Iso-Britannian poliisit tarkastavat tunnelin.
27.12.2001	Ranskan Punainen risti vastaa joulupäivän tapahtumia koskeviin syytöksiin ja vaatimuksiin keskuksen johtajan erosta.
10.1.2002	Eurotunnel uusii hakemuksensa Lillen hallinto-oikeudelle keskuksen sulkemiseksi.
1.2.2002	Oikeus hylkää Eurotunnelin hakemuksen toistamiseen.
17.4.2002	Ranskan Punainen risti tiedottaa yhden ihmisen kuolemasta keskukseen majoittuneiden välisessä yhteenotossa.
25.6.2002	Ranskan ja Iso-Britannian sisäministerit sopivat tavoitteesta sulkea Sangatten keskus.
4.7.2002	UNHCR tarjoutuu välittämään maiden hallituksia kysymyksessä, Iso-Britannia kieltäytyy tarjouksesta.
12.7.2002	Sisäministerit sopivat, että Ranskan hallitus sulkee Sangatten keskuksen sen jälkeen kun Iso-Britannian uusi maahanmuutto- ja turvapaikkalainsäädäntö on astunut voimaan.
26.9.2002	Sisäministerit päättävät, että uusien majoitettavien vastaanotto keskuksessa lopetetaan 15.11.2002.
8.11.2002	Iso-Britannian parlamentti hyväksyy uuden kansallisuus-, maahanmuutto- ja turvapaikkalain.
2.12.2002	Sisäministerit päättävät, että Sangatten keskus suljetaan lopullisesti 30.12.2002.

avaamaan tilan, jossa ihmisillä olisi mahdollisuus yöpyä suojassa. Paikalle saapuvien ihmisten lukumäärien kasvaessa viranomaiset kuitenkin sulkivat yösuojan kesäkuussa 1999, neljän kuukauden toiminnan jälkeen. (Schuster 2003, 507-508.)

Avustusjärjestöt vaativat Ranskan viranomaisia avaamaan toisen tilan, jonka puitteissa Calais'n alueelle lisääntyvässä määrin saapuvia ihmisiä kyettäisiin paremmin avustamaan. Syyskuun 24. päivänä 1999 Ranskan hallitus pakkolunasti Pas-de-Calais'n maaherran toimesta Eurotunnelilta varastorakennuksen, jossa oli alunperin säilytetty tarvikkeita kanaalin alittavan tunnelin rakentamista varten. Hätämajoituskeskuksen tai vastaanottokeskuksen virallista termiä kantava rakennus oli pinta-alaltaan 25 000 neliömetrin suuruinen ja elinolosuhteet sen sisällä olivat alkeelliset. Rakennuksessa ei ollut lämmitystä ja sinne majoitetut ihmiset nukkuivat teltoissa, liikuteltavissa parakeissa tai paljaalla betonilattialla. Avustustyöntekijät tarjosivat ruoan kaksi kertaa päivässä ja käytettävissä oli majoittuneiden lukumäärään suhteutettuna vähän vessoja ja suihkuja. Alunperin keskus oli suunniteltu noin 400 ihmiselle ja myöhemmin sen majoituskapasiteettia nostettiin 800 henkeen. Elinolosuhteet heikkenivät kuitenkin ajan myötä, sillä lopulta keskukseen oli majoittuneena yli 1900 ihmistä. Majoittuneita ei rekisteröity ennen marraskuuta 2002, jolloin keskuksen sulkeminen oli valmisteilla. Työntekijät antoivat yösijan sitä pyytäville. (Coureau 2003, 374-375.) Keskukseen majoittuneiden liikkumisvapautta ei rajoitettu mitenkään (Vaillant 24.10.2001).

Sangatten vastaanottokeskuksen jokapäiväisestä toiminnasta vastasi Ranskan Punainen risti. Keskuksella oli johtaja ja hänen alaisuudessaan työskenteli noin 85 avustustyöntekijää. Ranskan viranomaisia siellä ei ollut paikalla, lukuun ottamatta poliisia, joka vieraili keskuksessa palauttaessaan rajanylityksessä epäonnistuneita takaisin. Ranskan työ- ja solidaarisuusministeriön väestö- ja maahanmuutto-osasto rahoitti Sangatten keskuksen toiminnan ja henkilökunnan palkat. (Schuster 2003, 508.)

Keskuksen perustamisen aikaan suurin osa sinne majoittuneista oli Kosovon albaaneja. Seuraavien kolmen vuoden aikana majoitettujen koostumus vaihtui siten, että valtaosa oli lähtöisin Irakin kurdialueilta tai Afganistanista. Suurin ryhmä niistä kaikkiaan 80 kansallisuudesta, joita keskuksessa sen toiminnan aikana oli edustettuna, olivat kurdit. Valtaosa majoitetuista oli nuoria, kouluttamattomia miehiä - keski-iän ollessa 24 vuotta.

Joukossa oli myös koulutettuja henkilöitä, joiden ammatillinen tausta vaihteli toimivat tohtoreista ja juristeista toimittajiin ja runoilijoihin. Sangatten keskuksessa oli majoitettuna myös kokonaisia perheitä, naisia ja alaikäisiä lapsia. Yhteensä keskuksen kautta kulki sen kolmen toimintavuoden aikana noin 76 000 ihmistä. (Coureau 2003, 374.)

Vain pieni osa keskuksen väestöstä haki turvapaikkaa Ranskasta. Lähes kaikki pyrkivät eri keinoin Iso-Britanniaan. Calais'n alueen tarjoamat rajanylitysmahdollisuudet pyrittiin hyödyntämään eri tavoin ja vastaanottokeskuksen sijainti noin kilometrin päässä Eurotunnelin hallinnoimasta kanaalin alittavan tunnelin Ranskan puoleisesta terminaalista mahdollisti toistuvat yritykset. Etupäässä rajanylitys oli mahdollinen sekä tavara- että henkilöliikenteen mukana, mutta joissakin tapauksissa tunnelia pitkin yritettiin myös kävellä. Yritykset päästä Iso-Britanniaan olivat päivittäisiä ja toistuvia ja lopulta usein menestyksellisiä. Terminaalien tiukentuneiden turvatoimien myötä keskukseen majoittuneiden siellä viettämä aika piteni joistakin päivistä noin kolmeen viikkoon.

Kaiken kaikkiaan luvattomat rajanylitykset olivat vaarallisia: esimerkiksi vuonna 2001 tiedetään ainakin 7 ihmisen kuolleen tällaisissa yrityksissä. Lisäksi salakuljettajat pyrkivät pitämään rajanylitykset tiukasti omissa käsissään ja estämään itsenäiset yritykset. Maksua vastaan salakuljettajien ryhmittymät järjestivät ja opastivat rajanylitystä yrittävät yllä lueteltujen mahdollisuuksien ääreen. (Coureau 2003, 383-385.)

Vuoden 2001 alusta alkaen Eurotunnel Group, kanaalin alittavan tunnelia hallinnoiva englantilais-ranskalainen liikennöintiyritys, toi toistuvasti julkisuuteen keskukseen majoitettujen ihmisten tekemiin luvattomiin rajanylitysyrityksiin liittyviä ongelmia. Se katsoi näiden yritysten olevan haitallisia liikenteen sujuvuudelle ja aiheuttavan runsaita taloudellisia kustannuksia, sekä peruutettujen matkojen että turvallisuusinvestointien muodossa. Yhtiön tavoitteena oli Sangatten keskuksen sulkeminen. Se vetosi sekä Ranskan että Iso-Britannian hallituksiin ongelman ratkaisemiseksi. Eurotunnel pyrki toteuttamaan vaatimuksiaan paitsi julkisuuden myös tuomioistuinten kautta. Syksyllä 2001 yhtiö haki Lillen hallinto-oikeudelta päätöstä, jolla kumottaisiin vastaanottokeskukseksi muunnetun, Eurotunnelin omistaman varastorakennuksen

pakkolunastus ja tutkittaisiin vastaanottokeskuksen tarpeellisuus ja lainmukaisuus. Lillen hallinto-oikeus hylkäsi Eurotunnelin hakemuksen ja vahvisti näin varastorakennuksen pakkolunastuksen. (Eurotunnel 11.9.2001 ja 10.1.2002.)

Ranskan hallitus ei juurikaan kohdannut vastustusta Sangatten vastaanottokeskusta avattaessa. Yhdessä Ranskan Punaisen ristin kanssa aikaansaatu poikkeusjärjestely saattoi olla voimassa noin puolitoista vuotta ennen kuin sitä alettiin kyseenalaistaa ja problematisoida. Ranskan virallisen kannan mukaan kyse oli vastauksesta silminnähtävään humanitääriseen tarpeeseen. Keskuksen sulkeminen ei sen mukaan poistaisi ongelmaa, jonka perustana oli joka tapauksessa Calais'n alueelle saapuvien ihmisten tarpeet. Ranskan hallituksen toinen keskeinen perustelu poikkeustapaukselle oli se, että keskukseen majoitetut ihmiset eivät hakeneet turvapaikkaa Ranskasta. (Vaillant 24.10.2001.) Näin ollen varsinaiseksi ongelmaksi esitettiin Iso-Britannian "löysä" turvapaikkapolitiikka, jonka nähtiin houkuttelevan ihmisiä Ranskan kautta Iso-Britanniaan (Chirac 14.7.2002). Humanitäärinen tarve ja turvapaikanhakijoiden suuntautuminen Iso-Britanniaan muodostivat ne perusteet, joilla Ranskan hallitus ja sen sisäministeriö puolustivat Sangatten vastaanottokeskuksen poikkeuksellista järjestelyä aina keskuksen sulkemiseen saakka.

Ranskan hallituksen sisällä Sangatten vastaanottokeskuksen suhteen ilmeni jonkinlaista erimielisyyttä ennen presidentinvaaleja keväällä 2002. Tuolloin vielä vallassa ollut sosialistihallitus oli yhtä mieltä Sangatten keskuksen tarpeellisuudesta, mutta erimielisyyttä herätti spekulaatio toisten keskusten avaaminen alueelle. (Schuster 2003, 517.) Presidentinvaalien jälkeen valtaan noussut oikeistohallitus ja erityisesti sen sisäministeri Nicolas Sarkozy pyrkivät näyttäytymään edeltäjiään tiukemmalla linjalla maahanmuutto- ja turvapaikkakysymyksissä. Vierailtuaan pian sisäministeriksi tulonsa jälkeen Sangattessa Sarkozy kuitenkin suhtautui keskukseen sulkemiseen kielteisesti, koska katsoi sulkemisen aiheuttavan yhä enemmän ongelmia, ja koska Iso-Britannian tulisi kantaa osavastuunsa tilanteesta (emt., 518). Huomattavaa on, että uuden hallituksen kanta perustui niille keskeisille argumenteille, joilla myös edeltävä hallitus puolusti Sangatten poikkeusjärjestelyä. Näillä perusteluilla Ranskan hallitus oli torjunut nyt jo virallisena Iso-Britannian hallituksen esittämän vaatimuksen keskuksen sulkemisesta.

Iso-Britannian hallituksen kantana oli pitkään, ettei Sangatte muodostanut ongelmaa maan maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan piirissä. Vuoteen 2001 saakka työväenpuolueen sisäministerinä toimineen Jack Straw'n mukaan kyse oli Ranskan sisäisestä asiasta (Schuster 2003, 514). Straw'n jälkeen sisäministeriksi nousseen David Blunkettin kanta noudatteli edeltäjiensä linjaa, mutta hänen mukaan maahanmuutto- ja turvapaikkakäytäntöihin tarvittiin edelleen tiukennuksia. Kun Sangatte elokuusta 2001 alkaen nostettiin tiedotusvälineissä voimakkaasti esille, Iso-Britannian kanta Sangatten kysymykseen muuttui siten, että sitä ei nähty enää yksinomaan Ranskalle kuuluvana asiana. Syyskuun 2. päivänä sisäministeri Blunkett soitti Ranskan sisäministeri Vaillant'ille ja pyysi tätä sulkemaan Sangatten vastaanottokeskuksen. Maiden sisäministerit tapasivat joitakin kertoja seuraavien kuukausien aikana, mutta keskuksen tulevaisuuden suhteen ei tehty mitään päätöksiä.

Kun Ranskan hallitus ei suostunut Sangatten keskuksen sulkemiseen, vetosi Iso-Britannian sisäministeriö yhä tiukemmin liikennöijiin, jotta nämä "kantaisivat vastuunsa" luvattoman maahanmuuton ehkäisemisessä. Lokakuussa 2001 liikenteenharjoittajia velvoittava uhkasakkojärjestelmä ulotettiinkin Eurotunnelin harjoittamaan liikenteeseen, joka aikaisemmin oli jätetty sen ulkopuolelle. (ibid.) Tarkoituksena oli mitä ilmeisimmin hyödyntää Eurotunnelin strategista sijaintia aivan Sangatten keskuksen läheisyydessä ja yhtiön jo käyttöönottamia uusia turvallisuus- ja tarkastustoimenpiteitä.

Julkisuuteen Sangatten keskus nostettiin varsinkin Ranskan ja Iso-Britannian tiedotusvälineissä loppukesästä 2001. Tuosta ajankohdasta lähtien Sangatte pysyi uutisaiheena aina keskuksen sulkemiseen joulukuussa 2002. Median näkökulma keskittyi luvattoman rajanylityksen helppouden esilletuomiseen lisäksi Iso-Britannian ja Ranskan hallitusten väliseen "poliittiseen peliin" ja Sangatten kysymyksen vaikutukseen maiden suhteelliselle arvovallalle. (Schuster 2003, 509-513.) Erityisesti jouluna 2001 sen asemaa problematisoitiin, kun satoja keskukseen majoitettuja ihmisiä pyrki samanaikaisesti tunnelia pitkiä Iso-Britannian puolelle. Tuolloin myös Ranskan Punaisen ristin asemaa kyseenalaistettiin, kun sen hallinnoiman keskuksen johtajaa vaadittiin tilille siitä, että tämä ei ollut varoittanut majoittuneiden aikeista. Punainen risti tarkensi nyt ensi kertaa toimintansa "yksinomaan humanitääristä luonnetta", esittäen samalla, että keskuksen tulevaisuutta koskevat päätökset ovat luonteeltaan ensisijaisesti

poliittisia. Järjestön kantana oli kuitenkin, että keskuksen tulisi saada jatkaa toimintaansa. (Ranskan Punainen risti 27.12.2001.) Ranskan ja Iso-Britannian hallitusten välisten suhteissa katsottiin ilmenevän kireyttä, kun Iso-Britannian hallituksen tavoitteena oli Sangatten keskuksen sulkeminen, johon Ranskan hallitus suhtautui torjuen.

Samaan aikaan Ranskan ja Iso-Britannian välisissä neuvotteluissa etsittiin yksimielisyyttä Sangatten keskuksen tulevaisuuden suhteen. Tavoitteena oli ”luoda olosuhteet, joissa keskus ei olisi enää tarpeellinen”[3]. Ranskan hallitus ilmoitti toukokuussa olevansa valmis työskentelemään keskuksen sulkemiseksi, mutta edellytti edelleen Iso-Britannian hallitukselta toimenpiteitä maan houkuttelevuuden vähentämiseksi.

Neuvottelujen seurauksena heinäkuussa 2002 sisäministerit Sarkozy ja Blunkett sopivat Sangatten keskuksen sulkemisajankohdaksi 3-6 kuukautta sen jälkeen, kun Iso-Britannian tiukennettu maahanmuutto- ja turvapaikkalainsäädäntö astuisi voimaan. Keskukseen majoitetut ihmiset rekisteröitäisiin heti ja uusien tulijoiden vastaanotto lopetettaisiin marraskuussa 2002. UNHCR ja IOM (*International Organisation for Migration*) avustaisivat majoitettujen rekisteröinnissä ja näiden vapaaehtoisessa paluumuutossa lähtömaihinsa. (Sarkozy & Blunkett 12.7.2002.)

Iso-Britannian parlamentin ylähuoneen osittaisesta vastustuksesta huolimatta sisäministeri Blunkettin ajama ehdotus uudesta maahanmuuttolainsäädännöstä hyväksyttiin marraskuun alussa. Joulukuussa Ranskan ja Iso-Britannian hallitukset ilmoittivat, että keskus lopettaakin toimintansa vuoden 2002 loppuun mennessä. Jäljellä olevista 1600 majoitetusta 1200:lle myönnettäisiin lupa saapua Iso-Britanniaan. Näistä 1000:lle irakilaiselle myönnettäisiin 4-vuotinen oleskelulupa ja 200 afganistanilaista otettaisiin maahan perheenyhdistämisen kautta. Blunkett painotti että Iso-Britannian vastaanottamat ihmiset eivät tulisi turvapaikanhakijoina, vaan työ- ja oleskeluluvalla "maksamaan veroja". Ranskan viranomaiset käsittelisivät keskukseen jääneiden 400 ihmisen ja sieltä poistuneiden, mutta rekisteröityjen 3000 ihmisen turvapaikkahakemukset. UNHCR ryhtyisi järjestämään vapaaehtoisia paluumuuttoja

[3] ” Les gouvernements français et britannique se sont engagés à créer les conditions où un tel centre ne sera plus nécessaire” (Sarkozy & Blunkett 25.6.2002).

Afganistaniin. Keskuksena toiminut varastorakennus luovutettiin takaisin Eurotunnelin hallintaan. (Sarkozy & Blunkett 2.12.2002.)

5.2. Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu Ranskan poliittisten johtajien lausunnoista, joissa käsitellaan Sangatteen vuonna 1999 perustettua vastaanottokeskusta. Lausuntoja on yhteensä 12 kappaletta. Niistä kahdeksan on Ranskan sisäministereiden Jean-Pierre Chevènementin, Daniel Vaillantin ja Nicholas Sarkozyn lausuntoja, ja loput koostuvat presidentti Jacques Chiracin, pääministeri Lionel Jospinin ja ulkoministeri Hubert Védrinen antamista lausunnoista. Tutkimusaineisto koottiin Ranskan ulkoministeriön ylläpitämästä www-arkistosta[4], jossa on saatavilla Ranskan antamia ulkopoliittisia kannanottoja vuodesta 1990 lähtien, ja *Journal Officielista*, jossa julkaistaan Ranskan valtion virallisia asiakirjoja. Tutkittavat lausunnot haettiin käyttämällä hakusanaa ”Sangatte”. Analysoitavaksi valitut lausunnot on annettu vuoden 2000 kesäkuun ja vuoden 2002 joulukuun välisenä aikana. Sangatten vastaanottokeskus suljettiin joulukuussa 2002, ja tällä perusteella tutkimusaineisto saatiin rajattua luontevalla tavalla. Sangatteen on toki edelleen viitattu turvapaikkaan ja maahanmuuttoon liittyvissä kysymyksissä.

Analysoitavaksi valitut lausunnot ovat luonteeltaan erilaisia. Mukana on neljä Ranskan parlamentissa sisäministereiden Chévenement, Vaillant ja Sarkozy antamaa vastausta ja selvitystä (*réponse*) Sangattea koskeviin kysymyksiin; kolme presidentti Chiracin, ulkoministeri Védrinen ja sisäministeri Sarkozyn haastattelua televisiossa ja lehdessä; kaksi pääministeri Jospinin ja presidentti Chiracin lehdistötilaisuudessa antamaa lausuntoa (*propos*); kaksi sisäministeri Sarkozyn antamaa julkilausumaa (*déclaration, communique, propos*); sekä yksi sisäministeri Vaillant’in pitämä puhe. Lausuntojen lähtökohtien vaihtelevuudesta huolimatta niitä yhdistää status Ranskan poliittisten

[4] Déclarations francaises de politique étrangère. http://www.doc.diplomatie.fr/BASIS/epic/www/doc/SF

johtajien virallisina kannanottoina. Myös aineistoon valitut lehdistölle ja televisiolle annetut haastattelut on haettu Ranskan ulkoministeriön ylläpitämästä arkistosta. Sen sijaan, että tutkittaisiin tiedostusvälineiden tapoja representoida tiettyä asiaa, on tässä tutkimuksessa on haluttu tutkia poliittisten päättäjien tapoja argumentoida. Lehtiartikkeleiden kautta on luonnollisesti selvitetty tutkittavana olevan tapauksen kulkua ja siihen liittyviä muita ulottuvuuksia, mutta ne on rajattu tutkimuksen ensisijaisen aineiston ulkopuolelle. Lähdeluettelossa mainitaan analysoitujen lausuntojen antamisajankohta ja –paikka sekä se, millaisesta lausunnosta on kyse. Lukijan helpottamiseksi esimerkkeinä esitetyt lausunnot on suomennettu – vastuu käännöksistä lepää tutkimuksen tekijän harteilla.

Analysoitaviksi valituissa lausunnoissa joko käsitellään Sangatten vastaanottokeskusta yksinomaan tai siihen viitataan puhuttaessa maahanmuutosta ja turvapaikkapolitiikasta Ranskassa ja Euroopassa. Tutkimusaineiston analyysin kautta pyritään löytämään vastaus siihen, millaisella poliittisella tosiasialla Ranskan poliittiset johtajat perustelevat Sangatten keskusta? Analyysi etenee seuraavasti. Aluksi tarkastellaan Ranskan poliittisen johdon antamien lausuntojen yleisöjä eli sitä, keihin argumentoinnilla pyritään vaikuttamaan. Tämän jälkeen käymme läpi retoristen strategioiden onnistumisen kannalta keskeistä kysymystä argumentaation julkilausumattomista lähtökohdista. Millaisille tosiasioita ja arvoja koskeville olettamuksille eli esisopimuksille poliittisten johtajat perustavat argumentaationsa? Tämän jälkeen eritellään niitä retorisia tekniikoita, joiden kautta Ranskan poliittinen johto pyrkii siirtämään tosiasioita ja arvostuksia koskevan hyväksynnän esittämiinsä johtopäätöksiin ja täten saamaan ne vaikuttaviksi yleisössä.

5.3. Lausuntojen yleisöt

Perelman määrittelee yleisöksi ne ihmiset, joihin puhuja haluaa argumentaatiollaan vaikuttaa. Vaikuttamisella tarkoitetaan puhujan pyrkimystä saattaa esityksensä johtopäätökset läsnäoleviksi yleisön mielessä. (Perelman 1996, 16-17.) Seuraavassa

tarkastellaan niitä yleisöjä, joille Ranskan poliittiset johtajat kohdistavat lausuntonsa ja joihin he haluavat vaikuttaa.

Tutkimusaineistoa tarkastelemalla voidaan jo huomata, että analysoitavien lausuntojen puhujat joutuvat perustelemaan kantojaan erilaisille yleisöille ja erilaisissa tilanteissa. Vaikka on oletettavaa, että puhujat haluavat vaikuttaa lausunnoillaan mahdollisimman laajasti, he tuskin tavoittelevat Perelmanin universaaliyleisön, toisin sanoen kenen tahansa järkevän henkilön, hyväksyntää esittämilleen argumenteille. Lausuntojen yleisöjä voidaan siten rajata erilaisiin ryhmiin, joista osa nousee puhujien näkökulmasta ensisijaisemmiksi. Lausuntojen yleisöjä tarkastellaan kolmesta näkökulmasta. Ensimmäinen huomioitava seikka on tilannekohtaiset yleisöt eli ne välittömästi läsnäolevat ihmiset, joille puhuja osoittaa esityksensä. Toiseksi lausunnoista etsitään viittauksia ihmisiin ja ryhmiin, joille puhuja haluaa osoittaa sanansa. Näiden ei välttämättä tarvitse olla fyysisesti läsnä esitystilanteessa, jos puhuja voi olettaa, että hänen esityksensä tulee toisin tavoin halutun yleisön tietoon. Näiden lisäksi tarkastellaan niitä puhujanääniä, joiden kautta analysoiduissa lausunnoissa argumentoidaan. Yleisesti ottaen kaikki tässä analysoidut lausunnot ovat luonteeltaan julkisuutta ja laajempaa yleisöä tavoittelevia puhetapahtumia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö puhujien käyttämä retoriikka selvästi vaihtelisi puhetilanteiden ja niissä välittömästi läsnä olevien yleisöjen mukaisesti.

Ranskan kansalliskokouksessa eli parlamentissa ministereille kohdistettuihin kysymyksiin annetuissa vastauksissa ja selvityksissä (4 kappaletta tutkimusaineistossa) läsnäoleva yleisö koostuu parlamentin jäsenistä. Muodollisesti ministereiden vastaukset kohdistetaan kysymyksen esittäjälle eli yksittäiselle parlamentin jäsenelle. Vaikka kaikki parlamentissa käytetyt puheenvuorot dokumentoidaan, niiden julkisuusarvoa voidaan myös pyrkiä lisäämään nostamalla ne esille toisissa muissa yhteyksissä. Kuten kaikki tässä analysoidut lausunnot, myös ministereiden parlamentissa antamat vastaukset on julkaistu virallisina kannanottoina myös Ranskan Iso-Britannian suurlähetystön www-sivuilla. Näin ne on välittömän puhetilanteen jälkeen haluttu erityisesti kohdistaa myös potentiaaliselle yleisölle Iso-Britanniassa: poliittisille päättäjille, viranomaisille ja kansalaisille. Kun esimerkiksi sisäministeri Vaillant Ranskan parlamentissa argumentoi Ranskan velvoitteiden rajallisuuden puolesta, hän ei

osoita sanojaan ainoastaan parlamentin jäsenille vaan myös laajemmalle yleisölle, mitä ilmentää myös ”Ranskan” käyttäminen puhujanäänenä.

> Il convient de rappeler que ces étrangers ne demandent pas l'asile en France. Alors que la France ne peut pas faire face à toutes les demandes d'hébergement, il ne paraît pas souhaitable d'accréditer l'idée qu'elle pourrait accueillir sans limite des étrangers en situation irrégulière, lesquels n'ont de surcroît aucune envie de rester sur notre territoire. (Vaillant 24.10.2001)

> On muistettava, että nämä ulkomaalaiset eivät pyydä turvapaikkaa Ranskasta. Kun Ranska ei voi kohdata kaikkia majoitusvaatimuksia, ei ole suotavaa vahvistaa ajatusta, että se voisi vastaanottaa rajoittamattomasti epäsäännöllisessä tilanteessa olevia ulkomaalaisia, joilla ei lisäksi ole minkäänlaista halua jäädä alueellemme.

Lähtökohtaisesti voidaan olettaa, että hallituksen ja opposition välinen poliittinen kamppailu heijastuu sekä kysymysten että niihin annettujen vastausten ja selvitysten muotoilussa. Siksi onkin huomionarvoista, että erityisesti vuosi Sangatten vastaanottokeskuksen perustamisen jälkeen annetuissa sisäministeri Chevènementin vastauksissa korostuu varsin tekninen ja faktojen esilletuontiin nojautuva, kvasiloogisia tekniikoita käyttävä argumentaatio (Chevènement 20.6.2000). Lausunnoissa rakennetaan kuvaa laajempien, koko Eurooppan käsittävien "maahanmuuttovirtojen" luomista paineista, jotka ilmentyvät lisääntyvien turvapaikanhakijoiden määrinä Calais'n alueella. Ministerin argumentaatiossa käytetään enimmäkseen maahanmuutto- ja turvapaikkapoliittista terminologiaa, jonka avulla Sangatten vastaanottokeskuksen avaamista perustellaan osana ”epäsäännöllisen” ja laittoman maahanmuuton hallitsemiseksi tehtyjä toimenpiteitä (Chevènement 1.10.2000). Sisäministeriksi vuonna 2001 tullut Daniel Vaillant käyttää parlamentissa pitkälti samankaltaista, hallituksen toimenpiteitä ja aloitteita kansallisella ja kansainvälisellä tasolla esilletuovaa retoriikkaa (Vaillant 24.10.2001). Tällaisen retorisen strategian valinta viittaisi puhujien haluun näyttäytyä neutraaleina, poliittisten kiistojen yläpuolella olevina toimijoina, jotka perustavat päätöksensä ja toimintansa rationaaliseen arvioon tosiasioista. Samalla puhujat olettavat, että heidän ei tarvitse yleisön edessä enemmissä määrin puolustaa arvoja ja arvostuksia koskevia lähtökohtia. Parlamentille annetuissa selvityksistä ainoastaan sisäministeriksi keväällä 2002 nousseen Sarkozyn retoriikka ei tukeudu objektiivisuutta tavoittelevaan retoriikkaan, mihin heijastuu selvityksen antamisajankohta, jolloin Sangatten keskuksen sulkeminen nostatti vastakkaisia kannanottoja.

Sisäministereiden Chevènement ja Vaillant antamat vastaukset ja selvitykset Ranskan parlamentissa vertautuvat valitun tyylin suhteen pitkälti viimeksimainitun pitämään puheeseen Ranskan suurlähettiläiden konferenssissa (Vaillant 28.8.2001) Puheessaan maansa suurlähettiläille sisäministeri Vaillant olettaa yleisön jakavan esityksen lähtökohtana olevat arvoja koskevat olettamukset. Edelleen hän olettaa yleisön olevan perillä maahanmuuttoon ja turvapaikkaoikeuteen liittyvissä perusasioista. Vaillantin tarkoituksena on vakuuttaa suurlähettiläät ehdottamistaan toimenpiteistä, joita näiden tuli maahanmuuton lähdemaissa ottaa käyttöön. Yleisön yhtenäisyyden tunnetta lisätäkseen sisäministeri Vaillant viittaa ”me” –muodolla Ranskan hallintoon, mutta myös ”Schengen-alueen kumppaneihimme” (ibid.).

Analysoitavista lausunnoista kolme on sellaista, jotka on annettu haastattelutilanteessa toimittajan kanssa. Näistä kaksi eli ulkoministeri Védrinen ja presidentti Chiracin haastattelut on televisioitu. Tämän lisäksi on yksi sisäministeri Sarkozyn haastattelu sanomalehdessä. Haastattelutilanteessa puhuja kohdistaa esityksensä kysymyksiä tekevälle toimittajalle. Esityksen varsinaisen yleisö asettuu kuitenkin tilanteen ulkopuolelle. Ensiksi kyseeseen tulevat tietysti tiedotusvälineiden yleisöt: television katselijat ja lehtien lukijat. Mutta koska nämä ovat ainakin jossain määrin epämääräisesti rajautuva joukko, on huomionarvoista, kohdistaako puhuja esityksensä jollekin tietylle taholle. Ulkoministeri Védrine käyttää BBC:lle antamassaan televisioidussa haastattelussa varsin yleistä, diplomaattista kieltä. Kanaalin ylittävän maahanmuuton ongelmat esitetään moniulotteisina ja vaikeina, mutta niihin on yhteistyön avulla löydettävissä ratkaisuja. Puhuja ei kohdista esitystään tietylle ryhmälle, mutta käyttää puhujanäänenä me –muotoa viittaamaan Euroopan Unionin jäsenvaltioiden poliittisiin päättäjiin (Védrine 2.4. 2002). Presidentti Chiracin televisioidun haastattelun yleisö puolestaan liittyy läheisesti sen antamisajankohtaan, Ranskan kansallispäivään. Chirac kohdistaa esityksensä ensisijaisesti Ranskan kansalaisille ja pyrkii lisäämään yleisön yhtenäisyyden tunnetta käyttämällä puhujanääninä ”Ranskaa” sekä me –muotoa (Chirac 14.7. 2002). Näin Chirac pyrkii lisäämään suostuttelevuutta ehdotukselleen Ranskan turvapaikkapolitiikan uudistamisesta[5]. Sisäministeri Sarkozyn haastattelu *Figaro* –lehdessä sijoittuu

[5] Ranskan hallitus ryhtyi presidentti Chiracin asettaman tavoitteen mukaisesti kokonaisvaltaiseen maahanmuutto- ja turvapaikkalainsäädännön uudistamiseen 2003. Sangatten tapausta käytettiin edelleen

ajankohtaan, jolloin Sangatten keskuksen sulkemisesta on tehty päätös, mutta sitä ei ole pantu täytäntöön. Sarkozy suuntaa argumenttinsa mahdollisille vastustajille niin oppositiossa kuin erilaisten kansalaisjärjestöjen keskuudessa, mutta niiden ensisijainen yleisö koostuu Ranskan kansalaisista, jotka hän pyrkii vakuuttamaan hallituksen oikeasta ja vastuullisesta toiminnasta kyseenalaistamalla vastustajien aseman (Sarkozy 12.11. 2002b).

Lausunnoista kaksi on annettu Ranskan ja Iso-Britannian välisten huippukokousten lehdistötilaisuuksissa (Jospin 9.2.2001 ja Chirac 19.6.2002)[6]. Kyse on maiden korkeimman poliittisen johdon välisistä tapaamisista. Tiedotustilaisuudessa ovat olleet läsnä Iso-Britannian pääministeri Tony Blair sekä tiedotusvälineiden edustajat, joita voidaan pitää lausuntojen välittömänä yleisönä. Puhujien varsinainen yleisö koostuu ensisijaisesti Ranskan kansalaisista, jotka halutaan vakuuttaa paitsi maiden välisisten suhteiden hyvästä tilasta, myös Ranskan kannoista käsiteltyihin asiakysymyksiin. Esityksissä korostetaankin maiden välisten suhteiden perustuvan ystävyydelle ja kumppanuudelle sekä painotetaan yhteistyön ja yhteisymmärryksen merkitystä joidenkin ongelmallisempien kysymysten, kuten Sangatten tilanteen, ratkaisemisessa. Esitysten potentiaalisena yleisönä voidaan pitää myös Iso-Britannian poliitikkoja ja kansalaisia, joille halutaan tehdä selväksi Ranskan näkemyksiä maiden välisen rajanylityksen ja maahanmuuton ongelmiin sekä ilmaista valmiutta ja halukkuutta näiden ratkaisemiseen. Kolmannen yleisöryhmän muodostavat EU-maiden poliittiset johtajat, kun puhujat käsittelevät maahanmuuttoa ja turvapaikkaoikeuteen liittyviä kysymyksiä yhteisinä eurooppalaisina haasteina ja ongelmina. Myös puhujanäänien käyttö heijastelee puhujien käsitystä argumenttiensa yleisöstä siten, että me –muotoa käytetään viittaamaan yhtäältä Ranskan ja Iso-Britannian ja toisaalta EU-maiden poliittisiin johtajiin.

Sisäministeri Sarkozyn antamat viralliset tiedotteet, joita aineistossa on kaksi kappaletta, liittyvät Sangatten keskuksen sulkemiseen. Ensimmäinen näistä on osoitettu Iso-Britannian sisäministeri David Blunkettille, jota Sarkozy onnittelee ”poliittisesta

---

uudistustarpeen argumentoinnissa (ks. esim. de Villepin 22.10.2003). Tämä keskustelu rajautuu kuitenkin tutkielman varsinaisen analyysin ulkopuolelle.

[6] Ranskan ja Iso-Britannian sisäministerit käsittelivät Sangatten kysymystä useiden tapaamisten sarjassa kesällä ja syksyllä 2002. Tapaamisisten jälkeen ministerit antoivat yhteisiä julkilausumia. Nämä julkilausumat on rajattu varsinaisen retorisen analyysin ulkopuolelle, koska on haluttu tarkastella yksinomaan Ranskan poliittisen johdon vakuuttamisen tapoja.

rohkeudesta ja sisukkuudesta" (Sarkozy 8.11.2002). Syksyllä 2002 Ranskan ja Iso-Britannian välisen yhteisen päätöksen mukaan Ranska sitoutui sulkemaan Sangatten keskuksen, kun Iso-Britannia on ensin uudistanut maahanmuutto- ja turvapaikkalainsäädäntönsä. Julkilausumassa todetaan uuden lainsäädännön täyttävän sisäministeri Blunkettin lupaukset vähentää Iso-Britannian houkuttelevuutta, ja täten mahdollistavat Sangatten keskuksen sulkemisen (Sarkozy 8.11.2002). Vaikka julkilausuma on osoitettu Iso-Britannian sisäministerille, kohdistaa Sarkozy esityksensä myös Ranskan kansalaisille, joille halutaan osoittaa maan poliittisen johdon kyenneen vakuuttamaan Iso-Britannian poliittisen johdon tosiasiallisesta tilanteesta Sangatten suhteen. Toinen sisäministeri Sarkozyn tiedote käsittelee Sangatten keskuksen sulkemista ja pakolaisten tilannetta pohjoisen Calais'n alueella. Kyse on vastauksesta ranskalaisen ihmisoikeusjärjestö *Ligue de Droits de l'Homme*'n arvosteluun hallituksen toimenpiteitä ja keskuksen sulkemista kohtaan. Esitys kohdistuu Ranskan kansalaisille ja siinä kerrataan poliittisen johdon keskeiset argumentit Sangatten tilanteen suhteen (Sarkozy 12.11.2002).

Yhteenvetona voidaan todeta, että puhujien yleisökäsityksissä toistuvat EU:n jäsenvaltioiden poliittiset johtajat ja Ranskan kansalaiset. Kolmannen erityisen yleisön muodostavat Iso-Britannian poliittiset johtajat, joille puhujat osoittavat argumenttinsa Ranskan virallisena kantana. Edelleen voidaan todeta, että puhujat valitsevat retorisen lähestymistapansa tilanteen mukaisesti. Puhujanäänien valinnoilla ja vaihteluilla Ranskan poliittiset johtajat pyrkivät yleisön yhtenäisyyden lisäämiseen ja siten argumenttiensa suostuttelevuuteen. "Ranska" puhujanäänenä viittaa joko Ranskan viralliseen kantaa Sangatten kysymyksessä (Vaillant 24.10.2001) tai sitten puhujan haluun lisätä yhtenäisyyden tunnetta yleisön keskuudessa kuten presidentti Chiracin kansallispäivän haastattelussa. "Me" –muotoa käytetään myös puhujan yleisökäsityksestä ja tilanteesta riippuen vaihtelevasti: toisissa yhteyksissä sillä viitataan Ranskan hallitukseen ja presidenttiin (Chirac 19.6.2002), toisissa Ranskan ja Iso-Britannian poliittisiin johtajiin (Chirac 9.2.2001), Ranskan kansalaisiin (Chirac 14.7.2001) sekä EU:n ja Schengenin sopimuksen jäsenmaiden poliittisiin johtajiin (Vaillant 28.8.2001). "Me" – pronominia voidaan kuitenkin myös käyttää siten, että jätetään tarkentamatta ne konkreettiset toimet, vaikka samalla luodaan abstraktimmalla tasolla luotu yhteenkuuluvuvuuden tunnetta. Osittain tästä on kyse kun puhujat viittaavat EU:n jäsenvaltioihin: turvapaikkapoliittiset ongelmat, joita Sangatten tilanne

havainnollistaa, pyritään täten ulkoistamaan ja siirtämään laajemman ryhmän ratkaistaviksi. Toisaalta on huomattava, että vaikka analysoitujen lausuntojen puhujat ja tilanteet vaihtelevat, argumentaatio turvapaikkapolitiikan harmonisoinnin puolesta toistuu johdonmukaisesti.

5.4. Lausuntojen esisopimukset

Perelmanin mukaan puhujien on argumentoinnissa otettava huomioon yleisön jakamat yhteiset käsitykset ja kokemukset. Esisopimuksien käsitteellä viitataankin niihin asioihin, joita yleisö pitää normaalina tai totena. Argumentaation tarkoituksena ei ole niinkään johtaa näistä itsestään selvistä premisseistä päteviä johtopäätöksiä, vaan siirtää yleisön itsestään selvinä pitämiään asioita kohtaan tunnettu hyväksyntä koskemaan myös puhujan esittämiä johtopäätöksiä. (Perelman 1996, 28-29.)

Ranskan poliittiset johtajat pyrkivät Sangatten tilannetta koskevissa lausunnoissaan saamaan hyväksyntää johtopäätökselle, jonka mukaan eurooppalaiset turvapaikanhakua ja maahanmuuttoa koskevat säädökset ja käytännöt ovat uudistamisen - tarkemmin ottaen yhdenmukaistamisen - tarpeessa. Schmittin poikkeustapausta koskevassa teoriassa poliittis-oikeudellisten normien viraltapano ja niiden uudistaminen tapahtuu poliittisen tosiasian toteamisen kautta. Näin ollen on mielenkiintoista tarkastella sitä, millä tavoin tässä analysoitavien lausuntojen puhujat konstruoivat Sangatten tilanteen poliittisen tosiasiana: kyseenalaistavatko he näin tehdessään joitakin yleisesti hyväksyttyjä tosiasioita tai arvoja?

Tarkasteltavissa lausunnoissa on havaittavissa yleisiä, usein toistuvia esisopimuksia. Lausunnoissa toistetaan sekä Ranskan kansallisia että eurooppalaisia tosiasioihin ja arvoihin liittyviä yhteisiä lähtökohtia. Toiston kautta puhujat vahvistavat edelleen näitä lähtökohtia ja pyrkivät käyttämään niitä hyväksi omien johtopäätöstensä edistämiseksi. Kokonaisuutena tarkasteltuna Ranskan poliittisten johtajien retorisena strategiana perustuu sellaiselle esisopimuksien yhdistelmälle, jossa tosiasioita koskien korostetaan muuttunutta tilannetta, mutta samanaikaisesti tukeudutaan ja toimitaan perinteisten

arvojen nimissä. Tosiasioiden suhteen puhujat pitävät itsestäänselvänä, että valtioiden rajat ylittävät yhteydet ja ihmisten liikkeet ovat teknisen kehityksen myötä helpottuneet ja lisääntyneet voimakkaasti. Samalla myös luvattomat rajanylitykset ja turvapaikkaoikeuden väärinkäytökset ovat lisääntyneet. Toivottavaa asioiden tilaa koskien Ranskan poliittiset johtajat tukeutuvat perinteisiin arvoihin kuten maahanmuuton ja pakolaisuuden hallinnan toivottavuuteen sekä valtioiden oikeuteen kontrolloida rajat ylittäviä liikkeitä. Näiden arvojen suhteen kyse on myös kohdejoukon rajaamisesta, sillä puhujat haluavat kohdistaa argumenttinsa EU:n jäsenvaltioiden johtajille. Euroopan Unioni nähdään lausunnoissa itsestäänselvästi keskeisimpänä ja tärkeimpänä paikkana ja foorumina turvapaikanhakijoiden liikkeiden hallinnassa. Arvoja koskevana esisopimuksena Ranskan poliittiset johtajat tukeutuvat humaanisuuteen toimintaa ohjaavana lähtökohtana, mikä lausunnoissa toimii kansainvälistä ja kansallista yleisöä yhdistävänä premissinä. Ranskan poliittisten johtajien retorisen strategian menestykselle on vähintäänkin merkittävää, että he näyttävät toimivan ihmisoikeuksia ja humaanisuutta painottavassa traditiossa ja pyrkivän päivittämään sitä nykypäivän todellisuuteen ”todellisten” pakolaisten auttamiseksi. Näistä lähtökohdista käsin puhujat hakevat hyväksyntää niille argumenteilleen niiden muutoksien puolesta, joita turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikassa on tehtävä.

5.4.1. Todellisuutta koskevat esisopimukset

Analysoitavien lausuntojen puhujat korostavat toistuvasti, että käytössä olevat maahanmuutto- ja turvapaikkapoliittiset normit ja käytännöt eivät vastaa niihin tarpeisiin, joita tosiasiallinen tilanne Ranskassa ja Euroopassa yleisemmin synnyttää. Vallitsevien oikeudellisten säännösten ja käytäntöjen nähdään muodostuneen jopa esteiksi, minkä vuoksi Ranskan on annettava itselleen keinoja vastata turvapaikkakysymyksiin nopeammin (Chirac 14.7.2002). Esimerkiksi presidentti Chirac perustelee Ranskan turvapaikkaoikeuden uudistamista koskevaa aloitettaan sillä, että ”asiat voitaisiin tehdä huomattavasti yksinkertaisemmin” (ibid.). Usein lausunnoissa rinnastetaan Ranskan tilanne kumppaneiksi ymmärrettyjen EU:n jäsenvaltioiden tilanteeseen, kuten esimerkiksi sisäministerin Vaillantin puheessa:

> En effet, le traitement judiciaire et administratif des clandestins se heurte à toute une série de difficultés en France, comme chez nos partenaires de l'espace Schengen. Je n'en donnerai ici que quelques exemples. […] Encore faut-il qu'il y ait une mesure judiciaire ou administrative d'éloignement. Ce n'est en effet souvent pas possible en cas de détournement des procédures d'asile territorial et d'asile conventionnel. (Vaillant 28.8.2001.)

> Itse asiassa luvattomien maahanmuuttajien oikeudellinen ja hallinnollinen käsittely kilpistyy kokonaiseen sarjaa hankaluuksia Ranskassa, samoin kuin Schengen –alueen kumppaniemme keskuudessa. […] Edelleen on oltava oikeudellinen tai hallinnollinen karkotustoimepide. Se ei itse asiassa usein ole mahdollinen tapauksissa, joissa territoriaalisen tai konventionaalisen turvapaikan menettelytapoja on väärinkäytetty.

Todellisuutta koskeviin esisopimuksiin ei tavallisesti ole tarkoitus kiinnittää erityistä huomiota, sillä puhuja voi olettaa yleisön joka tapauksessa tietävän mistä on kyse. Kun Ranskan poliittiset johtajat korostavat Sangattea käsittelevissä lausunnoissaan, että käytettävissä olevat turvapaikka- ja maahanmuuttopoliittiset työkalut ovat jääneet ajastaan jälkeen, he olettavat yleisön olevan tietoisia maahanmuuton muuttuneista tosiasioista. Tästä voidaan tehdä se johtopäätös, että Ranskan poliittisten johtajien puheissa keskeisenä esisopimuksena vaikuttaa käsitys valtioiden rajat ylittävien yhteyksien ja liikkeiden lisääntymisestä ja helpottumisesta: tekninen kehitys on lisännyt ihmisten välisiä yhteyksiä ja liikkumista valtioiden rajojen yli ja poikki koko maapallon mittakaavassa. Juuri ilmiön tekninen tausta korostaa sen luonnetta tosiasiana, faktana, jota on vaikea kiistää. Ranskan kansalaisten muodostaman erityisyleisön suhteen näille muutoksille on löydettävissä kaikupohjaa yleisön kokemusmaailmassa, johon monikansallisilla yrityksillä ja tuotteilla, matkustamisella ja toisista kulttuureista lähtöisin olevien ihmisten läsnäololla on jo vakiintunut paikkansa. EU:n jäsenvaltioiden muodostaman erityisyleisön puhujat olettavat jakavan käsityksen liikkeiden helpottumisen mukanaan tuomista luvattoman maahanmuuton ja turvapaikkaoikeuden väärinkäytön ongelmista. Juuri tähän lisääntyneiden yhteyksien ja liikkeiden (sekä niiden tuomien ongelmien) perusoletukseen lausuntojen antajat nojaavat perustellessaan tarvetta turvapaikkapolitiikan uudistamiselle ja esittäessään johtopäätöksiä näiden uudistusten konkreettisemmasta suunnasta.

Eräs aivan keskeinen oletus, johon puhujat tukeutuvat argumentaatiossaan on ajatus siitä, ihmisten liikkeet valtioiden rajojen yli ovat hallittavissa. Toisin sanoen kyse on siitä, että puhujat olettavat pakolaisuuden ja maahanmuuton sellaisiksi ilmiöiksi, joihin voidaan vaikuttaa erilaisten keinojen ja toimenpiteiden kautta. Tämä kiistanalainen olettamus (Melis 2001, 172-183) on lähtökohta, jonka puhujat olettavat EU-maiden

johtajien jakavan. Valtioiden intressin kontrolloida rajoja ylittävien ihmisten liikkeitä voi myös olettaa saavan vastakaikua lausuntojen toisessa keskeisessä yleisössä, Ranskan kansalaisissa, jos ajatellaan, että heidän poliittisten johtajiensa toiminta maahanmuuton hallinnassa näyttäisi edustavan kansalaisten ja kansakunnan intressejä.

Esisopimukseen maahanmuuton hallittavuudesta liittyy läheisesti myös otaksuma siitä, että ihmisten liikkeet valtioiden rajojen yli voidaan jakaa tavanomaiseen maahanmuuttoon ja pakolaisuuteen. Puhujat olettavat, että ihmisiä ajavat liikkeelle erilaiset, toisistaan selvästi eroteltavissa olevat syyt: tavanomainen maahanmuutto katsotaan vapaaehtoiseksi omien elinolojen edistämisen tavaksi, kun taas pakolaisuudessa on kyse välttämättömyyden ja pakon sanelemasta ihmisoikeuskysymyksestä (Jospin 9.2. 2001 ja Chirac 14.7.2002). Tällä oletuksella on keskeinen sijansa Ranskan poliittisten johtajien argumentaatiossa, jossa pyritään vakuuttamaan yleisö siitä, että Sangatten tilanne heijastelee laajempaa eurooppalaista ongelmaa, jossa turvapaikanhakua käytetään tavanomaisen maahanmuuton kanavana. Edelleen tähän oletukseen nojaavat argumentit, joissa puhujien esittämiä johtopäätöksiä perustellaan halulla auttaa ja edistää ”todellisten” pakolaisten asiaa.

> Pour le reste, je terminerai en disant que nous ne stigmatisons pas les personnes, les hommes et les femmes qui souvent poussés par la misère, par l'espoir d'une vie meilleure viennent dans nos pays. En même temps, nous savons bien que nous ne pouvons pas les accueillir de façon illégale et dans des conditions dignes, donc, nous devons le leur indiquer, de la façon la plus nette. (Jospin 9.2.2001)
>
> Mitä muuhun tulee, päätän sanomalla, että emme leimaa ihmisiä, naisia ja miehiä, jotka kurjuuden työntäminä, paremman elämän toivossa tulevat maahamme. Samaan aikaan tiedämme hyvin ettemme voi vastaanottaa heitä laillisesti ja asianmukaisissa olosuhteissa, niinpä joudumme ilmaisemaan tämän heille mahdollisimman selvästi.

Otaksuma maahanmuuton ja pakolaisuuden kategorioiden selvärajaisuudesta on kiistanalainen, vaikkakin se saattaa vastata yleisön käsityksiä ihmisten liikkeiden syistä. Analysoitavien lausuntojen puhujat käyttävät varsin usein esimerkiksi rinnastussuhteisiin perustuvaa argumentaatiotekniikkaa luonnehtiessaan Sangatten keskukseen majoitettuja ihmisiä (Vaillant 24.10.2001). Tällöin puhujat tukeutuvat otaksumaan, jonka mukaan on tavallista olettaa ihmisen käyttäytymisen kertovan jotain tämän luonteesta. Puhujat käyttävät tätä oletusta toistuvasti pyrkiessään esittämään johtopäätöksensä siitä, että Sangatteen majoitetut ihmiset eivät ole todellisia turvapaikanhakijoita, koska pyrkivät edelleen Ranskasta Iso-Britanniaan.

5.4.2. Toivottavaa asioiden tilaa koskevat esisopimukset

Toivottavaa asioiden tilaa koskevat esisopimukset ovat yleisön hyväksymiä arvoja, joihin puhujat perustavat argumentaationsa: tavoitteena on jälleen yleisön tiettyjä arvoja kohtaan tunteman hyväksynnän siirtäminen koskemaan puhujan väitteitä. Analysoiduissa lausunnoissa esisopimuksina käytetään sekä abstrakteja arvoja kuten ihmisoikeuksia ja humaanisuutta (Chirac 19.6. 2002) että konkreettisia arvoja kuten Ranskan oikeutta määritellä ja rajoittaa velvollisuuksiaan suhteessa tiettyihin ulkomaalaisten ryhmiin (Vaillant 24.10. 2001).

Tavallisesti voitaisiin olettaa, että abstraktit arvot kuten vapaus tai humaanisuus muodostaisivat väljemmän perustan kansainväliselle yleisölle suuntautuvalle retoriikalle, samalla kun konkreettiset arvot, jotka saattavat sulkea tiettyjä ryhmiä ulkopuolelle, vetoaisivat kotimaiseen yleisöön. Tutkittavissa lausunnoissa Ranskan kansalaisille ja kansainväliselle yleisölle eli EU-valtioiden poliittisille johtajille, suunnatun argumentaation esisopimuksissa abstraktit ja konkreettiset arvot limittyvät. Samalla abstrakteja arvoja kuten humaanisuutta liitetään instituutioihin, Ranskan Punaiseen ristiin ja UNHCR:ään (Sarkozy 12.11. 2002b).

Ranskan poliittiset johtajat tukeutuvat valtioiden oikeuteen kontrolloida ja hallita niihin suuntautuvaa maahanmuuttoa ja turvapaikanhakua. Kyse on konkreettisesta arvosta, joka kiinnitetään sekä Ranskaan valtiona ja kansakuntana, että kumppaneina käsitettyihin EU:n jäsenvaltioihin. Näissä yhteyksissä puhujat käyttävät lähes säännönmukaisesti puhujanäänenä me-pronominia, jolla viitataan EU-maihin.

> Il faut effectivement renforcer nos contrôles aux frontières, aux frontières de la Communauté et c'est la décision que nous avons prise. Il faut harmoniser nos législations, car il est évident que les clandestins jouent sur les différences de législation, c'est particulièrement vrai pour l'Angleterre. (Chirac 14.7.2002.)

> Meidän on tehokkaasti vahvistettava tarkastuksia rajoillamme, Unionin rajoilla ja tämän päätöksen olemme tehneet. Meidän on harmonisoitava lainsäädäntömme, sillä on selvää, että luvattomat maahanmuuttajat käyttävät hyväkseen lainsäädännön eroavuuksia, mikä pitää erityisesti paikkansa Englannin suhteen.

Puhujat luovat varsin sopuisaa kuvaa eri jäsenvaltioiden halusta maahanmuuton hallintaan, ja korostavat yhteistyön arvoa. Euroopan Unioni esitetään keskeisenä ja lähes itsestään selvänä foorumina ja paikkana, jossa asiaa käsitellään ja edistetään. Turvapaikanhakijoiden liikkeet Euroopassa esitetään asiana, jonka suhteen Euroopan valtioiden tulee toimia yhdessä.

Vaikka analysoitujen lausuntojen puhujat esittävät turvapaikkaoikeuden käytäntöjen uudistamista, tälle pyritään saamaan kannatusta ensisijaisesti korostamalla yhteistyön arvoa sen sijaan, että pyrittäisiin sanoutumaan irti kansainvälisesti sovituista velvoitteista. Yhteistyön paikaksi nähdään kuitenkin Euroopan Unioni: toisaalta korostetaan keskinäistä, alueen sisäistä yhteistyötä ja toisaalta EU:n yhteistä suhdetta alueen ulkopuolisiin maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden lähtömaihin. Tämä ei tietenkään ole itsestäänselvää, sillä pakolaisuutta voitaisiin käsitellä myös ilmiönä, jonka hallintaa käsiteltäisiin globaalilla tasolla alueellisen sijaan.

Abstrakteissa arvoissa Ranskan poliittiset johtajat tukeutuvat humaanisuuteen ja ihmisoikeuksiin. Sangatten keskus, johon Calais'n alueella olevia ulkomaalaisia majoitettiin, perustetaan paitsi yleiseen järjestykseen myös humanitäärisiin syihin vedoten ”hätämajoituskeskuksena” (Chevènement 20.6.2000). Myöhemmin Sangatten erityiskysymys Ranskan ja Iso-Britannian välillä tulee esimerkiksi presidentti Chiracin mukaan ratkaista ”ihmisoikeuksia kunnioittaen ja molemminpuolisten etujen mukaisesti” (Chirac 19.6.2002). Koska puhujat käyttävät lausunnoissaan Sangatten tilannetta esimerkkinä ja havainnollistuksena laajemmasta eurooppalaisesta turvapaikkaoikeuden väärinkäytöstä, he pyrkivät saamaan kannatusta johtopäätöksilleen lainsäädännön yhdenmukaistamisesta EU-alueella. On merkillepantavaa, että puhujat toistuvasti nojaavat humaanisuuden, ihmisoikeuksien ja turvapaikkaoikeuden traditioon antamalla yleisön ymmärtää, että puhujien esittämien johtopäätöksien hyväksyminen itse asiassa edesauttaa todellisen avun ja turvan tarpeessa olevia pakolaisia.

Humaanisuus ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen toimivat sellaisena abstraktina arvoihin liittyvänä esisopimuksena, joka liittää kansainvälisen yleisön Ranskan kotimaiseen yleisöön. Ihmisoikeudet, joihin turvapaikkaoikeus olennaisesti liittyy, kiinnitetään osaksi ranskalaisuutta ja ranskalaista kulttuuria. Ranskassa nähdäänkin mielellään ihmisoikeudet alun perin vuoden 1789 vallankumouksen lahjana maailmalle.

Niinpä esimerkiksi presidentti Chirac perustelee aloitettaan Ranskan kansallisen turvapaikkaoikeuden uudistamiseksi vetoamalla ranskalaiseen kulttuuriin, minkä vuoksi ihmisoikeuksien kunnioittaminen on ikään kuin oletusarvoisesti väitteiden pohjana.

> Enfin, il faut, en France, réformer immédiatement le droit d'asile. Le droit d'asile est une absurdité en France. Il correspond à quelque chose d'essentiel qui est totalement dans notre culture et dans notre histoire. Mais aujourd'hui, quand quelqu'un demande le droit d'asile, la décision demande dix-huit mois, c'est absurde et cela ne sert à rien. C'est simplement parce que nous ne nous sommes pas donné les moyens de le faire. (Chirac 14.7.2002)
>
> Lopuksi, meidän on Ranskassa välittömästi uudistettava turvapaikkaoikeus. Turvapaikkaoikeuden tilanne Ranskassa on mieletön. Se [turvapaikkaoikeus itsessään] vastaa johonkin täysin olennaiseen kulttuurissamme ja historiassamme. Mutta nykyään, kun joku hakee turvapaikkaa, päätös kestää 18 kuukautta, se on mieletöntä eikä hyödytä mitään. Kyse on yksinkertaisesti siitä, ettemme ole antaneet itsellemme keinoja tehdä sitä.

Puhujat asettavat toisinaan lausunnoissa arvoja tärkeysjärjestykseen, mutta vastaavasti usein oletetaan myös, että konkreettinen kansallisen edun edistäminen maahanmuutto- ja turvapaikkakysymyksissä voi tapahtua humaanisti (Chirac 19.6. 2002).

5.5. Argumentaatiotekniikat Ranskan johtajien lausunnoissa

5.5.1. Kvasiloogiset argumentit

Kvasiloogista argumentointia käytetään erityisesti tutkittavan aineiston niissä lausunnoissa, jotka on annettu pian Sangatten vastaanottokeskuksen perustamisen jälkeen. Sisäministeri Chevènement tukeutuu Ranskan parlamentille antamissaan vastauksissa argumentointiin, jossa viitataan tilastollisiin muutoksiin ja numeroarvoihin. Tällaisen retorisen strategian tehtävänä on luoda yleisön mieliin tiettyä käsitystä maahanmuuttajien tilanteesta Calais’n alueella. Chevènement pyrkii suhteuttamaan Calais’n alueen tilanteen laajempaan kokonaisuuteen eli maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden liikkeisiin koko Euroopassa. Esitetyn argumentin mukaan kyse ei ole siis Ranskalle erityisestä ongelmasta vaan koko Schengen-aluetta koskevista ”epäsäännöllisten maahanmuuttajien” liikkeistä ja virroista. Maantieteellisistä tekijöistä

johtuen nämä kuitenkin ilmentyvät Ranskan pohjoisranníkolla, jossa Englannin kanaali katkaisee välittömän yhteyden Iso-Britanniaan.

> La pression migratoire irrégulière à destination de la Grande-Bretagne a connu une poussée importante en 1999. Le Calaisis, goulet d'étranglement vers la Grande-Bretagne, représente l'un des points les plus importants de découverte de personnes en situation irrégulière ayant pénétré dans l'espace Schengen. Ainsi, alors que 3 769 étrangers en situation irrégulière avaient été interpellés en 1998 par les fonctionnaires de la direction départementale de la police aux frontières du Pas-de-Calais, ce nombre s'est élevé à 7 393 en 1999. Pour les sept premiers mois de l'année 2000, ce sont 8 397 clandestins qui ont été interceptés contre 3 076 pour la même période de 1999 (+ 172 %), essentiellement des Irakiens, Afghans et Iraniens, lesquels ne sont pas reconductibles en raison de la situation politique dans leurs pays. (Chevènement 1.10.2000)
>
> Iso-Britanniaan kohdistuvan epäsäännöllisen maahanmuuton paine on voimistunut merkittävästi vuonna 1999. Calais, ahtautuva väylä Iso-Britanniaan, edustaa yhtä tärkeimmistä alueista, jossa löytyy Schengen-alueelle tunkeutuneita, epäsäännöllisessä tilanteessa olevia ulkomaalaisia. Niinpä kun vuonna 1998 Pas-de-Calais'n läänin rajapoliisin virkamiehet puhuttelivat 3769:ää epäsäännöllisessä tilanteessa olevaa ulkomaalaista, nousi tämä luku 7393:een vuonna 1999. Vuoden 2000 ensimmäisten seitsemän kuukauden aikana on katkaistu kulku 8397:ltä luvattomalta maahanmuuttajalta, verrattuna 3076:teen samalla aikavälillä vuonna 1999 (+172%), pääosin irakilaisia, afgaaneja ja iranilaisia, joita ei voida karkottaa näiden kotimaiden poliittisen tilanteen vuoksi.

Lausunnossa esitetään maahanmuuttajien liikkeissä tapahtuneita muutoksia viittaamalla tarkkoihin lukumääriin ja tilastollisiin muutoksiin. Tällaisen retorisen tyylin valinnalla halutaan korostaa tosiasiallisen tilanteen riippumattomuutta tulkinnoista ja näkökulmista. Chevènementin esityksessä tällaisen kvasiloogisen argumentaation tehtävänä on välittää yleisölle objektiiviselta vaikuttava käsitys tilanteesta. Myös sisäministeri Vaillant tukeutuu samaan argumentaation tapaan parlamentissa antamassaan, Sangatten keskusta koskevassa selvityksessään:

> C'est notamment le cas de nombreux immigrants qui tentent à tout prix de passer en Grande-Bretagne mais qui sont bloqués à Sangatte, dans le Pas-de-Calais. Dans les six premiers mois de l'année 2001, la police de l'air et des frontières a procédé à plus de 30 000 interpellations de clandestins sur ce site, dont 86% d'Afghans et d'Iraquiens. (Vaillant 28.8.2001.)
>
> Näin on nimenomaan niiden lukuisten maahanmuuttajien laita, jotka yrittävät kaikin keinoin päästä Iso-Britanniaan, mutta jotka ovat juuttuneet Sangatteen, Pas-de-Calais'ssa. Vuoden 2001 ensimmäisten kuuden kuukauden aikana ilma- ja rajapoliisi on tällä alueella pysäyttänyt ja tarkastanut yli 30 000 luvatonta maahanmuuttajaa, joista 86 prosenttia afgaaneja ja irakilaisia.

Kvasilooginen argumentaatio toimii näissä lausunnoissa pohjustuksena muille argumentaatiotekniikoille, joista keskeisimpiä ovat erityisesti maahanmuuttajien liikkeisiin liittyvät syy- ja seuraussuhteet sekä näiden liikkeiden hallintaa koskevat

keinojen ja päämäärien väliset yhteydet. Chevènementin kvasiloogista argumentaatiotekniikkaa käyttävä selonteko ”epäsäännöllisessä tilanteessa olevien ulkomaalaisten” määrän kasvusta Ranskan pohjoisrannikolla ei sellaisenaan vielä johda varsinaisiin johtopäätöksiin, jotka yleisölle halutaan välittää. Valittu retorinen tyyli välittää yleisölle kuitenkin mielikuvaa, että Ranskan hallituksen toimien lähtökohtana on tarkka tietämys Calais’n alueen tosiasiallisesta tilanteesta. Tämä mielikuva pyritään siirtämään niihin argumentteihin, joissa Sangatteen perustettu vastaanottokeskus esitetään keinona hallita alueella jatkuvasti saapuvia maahanmuuttajien määriä sekä olosuhteita, joihin nämä ovat päätyneet.

5.5.2. Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit

Todellisuuden rakenteeseen perustuvia argumentaatiotekniikoita käytetään analysoiduissa lausunnoissa varsin paljon. Kausaalisuhteisiin perustuvien argumenttien kautta Ranskan poliittiset johtajat rakentavat syiden ja seurausten ketjua Sangatteen saapuvien turvapaikanhakijoiden liikkeille. Samaan kausaalisuhteille perustuvien argumenttien ryhmään luettavien keinojen ja päämäärien välisiä suhteita puhujat yhdistelevät pääosin kahdella tapaa: toisaalta asettamalla Sangatteen perustettu vastaanottokeskus keinona poikkeuksellisen tilanteen hallitsemiseksi ja toisaalta osoittamalla ulospääsyn tuosta tilanteesta. Rinnakkaisuussuhteille perustuviin argumenteihin, joissa teko tyypillisesti yhdistetään tiettyyn ihmiseen tämän luonnehtimiseksi, puhujat tukeutuvat pyrkiessään kyseenalaistamaan Sangatten keskukseen majoitettujen oikeutuksen turvapaikanhakijoina.

Kausaalisuhteiden kautta Ranskan poliittiset johtajat pyrkivät tarjoamaan selitystä sille, miksi Ranskan pohjoisrannikolle on enenevässä määrin saapunut ja saapuu turvapaikanhakijoita. Kyse on tietoisesta ja tarkoituksellisesta tavasta luoda kuvaa tosiasiallisesta tilanteesta Calais’n alueella ja Sangattessa. Tähän viittaa myös se, että **syiden ja seurausten** välille rakennettu side toistuu eri puhujien lausunnoissa säännöllisen samankaltaisena. Sisäministeri Vaillant esimerkiksi sijoittaa Sangatten tilanteen laajempaan eurooppalaiseen viitekehykseen, jossa valtioiden väliset erot turvapaikkapolitiikassa esitetään syyksi turvapaikanhakijoiden liikkeille:

> Enfin, dans le cadre de la JAI - justice et affaires intérieures - je m'efforce plutôt de mettre en oeuvre des procédures européennes communes concernant l'instruction des demandes d'asile qui permettraient de réduire les disparités existantes entre Etats membres de l'Union européenne et les pratiques d'asile à la carte, qui sont à l'origine de la pression sur le Calaisis en direction du Royaume-Uni. (Vaillant 24.10.2001)
>
> Lopuksi, oikeus- ja sisäasioiden puitteissa koetan kaikin voimin saada aikaan turvapaikkahakemuksia koskevat yhteiset eurooppalaiset menettelytavat, jotka sallivat vähentää valtioiden välillä vallitsevia eroja ja ”turvapaikkashoppaamista”, jotka ovat syynä Calais’n alueeseen kohdistuvaan, Iso-Britanniaan suuntautuvaan paineeseen.

Sijoittamalla turvapaikanhakijoiden liikkeet eurooppalaiseen kontekstiin sisäministeri Vaillant tukeutuu turvapaikanhakijoiden toissijaisisten liikkeiden käsitteeseen, jolla maahanmuuton hallinnan diskurssissa viitataan turvaa hakevien ihmisten liikkeisiin yhdestä turvapaikkamaasta toiseen (Boccardi 2002, 41-43). Tällaiset liikkeet ovat Vaillantin mukaan seurausta niistä eroista, joita turvapaikanhakijoita vastaanottavien valtioiden välillä vallitsee. Merkittävintä tavassa, jolla Vaillant sitoo syitä ja seurauksia toisiinsa, onkin juuri yleisön huomion siirtämisessä turvapaikanhakijoita vastaanottaviin maihin, Eurooppaan. Onnistuneen retorisen strategian avaimena on se, millaisen läsnäolon puhuja argumenteillaan rakentaa yleisön mieleen ja ajatuksiin. Rajaamalla syiden ja seurausten välinen etsintä Eurooppaan ja vastaanottaviin valtioihin sisäministeri Vaillant ja muut Ranskan poliittiset johtajat korostavat vastaanottavien valtioiden tilanteen ensisijaisuutta ongelman hallinnan suhteen ja pyrkivät samalla häivyttämään turvapaikanhakijoiden lähtömaiden tilanteen ja sieltä mahdollisesti löydettävissä olevat syyt yleisön mielistä.

Myös presidentti Chirac korostaa lainsäädännön erojen olevan motivoivana tekijänä turvapaikanhakijoiden liikkeille, ja esittää Sangatteen erityisen tilanteen syyksi Iso-Britannian turvapaikkalainsäädännön. Tässä laajempi syiden ja seurausten välinen silta konkretisoidaan koskemaan turvapaikanhakijoiden liikettä Ranskasta ja Iso-Britanniaan.

> Il faut harmoniser nos législations, car il est évident que les clandestins jouent sur les différences de législation, c'est particulièrement vrai pour l'Angleterre. (Chirac 14.7.2002)
>
> Meidän on harmonisoitava lainsäädäntömme, sillä on selvää, että luvattomat maahanmuuttajat käyttävät hyväkseen lainsäädännön eroavuuksia, mikä pitää erityisesti paikkansa Englannin suhteen.

Muuttoliikkeitä ja niiden hallintaa koskevassa keskustelussa on eritelty niitä tekijöitä, jotka lähtömaassa toisaalta ”työntävät” ihmisiä liikkeelle ja kohdemaassa toisaalta

”vetävät” ihmisiä suuntaansa (Melis 2001, 172-175). Tapa, jolla tässä analysoitujen lausuntojen puhujat esittävät syiden ja seurausten välisiä suhteita, pyrkii kohdistamaan yleisön huomion Eurooppaan ja turvapaikanhakijoita ”vetäviin” tekijöihin. Eroavaisuudet turvapaikanhakijoille myönnettyjen oikeuksien ja etuuksien suhteen esitetään lähes ainoaksi turvapaikanhakijoiden liikkumista motivoivaksi tekijäksi. Tällainen argumentaatio, josta yllä oleva presidentti Chiracin lausunto on hyvä esimerkki, luo yleisön mielissä kuvaa taloudellisiin syihin perustuvasta turvapaikanhausta. Tähän yksipuoliseen kuvaan syista ja seurauksista eivät mahdu sellaiset seikat kuten esimerkiksi perhe- tai sukulaisuussuhteisiin tai lähtömaiden ja vastaanottavien maiden historiallisiin yhteyksiin perustuvat siteet, joiden seurauksena maahanmuutto on vaihdellut eri Euroopan valtioiden välillä. Tällä on luonnollisesti tarkoituksensa, sillä syiden ja seurausten välisten siteiden rakentaminen palvelee Ranskan poliittisten johtajien retorista strategiaa, jossa pyritään kyseenalaistamaan Sangatteen saapuvien ja majoitettujen ihmisten oikeus tulla käsitellyksi turvapaikanhakijoina. Jos leirille suljetut ihmiset on samankaltaisesti sisällytetty poliittisen vallan alaisuuteen oikeudellisesta statuksesta riisuttuna paljaana elämänä, on Sangatteen keskukseen majoitetut ihmiset Ranskan poliittisten johtajien argumentaatiossa riisuttu muista kuin yksinomaan taloudellista etua harkitsevan henkilön määreistä. Taloudellisten motiiveja toistamalla puhujat pyrkivät myös häivyttämään yleisön mielistä kysymyksen Ranskan mahdollisista turvapaikkapolitiikan ongelmista, joita voisivat ilmentää humanitäärinen hätä ja se, että turvapaikanhakijat eivät halua jäädä Ranskaan.

Keinojen ja päämäärien välisille yhteyksille perustuvia argumentaation tekniikoita puhujat käyttävät eri tavoin. Vastaanottokeskuksen perustaminen Sangatteen esitetään esimerkiksi keinona hallita ”epäsäännöllisessä tilanteessa olevien ulkomaalaisten”[7] kerääntymistä Calais’n alueelle.

> Ces personnes se retrouvent donc notamment à Calais, où toute une série de mesures ont été prises depuis août dernier. Un dispositif combiné de contrôles de grande ampleur a été mis en oeuvre, en liaison avec le parquet de Boulogne - renforcement des effectifs de police, création d'un centre d'hébergement géré par la Croix-Rouge, qui est aujourd'hui surpeuplé -, dispositif qui a tout de même permis d'interpeller 11 000 étrangers, d'écrouer 255 passeurs, de prononcer 1 704 arrêtés préfectoraux de reconduite à la frontière. (Chevènement 20.6.2000)

[7] ”des étrangers en situation irrégulière” (Vaillant 24.10.2001).

> Siispä nämä henkilöt löytävät itsensä Calais'ssa, jossa on toteutettu kokonainen sarja toimenpiteitä viime elokuusta alkaen. Hyvin väljien kontrollien yhdistetty mekanismi on aloitettu, yhteistoiminnassa Boulognen oikeusviranomaisten kanssa – poliisin miesvahvuuden lisääminen, Punaisen ristin hallitseman majoituskeskuksen, joka on nykyään ylikansoittunut, perustaminen – mekanismi, joka on joka tapauksessa mahdollistanut 11 000:n ulkomaalaisen puhuttamisen, 255 salakuljettajan vangitsemisen, 1704:n käännytyspäätöksen julistamisen prefektissä.

Poliittisen tosiasiaan, jonka retorista tuottamista tässä tarkastellaan, viittaamisella on funktionsa toisaalta poikkeusta koskevan päätöksen perustelemisessa että toisaalta tarvittavien toimenpiteiden osoittamisessa normaliteetin palauttamiseksi. Majoituskeskuksen esittäminen keinona ulkomaalaisten hallitsemiseksi liittyy kysymykseen leirittämisestä suvereniteetin tuottamisen välineenä. Sangatten keskus perustettiin 24.9.1999, kun Ranskan hallitus pakkolunasti Pas-de-Calais'n maaherran toimesta Eurotunnelilta varastorakennuksen, jossa oli alunperin säilytetty tarvikkeita kanaalin alittavan tunnelin rakentamista varten. Keskukseen viitataan analysoiduissa lausunnoissa useilla termeillä: majoituskeskuksena[8], hätämajoituskeskuksena[9], vastaanottokeskuksena[10] tai useimmiten vain Sangatten keskuksena. Agambenin teoriassa leirin käsitteellä viitataan tilaan, joka avautuu poikkeuksen paikallistumana ja jota määrittää samanaikainen sisään- ja ulossulkeminen. Sangatten tapauksessa nämä leiriä määrittävät elementit näyttäytyvät mielenkiintoisella tavalla. Keskukseen majoitetut ihmiset ovat suljettu sisään suojan, majoituksen ja ruoan tarjoamiseksi. Vaikka heidän liikkumisvapauttaan ei ollut rajoitettu (Vaillant 24.10.2001), heidät oli samalla korjattu pois julkisista tiloista kuten alueen kaupunkien puistoista, joiden yleisellä järjestyksellä perusteltiin humanitääristen seikkojen ohella keskuksen avaamista. Liikkumisvapauden vuoksi keskuksesta muodostui (tarkoituksellisesti) paikka, jonka kautta epäsäännölliset maahanmuuttajat katosivat Ranskasta.

Edelleen Sangatten keskuksen poikkeuksellisuuteen liittyy oleellisesti sen juridinen status. Ranskassa on kahdenlaisia keskuksia turvapaikanhakijoille ja pakolaisille: vastaanottokeskuksia turvapaikkaa hakeville (*Centre d'accueil pour demandeurs d'asile, CADA*) sekä väliaikaisia majoituskeskuksia sellaisille henkilöille, joille on jo myönnetty pakolaisstatus (*Centre provisoire hebergement, CPH*). Nämä ovat Ranskan viranomaisten perustamia ja hallinnoimia, ja niiden tarkoitus on tarjota majoitus ja

[8] "centre d'hébergement" (Chevènement 20.6.2000)
[9] "centre d'accueil d'urgence de Sangatte" (Chevènement 1.10.2000)
[10] "centre d'accueil" (Chevènement 1.10.2000, Vaillant 24.10.2001, Sarkozy 12.11.2002)

perustoimeentulo turvapaikkakäsittelyssä oleville henkilöille (CADA) tai majoittaa pakolaisiksi hyväksyttyjä henkilöitä, kunnes nämä löytävät varsinaisen asunnon Ranskan yhteiskunnasta (CPH). Sangatten majoituskeskus ei ollut turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskus eikä myöskään pakolaisille tarkoitettu majoituskeskus. Keskuksen jokapäiväisestä toiminnasta vastasi Ranskan Punainen risti eikä valtion viranomaisia ollut paikalla, lukuun ottamatta poliisia, joka vieraili keskuksessa palauttaessaan rajanylityksessä epäonnistuneita takaisin. (Schuster 2003, 506, 509; Coureau 2003, 374-377.) Poliittis-oikeudelliselta topografialtaan keskusta voidaan ehkä osuvimmin verrata sellaisiin lentokenttien kansainvälisiin vyöhykkeisiin, jotka on julistettu valtion varsinaiseen alueen ulkopuolelle ja joissa normaalit juridiset menettelyt eivät ole voimassa, minkä vuoksi niissä oleskelevien ihmisten ei katsota saapuneen valtion varsinaiselle alueelle. Sangatten keskukseen majoitetut ihmiset on otettu mukaan järjestykseen sisällyttämällä heidät keskuksen alueelle, joka kuitenkin monissa suhteissaan on asetettu virallisen Ranskan ulkopuolelle. Jos suvereeni valta sijoittuu kapealle vyöhykkeelle valtion sisä- ja ulkopuolen välille, sitoen ne toisiinsa mutta kuulumatta kumpaankaan, ja leiri on tämän vallan paikallistuma, voidaan sanoa, että Sangatten keskukseen majoitettujen ihmiset olivat kansain*välisessä* tilassa. (Bartelson 2001, 12.)

Järjestelyssä oli puutteita, jotka ilmenevät, kun Ranskan poliittiset johtajat problematisoivat Sangatten keskusta keinona turvapaikanhakijoiden hallitsemiseksi, tuoden esille lisääntyvät saapuneiden määrät ja keskuksen ylikansoittuminen (Chevènement 20.6.2000). Vaikka keskuksen sulkemista ei tässä vaiheessa nähdä realistisena vaihtoehtona, voidaan sen problematisointi liittää osaltaan niihin retorisiin keinoihin, joilla puhujat luovat ristiriitaa käytössä olevien maahanmuutto- ja turvapaikkapoliittisten keinojen ja hallitun maahanmuuton päämäärän välille. Osaltaan kysymys nähdään kansallinen politiikan ongelmana, mutta tilanne esitetään samankaltaisena EU:n jäsenvaltioiden keskuudessa.

> La difficulté vient de ce que les contrôles ne sont réellement possibles qu'à la frontière extérieure de l'espace Schengen et que certaines pénalités ne peuvent pas être appliquées, par exemple à la frontière italienne. (Chevènement 20.6.2000.)
>
> Hankaluudet johtuvat siitä, että kontrollit eivät todellisuudessa ole mahdollisia kuin Schengen –alueen ulkorajalla, ja siitä, että joitain rangaistuksia ei voida käyttää, esimerkiksi Italian vastaisella rajalla.

Keinojen ja päämäärien välisen ristiriidan osoittamisella pyritään luomaan yleisön mielissä kuvan tarpeesta löytää uusia tai toisenlaisia keinoja tavoitteiden saavuttamiseen. Tosiasiallisen tilanteen ja oikeudellis-hallinnollisten normien ja käytäntöjen välillä katsotaan vallitsevan kuilun. Ranskan poliittiset johtajat eivät kuitenkaan esitä luopumista tavoitteista, maahanmuuton ja turvapaikanhakijoiden järkevästä ja tehokkaasta hallinnasta, vaan argumentoivat keinojen ja menetelmien uudistamiseksi. Samalla puhujat antavat yleisön ymmärtää toimivansa hyväksyttävien ja itsestään selvien arvojen hengessä, kun he argumentoivat keinojen saattamiseksi vastaamaan jälleen vallitsevaa rajanylityksen, maahanmuuton ja turvapaikkahaun todellisuutta. Esimerkiksi presidentti Chirac korostaa, että kyse on nimenomaan keinoista, ei tavoitteista, jotka ovat irtaantuneet todellisuudesta:

> […] aujourd'hui, quand quelqu'un demande le droit d'asile, la décision demande dix-huit mois, c'est absurde et cela ne sert à rien. C'est simplement parce que nous ne nous sommes pas donné les moyens de le faire. [...] Il y a des choses qui pourraient se faire beaucoup plus simplement. (Presidentti Chiracin haastattelu, 14.7.2002)

> […] nykyään, kun joku hakee turvapaikkaa, päätös kestää 18 kuukautta, se on mieletöntä eikä hyödytä mitään. Kyse on yksinkertaisesti siitä, ettemme ole antaneet itsellemme keinoja tehdä sitä. […] On asioita, jotka voisivat muotoutua paljon helpommin.

Huomionarvoista Ranskan poliittisten johtajien argumentaatiossa on tapa, jolla keinojen ja tavoitteiden välistä suhdetta rakennetaan Sangatten erityistapauksessa. Puhujat korostavat, että Ranskan on vaikeaa yksipuolisesti, omin toimin, ratkaista tilannetta Ranskan pohjoisrannikolle saapuvien ja Iso-Britanniaan pyrkivien turvapaikanhakijoiden suhteen. Esimerkiksi sisäministeri Vaillant esittelee käytettävissä olevien keinojen rajallisuuden seurauksia Ranskan asemalle Sangatten kysymyksen suhteen seuraavasti:

> Encore faut-il qu'il y ait une mesure judiciaire ou administrative d'éloignement. Ce n'est en effet souvent pas possible en cas de détournement des procédures d'asile territorial et d'asile conventionnel. Ce n'est pas non plus utile lorsque les étrangers en situation irrégulière déclarent être d'une nationalité pour laquelle il n'existe pas de liaison aérienne, par exemple l'Iraq ou l'Afghanistan, ou lorsque la situation politique et des Droits de l'Homme dans le pays ne permet pas le renvoi. C'est notamment le cas de nombreux immigrants qui tentent à tout prix de passer en Grande-Bretagne mais qui sont bloqués à Sangatte, dans le Pas-de-Calais. […] En tant que pays de rebond, nous sommes confrontés à une double difficulté: d'une part, les empêcher de passer en Grande-Bretagne sans y parvenir complètement, ce qui suscite alors de très vives réactions des autorités britanniques et de la société Eurotunnel, d'autre part, faire face, à Sangatte, à une situation extrêmement tendue et préoccupante, pour les immigrés comme pour l'ordre public. . (Vaillant 28.8.2001)

> Edelleen on oltava oikeudellinen tai hallinnollinen karkotustoimepide. Se ei itse asiassa usein ole mahdollinen tapauksissa, joissa territoriaalisen tai konventionaalisen turvapaikan menettelytapoja on väärinkäytetty. Se ei ole käyttökelpoinen silloinkaan, kun epäsäännöllisessä tilanteessa olevat ulkomaalaiset ilmoittavat olevansa sellaisen maan kansallisuutta, jonne ei ole lentoyhteyttä, esimerkiksi Irak tai Afganistan, tai silloinkaan kun maan poliittinen ja ihmisoikeustilanne ei salli palautusta. Näin on nimenomaan niiden lukuisten maahanmuuttajien laita, jotka yrittävät kaikin keinoin päästä Iso-Britanniaan, mutta jotka ovat juuttuneet Sangatteen, Pas-de-Calais'ssa. […] Viimeisen kauttakulkumaan ominaisuudessa vastassamme on kaksinkertainen pulma: toisaalta yrittää estää heitä pääsemästä Iso-Britannian, siinä täydellisesti onnistumatta, mikä herättää erittäin eloisia reaktioita Iso-Britannian viranomaisten ja Eurotunnel –yhtiön taholta, ja toisaalta, torjua Sangattessa erittäin jännittynyttä ja huolestattavaa tilannetta, niin maahanmuuttajille kuin yleiselle järjestykselle.

Käyttäessään kausaalisuhteisiin perustuvia argumentaation tekniikoita Ranskan poliittiset johtajat esittävät syyksi turvapaikanhakijoiden liikkeisiin erot vastaanottavien valtioiden välillä ja korostavat käytössä olevien keinojen rajallisuutta ja vanhentuneisuutta tavoitteiden saavuttamiseen nähden. Tämän tutkielman näkökulmasta puhujat tuottavat samalla poliittista tosiasiaa, jolla perustellaan sekä poikkeuksellista menettelyä Sangattessa että tarvetta käytäntöjen uudistamiselle normaalin tilanteen aikaansaamiseksi. Luodessaan yleisön mieliin kuvaa tilanteesta puhujat samanaikaisesti pohjustavat tietä argumentoinnille vaadittavien ratkaisujen puolesta. Rinnastamalla Ranskan tilanteen muiden Euroopan valtioiden ongelmiin maahanmuuton hallinnassa Ranskan poliittiset johtajat samalla tietoisesti ulkoistavat Sangatteen liittyviä ongelmia. Vaikka puhujat väittävät Ranskan turvapaikkapolitiikan olevan uudistamisen tarpeessa, pyrkivät he Sangatten erityiskysymyksessä vakuuttamaan yleisön siitä, että ratkaisu tilanteeseen on löydettävissä ensisijaisesti yhteisen eurooppalaisen turvapaikkapolitiikan viitekehyksestä. Huomionarvoista onkin, että puhujat vakuuttelevat kestävien keinojen tilanteen normalisoimiseksi edellyttävän kansallisten toimien sijaan muiden EU:n jäsenvaltioiden osallistumista ongelman ratkaisuun.

Esitetty tapa päämäärän saavuttamisessa seuraa ikään kuin luonnostaan siitä yleisön mieliin luodusta tilannekuvasta, jossa erot motivoivat turvapaikanhakijoiden liikkeitä valtiosta toiseen. Kestävänä ratkaisuna Sangatten poikkeukselliseen tilanteeseen esitetään, että Iso-Britannian on tiukennettava lainsäädäntönsä, jonka turvapaikanhakijoille tarjoamat oikeudet ja etuudet houkuttelevat ihmisiä maahan Ranskan kautta (Vaillant 24.10.2001; Chirac 14.7.2002).

Suvereniteettia koskevan kysymyksen suhteen mielenkiintoista on, miten Ranskan poliittiset johtajat, argumentoidessaan tilanteen normalisoimisen vaatimien toimenpiteiden puolesta, määrittelevät samalla Ranskan suhdetta muihin valtioihin. Schmittin suvereenia valtaa koskevassa teoriassa poikkeustilan normalisointi edellyttää valtion poliittis-oikeudellisen normijärjestelmän uudelleenkiinnittämistä vallitsevan tosiasiallisen tilanteen mukaiseksi (Schmitt 1997, 57). Käyttäessään keinojen ja tavoitteiden välille luotuja yhteyksiä argumentaation välineenään yllä esitetyllä tavalla, Ranskan poliittiset johtajat väittävät, että Sangatten erityistapauksessa tosiasiallisen tilanteen kanssa ristiriidassa ei ole niinkään Ranskan vaan Iso-Britannian turvapaikkaoikeus.

Normaliteetin palauttaminen tarkoittaa Schmittin teoriassa sellaisen konkreettisen tilanteen luomista, jossa oikeudellisia normeja voidaan jälleen soveltaa. Ranskan poliittisten johtajien argumentaatiossa tämä Sangatten tilanteen tosiasiallisten syiden tarkoitti epäsäännöllisiä maahanmuuttajia houkuttelevien tekijöiden poistamista Iso-Britannian maahanmuutto- ja turvapaikkalainsäädännöstä. Argumentaatiossa puhujat käyttivät hyväksi Sangatten majoituskeskuksen poikkeuksellista, humanitäärisiin syihin perustuvaa asemaa siten, että sen muodostamasta konkreettisesta tilanteesta käsin pyritään sisällyttämään normijärjestelmään jotain uutta. Keväällä 2002 Ranskan sisäministeri Sarkozy ja Iso-Britannian sisäministeri Blunkett aloittivat tapaamisten sarjan, joissa he sitoutuivat luomaan olosuhteet, joissa Sangatten keskus ei ole enää tarpeellinen[11]. Tältä osin Ranskan poliittisen johdon argumentaatiota voidaan arvioida menestykselliseksi, koska tapa, jolla normaalit olosuhteet luotiin Iso-Britannian lainsäädännön uudistuksen kautta, vastasi Ranskan poliittisten johtajien argumentoimaa tulkintaa tilanteen syistä, seurauksista ja ratkaisuista.

Rinnakkaisuussuhteita poliittiset johtajat käyttävät luonnehtimaan Sangatten keskukseen majoitettuja ihmisiä, laittoman maahanmuuton järjestäjiä sekä Ranskan punaista ristin ja YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n edustajia ja työntekijöitä. Tekniikka perustuu olettamukselle, että teot kertovat jotain ihmisen luonteesta. Tätä tapaa puhujat käyttävät turvapaikanhakijoista ja laittoman maahanmuuton järjestäjistä puhuessaan,

[11] Les gouvernements français et britannique se sont engagés à créer les conditions où un tel centre ne sera plus nécessaire" (Sarkozy & Blunkett 25.6.2002).

kun taas Punaisen ristin ja UNHCR:n toimintaa väitetään määrittävän näiden järjestöjen aikaisemmat teot.

Ranskan poliittiset johtajat käyttävät toistuvasti keskukseen majoitettujen ihmisten tekoja ja sitä, mitä nämä eivät tee, henkilöiden luonteen määrittelemisessä. Näin he pyrkivät vakuuttamaan yleisön siitä, että Ranskalla voi olla ainoastaan rajalliset velvoitteet Sangatteen majoitettuja ihmisiä kohtaan.

> Il convient de rappeler que ces étrangers ne demandent pas l'asile en France. Alors que la France ne peut pas faire face à toutes les demandes d'hébergement, il ne paraît pas souhaitable d'accréditer l'idée qu'elle pourrait accueillir sans limite des étrangers en situation irrégulière, lesquels n'ont de surcroît aucune envie de rester sur notre territoire. (Vaillant 24.10.2001)
>
> On muistettava, että nämä ulkomaalaiset eivät pyydä turvapaikkaa Ranskasta. Kun Ranska ei voi kohdata kaikkia majoitusvaatimuksia, ei ole suotavaa vahvistaa ajatusta, että se voisi vastaanottaa rajoittamattomasti epäsäännöllisessä tilanteessa olevia ulkomaalaisia, joilla ei lisäksi ole minkäänlaista halua jäädä alueellemme.

Sisäministeri Vaillantin lausunnossa se, mitä ihmiset eivät tee, määrittää näiden luonnetta. Ratkaisevaa Vaillantin mukaan on, että Sangatteen majoitetut ihmiset *eivät* hae turvapaikkaa Ranskasta. Painottaakseen tätä rinnastuksen lähtökohtaa puhuja käyttää näistä ihmisistä termiä ”epäsäännöllisessä tilanteessa oleva ulkomaalaiset” sen sijaan, että puhuttaisiin turvapaikanhakijoista. Rinnastuksen johtopäätöksenä Vaillant esittää, ettei Ranskalla ole täysiä velvoitteita näitä ihmisiä kohtaan. Tämän kaltaisella argumentaatiolla on keskeinen sija Sangatten vastaanottokeskuksen statuksen määrittelyssä. Koska sinne majoitetut ihmiset eivät enimmäkseen ole hakeneet Ranskassa turvapaikkaa, heillä ei ole muita siteitä Ranskaan kuin paikka poikkeuksellisessa keskuksessa, joka on Ranskan hallituksen perustama ja rahoittama, mutta jossa valtion viranomaisia ei ole läsnä.

Kansainvälinen turvapaikkaoikeus on luonteeltaan siinä mielessä passiivista, että se edellyttää turvaa hakevalta aktiivisuutta suhteessa vastaanottaviin valtioihin (Boccardi 2002, 1-16). Lisäksi nykyisen pakolaisregiimin ytimen muodostaa palautuskielto, joka katsotaan tärkeimmäksi valtioita velvoittavaksi normiksi. Sangatten tapauksessa Ranskan poliittiset johtajat eivät lähteneet kyseenalaistamaan tätä periaatetta, vaikka sen esitettiin vaikeuttavan ongelman hallintaa, kun pääosin Afganistanista ja Irakista saapuneita majoitettuja ei voitu palautuskiellon vuoksi käännyttää takaisin

lähtömaihinsa (Vaillant 28.8.2001). Kun keskuksen sulkemista suunniteltiin syksyllä 2002, Sangatteen majoitettujen ihmisten kohtelun argumentoitiin olevan turvapaikkaoikeuden mukaista käyttämällä jälleen tekemättömyyden ja henkilöiden rinnastuksen tekniikkaa:

> Le fermeture du centre de Sangatte ne saurait en effet porter atteinte au droit d'asile puisque les résidents du centre ne demandent pas l'asile en France. Pour l'essentiel, ils souhaitent rejoindre le Royaume-Uni. Ceux qui demandent l'asile, et qui ne représentent qu'une minorité, sont, depuis l'ouverture du centre, emmenés par la Croix Rouge à la préfecture du Pas-de-Calais où ils peuvent déposer leur dossier. Ils sont ensuite accueillis dans les structures d'hébergement prévues à cet effet. (Sarkozy 12.11.2002b)
>
> Sangatten sulkemisen ei pitäisi itse asiassa loukata turvapaikkaoikeutta, koska keskuksen asukkaat eivät hae turvapaikkaa Ranskasta. Pääasiassa he toivovat pääsevänsä Iso-Britanniaan. Ne, jotka hakevat turvapaikkaa, ja jotka edustavat ainoastaan vähemmistöä, on keskuksen avaamisesta lähtien viety Punaisen ristin toimesta Pas-de-Calais'n lääninhallitukseen, jossa he voivat jättää hakemuksensa. Heidät on sitten vastaanotettu tätä tarkoitusta varten oleviin majoitustiloihin.

Turvapaikanhakijoiden ”vääränlaista” aktiivisuutta taas käytettiin sellaisissa rinnastuksissa, joissa puhujat pyrkivät kyseenalaistamaan ihmisten oikeuden turvapaikkaoikeuden mukaiseen kohteluun, ts. heidän käsittämiseen turvapaikanhakijoina. Puhujat yhdistivät Sangatten keskukseen majoitettujen toistuvat yritykset päästä Iso-Britanniaan näiden luonteeseen taloudellisen hyödyn tavoittelijoina. Monet keskukseen majoitetuista käyttivät vapaata liikkumisoikeuttaan pyrkiäkseen keskuksen läheisyydessä olevan Englannin kanaalin tunnelin terminaalin kautta Iso-Britanniaan kulkeviin juniin. Keskuksen kautta arvioidaan sen kolmen toimintavuoden kautta kulkeneen noin 76 000 ihmistä (Coureau 2003, 374-275). Terminaalin turvallisuuden lisäämiseksi tehtyjen toimenpiteiden vuoksi keskimääräinen aika, jonka majoitetut viettivät keskuksessa piteni joihinkin viikkoihin. Tämän jälkeen he olivat kadonneet, todennäköisimmin Iso-Britanniaan onnistuneen rajanylityksen seurauksena.

> C'est une gare de triage pour clandestins qui ne veulent pas rester en France. A Sangatte, seuls 1 % des réfugiés nous demandent un statut de réfugié. Ils n'ont qu'un objectif : passer en Angleterre. (Sarkozy 12.11.2002a.)
>
> Se on ”järjestelyratapiha” luvattomille maahanmuuttajille, jotka eivät halua jäädä Ranskaan. Sangattessa ainoastaan yksi prosentti pakolaisista pyytää meiltä pakolaisen statusta. Heillä on vain yksi tavoite: päästä Englantiin.

Ranskan poliittisten johtajien lausunnoissa aktiivisuus yhdistetään majoitettuihin ulkomaalaisiin tavalla joka ei näytä vastaavan yleisön mielikuvaa pakolaisesta. Erottelu

”todellisen” pakolaisen ja turvapaikkaoikeuden hyväksikäyttäjän välillä perustuu muuttoliikkeiden jäykkään jaotteluun pakolaisuuden ja tavallisen maahanmuuttoon. Maahanmuuton motiivien ajatellaan olevan ainakin enimmäkseen vapaaehtoisuuteen ja muuttajan käyttämään valintaan. Pakolaisuuden ajatellaan olevan seurausta pakkotilanteesta ja välttämättömyydestä, minkä vuoksi pakolaisen hahmoon liitetään tietynlainen passiivisuus. Edelleen oletetaan, että pakolaiseksi joutunut tyytyy ensimmäiseen turvalliseen paikkaan eikä lähde hakeutumaan edelleen. Ranskan poliittiset johtajien argumentaatiossa Sangatteen majoitettujen ihmisten aktiivinen pyrkimys Iso-Britanniaan yhdistetään etuja koskevaan harkintaan ja valintoihin. Tämän rinnastuksen kautta puhujat pyrkivät kyseenalaistamaan majoitettujen ”todelliset” motiivit turvapaikanhakijoina.

Olennaista on huomata, että Sangatten keskukseen majoitettujen määrittelyssä ei ole kyse normaalin turvapaikkaoikeuden mukaisesta käytännöstä, jossa tutkitaan hakijan perusteet turvapaikan myöntämiselle. Sen sijaan kyse on siitä, miten poliittiset johtajat määrittelevät majoitettuja. Calais’n alueella oleskelevien ulkomaalaisten e*päsäännöllisyys* – sääntöjen soveltumattomuus – on olennaista Sangatten majoituskeskuksen poikkeukselliseen statukseen. Edelleen puhujien argumentaatiossa teot ovat avain totuuteen majoitetuista ihmisistä. Tutkielman teoreettisesta näkökulmasta tämä liittyy ajatukseen leiristä tilana, joka on varattu paljaalle elämälle. Leirille asetetut ihmiset eivät ole osallisia normaaliksi katsotusta poliittisesta olemassaolosta eikä se tarjoa normaalia viitekehystä poliittiselle toiminnalle. Tilanne, jossa ihmisiä käsitellään suojan, ruoan ja peseytymismahdollisuuden kautta, ei ole omiaan rohkaisemaan näitä ilmaisemaan poliittisiksi ajateltavia näkemyksiä. Oikeastaan ainoana merkittävänä keskukseen majoitettujen mielenilmauksena voidaan pitää joulupäivän 2001 tapahtumaa, jossa sadat ihmiset pyrkivät samanaikaisen rynnäkön avulla kanaalin alittavaan tunneliin ja sitä kautta jalkaisin Iso-Britanniaan. Ranskan mellakkapoliisi rauhoitti tilanteen ja yhteistyössä Iso-Britannian viranomaisten kanssa tunnelista etsittiin sitä pitkin kävelemään lähteneitä ihmisiä. Koska tuskin oli toivoa pääsemisestä Iso-Britanniaan, kyseessä oli oletettavasti hiljaiseen joulun aikaan ajoitettu mielenilmaus Sangatten tilanteen saattamiseksi yleiseen tietoisuuteen. (Schuster 2003, 511-512.)

Rinnastussuhteita käytetään myös laittoman maahanmuuton järjestäjien määrittelystä. Puhujat pyrkivät vakuuttamaan yleisön salakuljettajien verkoston olevan järjestäytynyttä rikollista toimintaa. Esimerkiksi presidentti Chirac käyttää vahvoja ilmauksia argumentoidessaan laittoman maahanmuuton ja ihmiskaupan vastaisen taistelun puolesta:

> Enfin, il y a une dernière chose et qui est capitale, c'est que s'est institué sur cette misère humaine un système mafieux monstrueux, qui est pire que l'esclavage et qui consiste à aller chercher des gens, à leur prendre leurs dernières économies, en leur faisant miroiter des ponts d'or, et ensuite les faire s'échouer misérablement sur nos plages ou dans nos ports. Cela est monstrueux, c'est un élément très important des flux migratoires et il faut - c'est ce que nous avons, d'ailleurs sur notre proposition, décidé à Séville - mettre en place un système extrêmement efficace pour lutter, trouver, punir, sanctionner et éradiquer ces systèmes mafieux. (Chirac 14.7.2002)
>
> Lopuksi viimeinen ja oleellinen asia eli inhimillisen kurjuuden päälle kehittynyt hirviömäinen mafiajärjestelmä, joka on pahempi kuin orjuus ja joka koostuu ihmisten etsinnästä, heidän viimeisten varojensa viemisestä, haavekuvilla huijaamisesta, ja sitten heidän ajattamisestaan kurjasti karille meidän rannoillemme ja satamiimme. Se on hirviömäistä, se on erittäin tärkeä osa maahanmuuttovirtoja ja on asetettava – josta päätimme Sevillassa, meidän aloitteestamme muuten – äärimmäisen tehokas järjestelmä näitä mafiajärjestelmiä vastaan taistelemiseksi, niiden löytämiseksi, rankaisemiseksi ja hävittämiseksi.

Laittoman maahanmuuton järjestäminen rinnastetaan Chiracin argumentaatiossa hädänalaisten hyväksikäyttöön ja järjestäytyneeseen rikolliseen toimintaan. Sangattessa Ranskan poliisi pyrki, osittain menestyksellisesti, saamaan kiinni luvattoman maahanmuuton järjestäjiä. Ihmissalakuljetusta ja luvattoman maahanmuuton järjestämistä Sangattessa tutkineen Henri Coureaun (2002, 377-387) mukaan salakuljettajat pyrkivät pitämään rajanylitykset tiukasti omissa käsissään ja estämään itsenäiset yritykset. Maksua vastaan salakuljettajien ryhmittymät järjestivät ja opastivat rajanylitystä yrittävät yllä lueteltujen mahdollisuuksien ääreen.

> La pression sur le centre d'accueil se traduit par un début de conflits interethniques et une présence de plus en plus insistante des passeurs à la recherche de candidats à l'immigration vers la Grande-Bretagne. (Sisäministeri Chevènementin vastaus parlamentissa, 1.10.2000)
>
> Vastaanottokeskukseen kohdistuva paine kuvastuu poikkietnisten konfliktien alkamisessa ja Iso-Britanniaan pyrkiviä ehdokkaita etsivien salakuljettajien yhä sitkeämmässä läsnäolossa.

Coureaun (2002, 377-387) mukaan salakuljettajien ryhmät koostuivat kuitenkin Sangatten keskukseen majoittuneista ja toimivat sen sisällä. Esimerkiksi keskuksessa tapahtuneiden kurdien ja afgaanien välisten yhteenottojen arvellaan johtuneen juuri

salakuljetuksen hallintaan liittyvistä erimielisyyksistä. Olennaista tässä on se, mikä merkitys Sangatten keskuksen poikkeuksellisella statuksella ja siten Ranskan poliittisilla päättäjillä oli keskuksen muodostumisessa luvattoman rajanylityksen lähtökohdaksi? Agambenin mukaan leiri muodostaa äärimmäisessä muodossaan vyöhykkeen, jossa oikeudelliset normit ja määräykset on asetettu lepäämään, ja jossa laillisen ja laittoman välinen erottelu menettää merkityksensä. Vaikka tämä määritelmä ei sellaisenaan sovellu Sangatten keskukseen, on keskuksen epämääräinen asema oleellinen myös laittoman maahanmuuton kannalta. Vaikka keskus kuului Ranskan valtion piiriin, siellä ei ollut valtion virallisia edustajia lainkaan läsnä. Poikkeuksen muodostivat poliisit, jotka kuitenkin tyytyivät palauttamaan rajanylityksessä kiinni jääneet keskukseen ja varmistamaan, ettei sen välittömässä läheisyydessä ollut luvattoman rajanylityksen tarjoajia. Keskusta hallinnoineen Ranskan Punaisen ristin toimintaa taas ohjasivat humanitääristen tarpeiden tyydyttäminen kansainvälisen turvapaikkaoikeuden tai Ranskan kansallisen maahanmuutto- ja turvapaikkalainsäädännön sijaan.

Rinnastussuhteisiin perustuvissa argumentteja puhujat käyttävät määrittelemään myös keskusta hallinnoineen Ranskan Punaista ristin ja sen sulkemisen järjestämiseen osallistuneen UNHCR:n edustajia. Tilanteessa, jossa ranskalaiset ihmisoikeusjärjestöt ovat kritisoineet näiden järjestöjen toimintaa, sisäministeri Sarkozy pyrkii vakuuttamaan ranskalaisia toiminnan oikeellisuudesta:

> Le ministère fait en l'occurrence plus confiance à la Croix Rouge qu'à la LDH pour aider les migrants. La Croix Rouge, elle, agit depuis trois ans, jour après jour. […] Le HCR n'a de leçons à recevoir de personne pour ce qui est de protéger les réfugiés partout dans le monde ; son action à Sangatte, dans la continuité de celle de la Croix Rouge est efficace, humaine et loyale. (Sarkozy 12.11.2002)
>
> Ministeriö luottaa tässä tapauksessa enemmän Punaiseen ristiin kuin LDH:een maahanmuuttajien auttamisessa. […] UNHCR:llä ei ole keneltäkään mitään opittavaa siinä, mitä tulee pakolaisten suojelemiseen kaikkialla maailmassa; sen toiminta Sangattessa, Punaisen ristin toiminnan jatkamisessa on tehokasta, humaania ja uskollista.

Toisin kuin esimerkiksi Sangatteen majoitettujen ihmisten kohdalla, sisäministeri Sarkozy luonnehtii järjestöjen nykyistä toimintaa rinnastamalla sen niiden luonteeseen ”tehokkaina” ja ”humaaneina”. Ranskan Punainen risti, joka hallinnoi Sangatten keskusta ja vastasi sen jokapäiväisestä toiminnasta, korosti omissa lausunnoissaan keskuksen olevan toiminnassa yksinomaan humanitäärisistä syistä, ja esitti siihen

liittyvien ongelman luonteeltaan ”poliittisia”[12]. Sinällään tämän voi tulkita niin, että Punaisen risti osallistui Sangatten maahanmuuttajien tuottamiseen paljaana elämänä: tässä tapauksessa suojan ja ruoan tarjoamisen kohteina, ja samalla subjekteina, joiden elämää määrittää yksinkertaiset elossa pysymisen tarpeet[13]. Huomionarvoista on, että UNHCR osallistui keskuksen toimintaan vasta sen sulkemisen järjestämisessä. Vaikka tuolloin pakolaisasioiden pääkomissaarina toiminut Ruud Lubbers tarjosi järjestöä välittäjäksi Ranskan ja Iso-Britannian välisessä kiistassa, se hyväksyttiin mukaan vasta kun valtiot olivat sisäministereiden sanoin sitoutuneet ”luomaan olosuhteet, joissa keskus ei ole enää tarpeellinen”. Tutkielman teoreettisen viitekehyksen ja erityisesti poikkeuksen ja leirin käsitteiden kannalta on kuvaavaa, että humanitääristä työtä tekevä Punainen risti osallistuu keskuksen poikkeukselliseen toimintaan, kun taas pakolaisuuden hallintaan erikoistunut UNHCR osallistuu toimintaan vasta, kun tilanne on palautettu normaaliksi. UNHCR organisoi keskukseen majoittuneiden turvapaikkahakemuksia Ranskaan ja vapaaehtoista paluuta Afganistaniin (Sarkozy & Blunkett 2.12.2002).

5.5.3. Todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkivät argumentit

Analysoiduissa lausunnoissa käytetään jonkin verran todellisuuden rakennetta muokkaamaan pyrkiviä argumentteja, joiden kautta puhujat pyrkivät luomaan yhteyksiä yksittäistapausten ja laajempien kokonaisuuksien välille. Esimerkkien ja havainnollistajien kautta Ranskan poliittiset johtajat pyrkivät sitomaan tilannetta Sangattessa turvapaikkainstituution tilanteeseen koko Euroopan Unionin alueella. Vastamalleihin taas tukeudutaan, kun halutaan vakuuttaa yleisöä siitä, millaista on vääränlainen turvapaikanhaku ja turvapaikkaoikeuden edistäminen.

---

[12] Ce Centre héberge actuellement près de 1.500 personnes. Sa mission est exclusivement humanitaire : prendre en charge ces réfugiés les héberger, les nourrir, les soigner. (Ranskan Punainen risti 27.12.2001)

Tämä keskus majoittaa tällä hetkellä lähes 1500 henkilöä. Sen tehtävä on yksinomaan humanitäärinen: vastata näiden pakolaisten majoittamisesta, ruokkimisesta, hoitamisesta.

[13] Agamben katsoo humanitääristen järjestöjen, parhaista tarkoituksistaan huolimatta, riippuvan paljaan elämän hahmoista esimerkiksi toimintansa rahoittamiseksi järjestetyissä kampanjoissa (Agamben 1998, 133-134). Tämän ajatuksen mukaan esimerkiksi vetoomukset humanitäärisen kriisin ratkaisemiseksi voidaan tulkitat suvereenille vallalle kohdistettuina vetoomuksina poikkeustilasta päättämiseksi.

Esimerkkeihin ja havainnollistuksiin tukeutuva argumentaatio nojautuu yksittäistapausten ja yleisempien sääntöjen välisiin suhteisiin ja niiden luomiseen. Esimerkkien kautta pyritään luomaan yleisempiä sääntöjä, mutta tämän strategian onnistumisen edellytyksenä on esimerkkinä käytetyn yksittäistapauksen kiistattomuus. Tämän vuoksi Ranskan poliittiset johtajat tukeutuvatkin etupäässä havainnollistuksiin. Retoriikan kannalta näiden etuna on se, että jos yleisön mielikuva yleisestä säännönmukaisuudesta on vahva, voidaan tämä hyväksyntä havainnollistuksen kautta siirtää koskemaan yksittäistapausta.

> […] le drame de Douvres illustre l'augmentation de la pression migratoire sur la Grande-Bretagne, mais cette pression migratoire est générale et les flux migratoires traversent la France […] (Chevènement 20.6.2000).
>
> […] Doverin draama havainnollistaa Iso-Britanniaan kohdistuvan maahanmuuttopaineen kasvua, mutta tämä paine on yleinen ja maahanmuuttovirrat läpäisevät Ranskan, alkaen erityisesti Italiasta […].

Yllä olevassa esimerkissä sisäministeri Chevènement käyttää Doverin traagista tapausta havainnollistaakseen koko Euroopan halkaisevien luvattoman maahanmuuton reittejä ja niiden suuntauksia. Esimerkkitapauksessa on kyse Doverissa kesäkuussa 2000 kuorma-autosta löydetyistä 58 kuolleesta maahanmuuttajista. Lausuntonsa sisäministeri Chevènement suuntaa Ranskan parlamentille antaessaan selvitystä Calais'n alueen ulkomaalaisten tilanteesta ja Sangatten vastaanottokeskuksen toiminnasta. Havainnollistuksen kautta puhuja pyrkii sitomaan tilanteen Ranskan luoteisrannikolla laajempiin muuttovirtoihin, joiden suuntautuminen Iso-Britanniaan on johtanut lisääntyneisiin toimenpiteisiin ulkomaalaisten suhteen, mukaan lukien hätämajoituskeskuksen perustamiseen Sangatteen.

Kaikissa niissä analysoiduissa lausunnoissa, joissa puhujat luovat yksittäistapauksen ja yleisemmän säännönmukaisuuden välille siteitä, käytetään yksittäistapauksena Sangatten tilannetta ja laajempana säännönmukaisuuden tasona tai kokonaisuutena turvapaikkaoikeuden ja laittoman maahanmuuton tilannetta Euroopan Unionin alueella. Koska menestyksellisessä argumentaatiossa on kyse esitettyjen väitteiden vaikutuksesta kokonaisuutena, on esimerkkien ja havainnollistuksien tarkoituksena osaltaan tukea myös muiden tekniikoiden käytölle tukeutuvia väitteitä. Siksi sidonnat Sangatten yksittäistapauksen ja laajemman eurooppalaisen tilanteen välillä nivoutuvat olennaisesti yllä käsiteltyihin assosiatiivisiin tekniikoihin, joiden avulla puhujat esittävät väitteitä

turvapaikanhakijoiden liikkeiden syistä, keinoista tilanteen ratkaisemiseksi ja Sangatteen majoitettujen ihmisten luonteesta.

Sisäministeri Vaillant tukeutuu puheessaan, johon viitattiin yllä keinojen ja tavoitteiden välisille suhteille perustuvia argumentteja käsiteltäessä, sekä esimerkkeihin että havainnollistuksiin. Esimerkkejä antamalla Vaillant luo kuvaa turvapaikkaoikeuden väärinkäytösten säännönmukaisuuksista Ranskassa ja Schengenin sopimuksen jäsenvaltioiden alueella. Näin yleisön mieliin luotua näkymää havainnollistetaan Sangatten tilanteen kautta. Kokonaisuutena ottaen sisäministeri Vaillantin tavoitteena on saada hyväksyntää johtopäätökselle turvapaikanhakijoiden kontrollien lisäämisestä näiden lähtömaissa.

> En effet, le traitement judiciaire et administratif des clandestins se heurte à toute une série de difficultés en France, comme chez nos partenaires de l'espace Schengen. Je n'en donnerai ici que quelques exemples. […]Encore faut-il qu'il y ait une mesure judiciaire ou administrative d'éloignement. Ce n'est en effet souvent pas possible en cas de détournement des procédures d'asile territorial et d'asile conventionnel. Ce n'est pas non plus utile lorsque les étrangers en situation irrégulière déclarent être d'une nationalité pour laquelle il n'existe pas de liaison aérienne, par exemple l'Iraq ou l'Afghanistan, ou lorsque la situation politique et des Droits de l'Homme dans le pays ne permet pas le renvoi. C'est notamment le cas de nombreux immigrants qui tentent à tout prix de passer en Grande-Bretagne mais qui sont bloqués à Sangatte, dans le Pas-de-Calais. (Vaillant 28.8.2001)

> Todellakin, luvattomien maahanmuuttajien oikeudellinen ja hallinnollinen käsittely kilpistyy kokonaiseen sarjaa hankaluuksia Ranskassa, samoin kuin Schengen –alueen kumppaniemme keskuudessa. Annan tästä teille joitakin esimerkkejä. […] Edelleen on oltava jokin oikeudellinen tai hallinnollinen karkotustoimenpide. Se ei itse asiassa usein ole mahdollinen tapauksissa, joissa territoriaalisen tai konventionaalisen turvapaikan menettelytapoja on väärinkäytetty. Se ei ole käyttökelpoinen silloinkaan, kun epäsäännöllisessä tilanteessa olevat ulkomaalaiset ilmoittavat olevansa sellaisen maan kansallisuutta, jonne ei ole (suoraa) lentoyhteyttä, esimerkiksi Irak tai Afganistan, tai silloinkaan kun maan poliittinen ja ihmisoikeustilanne ei salli palautusta. Näin on nimenomaan niiden lukuisten maahanmuuttajien laita, jotka yrittävät kaikin keinoin päästä Iso-Britanniaan, mutta jotka ovat juuttuneet Sangatteen, Pas-de-Calais'ssa.

Vaikka tässä ensisijaisesti erityisyleisölle eli Ranskan suurlähettiläille suunnatussa puheessa pyritään yleistyksiin esimerkkien kautta, ottavat analysoitujen lausuntojen puhujat yleisen tilanteen lähes itsestään selväksi lähtökohdaksi argumentaatiolle. Säännönmukaisuutta ei toisin sanoen useimmitenkaan katsota tarpeelliseksi luoda esimerkkien kautta. Sangatten tapausta käytetäänkin havainnollistamaan turvapaikkaoikeuden väärinkäytöksiä ja laitonta maahanmuuttoa Euroopassa. Osaltaan tämän retorisen strategian tarkoituksena on kiinnittää yleisön huomiota yksittäistapauksena käytetyn Sangatten tilanteen erityisyyteen Ranskaa ja Iso-Britannia

koskevana kysymyksenä, kuten Jospin esittää maiden välisen huippukokouksen lehdistötilaisuudessa:

> […] nous entendions aider la Grande-Bretagne à faire face aux problèmes spécifiques d'immigration clandestine qu'elle doit affronter. Naturellement, ces questions sont valables aussi pour notre pays, nous posent des problèmes, y compris d'ailleurs à Calais. C'est une question européenne, mais il y a un problème particulier sur la liaison trans-Manche, nous en sommes tout à fait conscient, et notre volonté politique au-delà des mesures que nous avons déjà prises, est de renforcer encore notre coopération dans ce domaine et d'apporter à nos amis britanniques tout l'appui dont ils ont besoin. (Jospin 9.2.2001)
>
> […] aiomme auttaa Iso-Britanniaa käsittelemään laittoman maahanmuuton erityisiä ongelmia, joita se joutuu kohtaamaan. Luonnollisesti nämä kysymykset koskettavat myös maatamme, aiheuttavat meille ongelmia, mukaan lukien Calais'ssa. Tämä on eurooppalainen kysymys, mutta kanaalin tunnelilla on erityinen ongelma, olemme siitä täysin tietoisia, ja poliittisella tasolla päättäväisiä menemään jo toteuttamiemme toimenpiteiden yli vahvistaaksemme edelleen yhteistyötämme tällä alueella ja tarjotaksemme brittiläisille ystävillemme kaiken avun, jota he tarvitsevat.

Tämänkaltaiset havainnollistavat argumentit perustuvat siihen, että vallitseva laajemman tason todellisuus on jo luotu läsnäolevaksi yleisön mielissä. Turvapaikanhakijoiden ja muiden kolmansien maiden kansalaisten liikkuminen Euroopan Unionin alueella on kysymys, joka on ollut jatkuvasti läsnä jäsenvaltioiden välisen liikkuvuuden vapauttamisen kanssa ja joka poissulkemisen ajatuksen kautta on olennainen vapaan liikkuvuuden alueen rakentamiselle (Melis 2001, 61-80). Ranskan poliittiset johtajat tukeutuvat argumentaatiossaan varsin yksiselitteisesti yleisön mielikuviin turvapaikkaoikeuden väärinkäytöstä ja ongelman laajuudesta, joita sitten havainnollistetaan Sangatten tilanteen kautta.

”Turvapaikkashoppaaminen” on **metafora**, jota esimerkiksi sisäministeri käyttää viittaamaan tuohon laajempaan turvapaikkaoikeuden väärinkäytön ongelmaan Euroopassa:

> [...] les pratiques d'asile à la carte, qui sont à l'origine de la pression sur le Calaisis en direction du Royaume-Uni. (Sisäministeri Vaillantin vastaus parlamentissa, 24.10.2001)
>
> […] ”turvapaikkashoppaamista”, jotka ovat syynä Calais'n alueeseen kohdistuvaan, Iso-Britanniaan suuntautuvaan paineeseen.

Metaforan käyttö argumentaation tekniikkana perustuu kahden erilaisissa ympäristöissä esiintyvän ilmiön välisen samankaltaisuuden hyödyntämiselle. Sen etuna on tietyn vaikutelman luominen yleisön mieliin tiivistetyssä muodossa. Esimerkiksi yllä olevassa

lausunnossa sisäministeri Vaillant käyttää turvapaikkashoppaamisen metaforaa paitsi ilmaisemaan turvapaikkaoikeuden tilaa Euroopassa, myös osoittamaan syyn Sangatten tilanteeseen. Käytetyssä metaforassa yhdistetään väärin käytetty turvapaikanhaku valinnan tekemiseen ostostilanteessa - tai ranskankielisen ilmaisun mukaisesti aterian valitsemiseen ravintolan ruokalistalta. Puhuja pyrkii metaforan käytöllä väittämään, että Sangatteen majoitetut turvapaikanhakijat (ja monet turvapaikanhakijat Euroopassa yleensä) tekevät tietoisia valintoja siitä, minkä maan viranomaisille tehty turvapaikkahakemus kannattaa ja miellyttää heitä eniten.

Kuten yllä todettiin, Sangatten tapauksen käyttö laajemman tosiasiallisen tilanteen havainnollistajana tukee Ranskan poliittisten johtajien väitteitä tilanteen syistä ja seurauksista sekä keinoista tilanteen ratkaisemiseksi. Puhujien tavoitteena on saada yleisö vakuuttuneeksi esitetyistä johtopäätöksistä, joista keskeisin on väite turvapaikkaoikeuden harmonisoinnista EU:n jäsenvaltioiden kesken. Myös Sangatten erityistapauksen ratkaisu suhteutuu Ranskan poliittisten johtajien argumentaatiossa turvapaikkaoikeuden väärinkäytön laajemman ongelman ratkaisuun esimerkkinä ja havainnollistuksena. Presidentti Chirac lähtee kansallispäivän haastattelussaan Sangatten tilanteen ratkaisusta laajempaan laittoman maahanmuuton ongelman hallinnan keinoihin palatakseen jälleen takaisin havainnollistavaan yksittäistapaukseen:

> Pour le problème de Sangatte, je pense qu'il va être régler, j'en suis très heureux, dans les mois qui viennent. Nous avons plus largement le problème de l'immigration clandestine. Je ne parle pas de l'immigration, elle est nécessaire. Je parle de l'immigration clandestine. Comment peut-on faire pour lutter efficacement contre l'immigration clandestine. Nous avons beaucoup parlé de cela au sommet de Séville, sous présidence espagnole, il y a quelques semaines. Il faut effectivement renforcer nos contrôles aux frontières, aux frontières de la Communauté et c'est la décision que nous avons prise. Il faut harmoniser nos législations, car il est évident que les clandestins jouent sur les différences de législation, c'est particulièrement vrai pour l'Angleterre. (Chirac 14.7.2002)
>
> Mitä tulee Sangatten ongelmaa, uskon, että se tulee hoidetuksi – mistä olen tyytyväinen – seuraavien kuukausien aikana. Meillä on laajempi luvattoman maahanmuuton ongelma. En puhu maahanmuutosta, se on välttämätöntä. Puhun luvattomasta maahanmuutosta. Miten voimme taistella tehokkaammin luvatonta maahanmuuttoa vastaan. Puhuimme tästä joitakin viikkoja sitten Sevillen huippukokouksessa, Espanjan puheenjohtajuuden puitteissa. Meidän on tehokkaasti vahvistettava tarkastuksia rajoillamme, Unionin rajoilla ja tämän päätöksen olemme tehneet. Meidän on harmonisoitava lainsäädäntömme, sillä on selvää, että laittomat/luvattomat maahanmuuttajat käyttävät hyväkseen lainsäädännön eroavuuksia, mikä pitää erityisesti paikkansa Englannin suhteen.

Ranska ja Iso-Britannia olivat presidentti Chiracin yllä olevan vastauksen aikana aloittaneet maiden sisäministereiden välisten tapaamisten sarjan, jonka tavoitteena oli

Sangatten keskuksen sulkeminen tilanteen normalisoiduttua. Ranskan poliittisten päättäjien argumentaation mukaisesti edellytykseksi keskuksen sulkemiselle esitettiin Iso-Britannian maahanmuutto- ja turvapaikkalainsäädännön uudistaminen niiden etuuksien vähentämiseksi, joiden katsottiin houkuttelevan Sangatten kautta maahan pyrkiviä turvapaikanhakijoita. Iso-Britannian uuden lainsäädännön astuttua voimaan Ranskan sisäministeri Sarkozy halusi käytti tätä esimerkkinä maiden välisestä yhteistyöstä, jota hän on aina halunnut vahvistaa (Sarkozy 8.11.2002).

Muista todellisuuden rakenteeseen perustuvista argumentaation tekniikoista analysoiduissa lausunnoissa käytetään **mallia ja vastamallia**, joilla tarkoitetaan toivottavan ja epätoivottavan käyttäytymisen esimerkeiksi nostettuja henkilöitä. Näiden tekniikoiden käytöllä puhuja voi argumentaatiossaan pyrkiä vahvistamaan tai heikentämään yleisössä esimerkin mukaista käytöstä.

Sangatten keskuksen sulkeminen herätti Ranskassa kritiikkiä ihmisoikeusjärjestöjen, erityisesti *Ligue des Droits de l'Homme*:n taholta, kohdistuen myös keskuksen toiminnasta vastanneeseen Ranskan Punaiseen ristiin ja YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:ään, joka osallistui keskuksen sulkemisen järjestelyihin sinne majoitettujen ihmisten palauttamisen ja uudelleensijoittamisen suhteen. Sisäministeri Sarkozyn vastauksessa esitettyyn kritiikkiin käytetään Punaisen ristin ja UNHCR:n toimintaa mallina vastuullisesta turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kohtelusta:

> Le HCR n'a de leçons à recevoir de personne pour ce qui est de protéger les réfugiés partout dans le monde ; son action à Sangatte, dans la continuité de celle de la Croix Rouge est efficace, humaine et loyale. (Sisäministerin tiedote 12.11.2002)
>
> UNHCR:llä ei ole keneltäkään mitään opittavaa siinä, mitä tulee pakolaisten suojelemiseen kaikkialla maailmassa; sen toiminta Sangattessa, Punaisen ristin toiminnan jatkamisessa on tehokasta, humaania ja uskollista.

Tässä esimerkissä on kyse sellaisen mallin käytöstä, joka perustuu auktoriteettiin ja asiantuntemukseen. Puhuja luottaa siihen, että Punaisen ristin ja UNHCR:n vuosikymmenien menneisyys toiminnasta humanitäärisissä kriiseissä ja pakolaisista huolehtimisessa olisi luonut näille hyvän maineen yleisön mielissä. Tätä oletusta pyritään sitten käyttämään hyväksi esimerkkinä oikeanlaisesta ja vastuullisesta pakolaisten suojelussa.

Antimalleina analysoiduissa lausunnoissa käytetään sellaisia turvapaikanhakijoita, jotka käyttävät turvapaikkaoikeutta vääristä syistä (Jospin 9.2.2001;Chirac 14.7.2002). Kyse on käyttäytymisestä, joka on tuomittavaa, koska se samalla haittaa ”todellisten pakolaisten” mahdollisuuksia turvapaikkaan.

> Il y a des pays dont beaucoup de ressortissants demandent le droit d'asile et dont on sait qu'il n'y a aucune espèce de raison politique ou de sécurité personnelle qui le justifie, que c'est simplement un transfert économique. (Chirac14.7.2002)
>
> On maita, joista monet tulijat hakevat turvapaikkaa, ja joista tiedetään, ettei ole yhtään tapausta, jossa poliittiset tai henkilökohtaisen turvallisuuden syyt sen perustelisivat, että se on yksinkertaisesti taloudellinen siirto.

5.5.4. Dissosiatiiviset argumentaatiotekniikat

Dissosiatiivista tekniikkaa käyttävä puhuja pyrkii vakuuttamaan yleisönsä siitä, että joidenkin termien välille on luotu siteitä väärin perustein tai että jokin ei todellisuudessa ole sitä minä se näyttäytyy. Ranskan poliittiset johtajat käyttävät tekniikkaa ensisijaisesti osoittaakseen, etteivät Sangatteen majoitetut ihmiset ole todellisia pakolaisia. Hyväksynnän saaminen tälle väitteelle on Ranskan poliittisten johtajien retoriikalle on keskeistä, koska puhujat esittävät, ettei Sangatten vastaanottokeskukseen majoitettujen ihmisten kohtelu loukkaa turvapaikkaoikeutta. Jälleen on huomattava, ettei kyse ole normaalin menettelyn mukaisesta turvapaikkaoikeuden perusteiden tutkimisesta, vaan poliittisten johtajien pyrkimyksestä vakuuttaa yleisö tosiasiallisesta tilanteesta Sangattessa.

> Le fermeture du centre de Sangatte ne saurait en effet porter atteinte au droit d'asile puisque les résidents du centre ne demandent pas l'asile en France. Pour l'essentiel, ils souhaitent rejoindre le Royaume-Uni. Ceux qui demandent l'asile, et qui ne représentent qu'une minorité, sont, depuis l'ouverture du centre, emmenés par la Croix Rouge à la préfecture du Pas-de-Calais où ils peuvent déposer leur dossier. Ils sont ensuite accueillis dans les structures d'hébergement prévues à cet effet. (Sarkozy 12.11.2002)
>
> Sangatten sulkemisen ei pitäisi itse asiassa loukata turvapaikkaoikeutta, koska keskuksen asukkaat eivät hae turvapaikkaa Ranskasta. Pääasiassa he toivovat pääsevänsä Iso-Britanniaan. Ne, jotka hakevat turvapaikkaa, ja jotka edustavat ainoastaan vähemmistöä, on keskuksen avaamisesta lähtien viety Punaisen ristin toimesta Pas-de-Calais’n lääninhallitukseen, jossa he voivat jättää hakemuksensa. Heidät on sitten vastaanotettu tätä tarkoitusta varten oleviin majoitustiloihin.

”Todellisen pakolaisen” käsite, jota lausunnoissa ei tarkemmin määritellä, toimii tällaisessa erottelevassa argumentaatiossa normina, jonka avulla voidaan erottaa näyttäytyvästä todellisuudesta harhaanjohtava aines. Puhujat luottavat yleisön mielikuvaan siitä, millainen on ”todellinen pakolainen”. Kuitenkin strategian uskottavuuden esteenä voidaan katsoa myös mielikuvat Sangatteen majoitettujen ihmisten lähtömaiden tilanteesta. Vuoden 2000 ja erityisesti vuosien 2001 ja 2002 aikana valtaosa vastaanottokeskuksen väestöstä oli lähtöisin Afganistanista tai Irakista, erityisesti maan pohjoisosan kurdialueilta (Chevènement 1.10.2000). Esimerkiksi sisäministeri Vaillant (24.10.2001) myönsi Ranskan parlamentille antamassaan selvityksessä, ettei Sangatteen majoitettuja välttämättä voitu palauttaa takaisin lähtömaihinsa näiden poliittisen ja ihmisoikeustilanteen vuoksi. Tämän vuoksi dissosiatiivisen tekniikan käyttöä, jolla ”turvapaikkashoppaajat” erotettiin todellisista pakolaisista, tuettiin muiden retoristen keinojen kautta. Huomio pyrittiin esimerkiksi kausaalisuhteita hyödyntävien argumenttien kautta viemään pois majoitettujen lähtömaiden tilanteesta ja kohdistamaan niihin tekijöihin, jotka vastaanottavissa maissa Euroopassa motivoivat turvapaikanhakijoiden liikkeitä. Edelleen rinnakkaisuussuhteiden luomisen kautta pyrittiin osoittamaan, että keskukseen majoitettujen teot eli yritykset päästä Iso-Britanniaan osoittavat, etteivät nämä ole todellisia turvapaikanhakijoita ja pakolaisia.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielman tavoitteena oli luoda teoreettinen viitekehys poikkeuksellisten tilojen merkitykseen valtioiden järjestelmässä ja soveltaa sitä empiirisen tapauksen analyysiin. Teoreettinen näkökulma pohjautui Giorgio Agambenin kriittiselle teorialle länsimaisesta poliittisesta ajattelusta, jolle on ominaista niin sanotun paljaan elämän erottaminen poliittisesta olemassaolosta. Leirin käsitteellä viitataan tämän erottelun pohjalta tuotettuun tilaan, joka on varattu paljaalle elämälle. Leiri on tilana läheisessä suhteessa suvereniteetin käsitteeseen. Carl Schmittin desisionistisessa teoriassa suvereenia valtaa määrittää päätös poikkeustilasta. Leiri voidaan tältä pohjalta määritellä tilaksi, jossa poikkeustila paikallistuu, ja joka siten toimii välineenä suvereniteetin tuottamisessa.

Tutkielman keskeisin käsite oli poliittisen tosiasian käsite, jolla desinisionistisessa teoriassa viitataan sellaiseen konkreettiseen tilanteeseen, jota ei voida sivuuttaa oikeudellisten normien soveltamisessa ja hallinnollisten käytäntöjen toimeenpanossa. Kyse on toisin sanoen poikkeusta koskevan päätöksen perusteista. Poliittisen tosiasian käsitteen kautta tutkielman teoreettista käsitteistöä sovellettiin Sangatten hätämajoituskeskusta koskevan tapauksen analyysiin. Tutkimusmenetelmäksi valitun Chaïm Perelmanin retoriikan teorian avulla tarkasteltiin Ranskan poliittisten johtajien argumentaatiota Sangatten tilannetta koskevissa lausunnoissa: millaiseen poliittiseen tosiasiaan puhujat viittasivat?

Tutkielman soveltavan osion tuloksena oli, että Ranska tuotti suvereniteettinsa Sangatten hätämajoituskeskuksen ja sinne majoitettujen ihmisten kautta. Ranskan poliittisten johtajien kielenkäytössä Calais'n alueella oleskelleiden ulkomaalaisten tilanteen määrittely *epäsäännöllisenä* merkitsi poikkeustapausta suhteessa tavanomaiseen turvapaikanhakijoiden vastaanottamiseen tai maahanmuuttoon. Sangatten hätämajoituskeskuksen määrittely keinoksi hallita epäsäännöllisten maahanmuuttajien liikkeitä sekä näiden humanitäärisiä tarpeita siirsi tilannetta edelleen normaalin turvapaikkaoikeuden ja maahanmuuton tuolle puolen. Ranskan poliittisten johtajien argumentaatiossa juuri humanitäärisillä perusteilla oli keskeinen asema

esitettyjen väitteiden ja johtopäätösten suostuttelevuuden lisäämisessä ja Ranskan toimien hyväksyttämisessä.

Sangatten keskuksen asema noudatteli Agambenin esittämää pannan rakennetta, jossa se, mikä on suljettu ulos normaaleista käytännöistä, on samalla sisällytetty vallankäytön alaisuuteen poliittisista statuksista ja oikeuksista riisuttuna paljaana elämänä. Majoitetut ulkomaalaiset sisällytettiin Ranskan poliittis-oikeudelliseen järjestelmään avustustoimenpiteiden kohteina, ei turvapaikanhakijoina. Sitä, että valtaosa keskukseen majoitetuista ihmisistä ei hakenut turvapaikkaa Ranskasta, käytettiin perustelemaan Ranskan rajoitettuja velvoitteita näitä ihmisiä kohtaan, ja siten keskuksen poikkeuksellista asemaa. Analysoitujen lausuntojen johtajat tukeutuivat keskukseen majoitettuja ihmisiä määritellessään rinnastussuhteisiin, joissa tekojen perusteella esitetään väitteitä henkilöiden olemuksesta. Näin majoitettuihin liitettiin joitakin määreitä, joista argumentaation kehittelyn kannalta olennaisin oli majoitettujen liikkeiden taustalla olevat taloudelliset motiivit. Puhujat väittivät, että keskukseen majoitetut ihmiset pyrkivät valitsemaan turvapaikkamaan sen perusteella, millaisia etuuksia ja oikeuksia hakijalle eri maissa myönnetään. Tällainen määrittely oli tarkoituksenmukaista, sillä näin pyrittiin kiinnittämään yleisön huomio pois muista mahdollisista syistä sille, että majoitetut eivät halunneet hakea turvapaikkaa Ranskasta vaan pyrkivät Iso-Britanniaan. Kysymys siitä, miksi turvapaikanhakijoita kohtasi Ranskassa humanitäärinen hätätilanne, pyrittiin Ranskan poliittisten johtajien lausunnoissa sivuuttamaan. Vasta tapauksen loppuvaiheessa, kun Sangatten keskuksen sulkeminen näytti selvältä, presidentti Chirac viittasi Ranskan kansallisen turvapaikkapolitiikan ongelmiin ehdottaessaan uudistuksia.

Yksi johtopäätös analyysista on, että paljaan elämän käsitteen tapauskohtaisessa soveltamisessa on suotavaa eritellä sitä, mistä oikeuksista ja poliittisista statuksista ihmisiä tarkalleen ottaen on suljettu ulos ja millaisia määreitä näihin liitetään. Tutkittavana olleessa tapauksessa ei ollut kyse Agambenia kiinnostavista keskitysleireistä, joita hän pitää modernin poliittisen järjestyksen paradigmana. Sangatteen keskukseen majoitettuja ihmisiä ei ollut tarkoitus alistaa rajoittamattomalle vallankäytölle ja heidän liikkumisen vapautta ei oltu rajoitettu. Keskus noudatteli leiriä määrittelevää samanaikaisen sisään- ja ulossulkemisen topografista rakennetta, mutta järjestelyn tarkoituksenmukaisuus liittyi tässä tapauksessa siihen, että epäsäännölliset

maahanmuuttajat katosivat keskuksen kautta Ranskasta tavalla, joka näytti hyväksyttävältä. Ranskan poliittisia johtajia voidaan kritisoida siitä, että nämä pitivät keskuksen poikkeuksellisen aseman kautta yllä luvattoman maahanmuuton ongelmaa, ja samanaikaisesti pyrkivät saamaan hyväksyntää johtopäätöksilleen samaisen ongelman hallinnan keinoista.

Ranskan poliittisten johtajien argumentaatiossaan tuottama poliittinen tosiasia ilmenee Sangatten keskuksen perusteluiden lisäksi siinä, millaisia johtopäätöksiä ja väitteitä puhujat esittävät tilanteen normalisoimiseksi. Sangatten erityistapausta käytettiin havainnollistamaan ”turvapaikkashoppaamisen” ja laittoman maahanmuuton ongelmia Euroopan Unionin ja Schengenin sopimuksen jäsenmaiden keskuudessa. Puhujat pyrkivät käyttämään hyväksi EU:n jäsenvaltioiden poliittisista johtajista koostuvan erityisyleisön kokemusta näistä ongelmista ja saamaan hyväksyntää väitteille, jonka mukaan EU-maiden on yhdenmukaistettava turvapaikkapolitiikkaa ja lainsäädäntöä. Sangatten tapausta käytettiin havainnollistamaan sitä, miten turvapaikkapolitiikan erot valtioiden välillä houkuttelevat turvapaikanhakijoita ja laittomia maahanmuuttajia tekemään vertailuja ja liikkumaan yhdestä EU-maasta toiseen. Tällaisen syy- ja seuraussuhteisiin perustuvan argumentaation kautta analysoiduissa lausunnoissa pyrittiin siirtämään yleisön huomio turvapaikanhakijoiden lähtömaiden tilanteesta kohti vastaanottavia valtioita Euroopassa.

Lausunnoissa käytettyjä peräkkäisille suhteille perustuvia argumentteja oli mahdollista analysoida sekä syiden ja seurausten että keinojen ja tavoitteiden välisten yhteyksien luomisena. Keinona Sangatten erityistapauksen ratkaisemiselle Ranskan poliittiset johtajat ehdottivat epäsäännöllisten maahanmuuttajien liikkeiden syyksi esitetyn Iso-Britannian löysän turvapaikkalainsäädännön tiukentamista. Näin myös esitetty ratkaisu tilanteen normalisoimiseksi valjastettiin Ranskan poliittisen johdon argumentaatioon esimerkkinä turvapaikkalainsäädännön harmonisoinnista Euroopassa. Keinojen ja päämäärien sekä syiden ja seurausten välisille suhteille perustuvien argumenttien avulla puhujat pyrkivät samalla myös ohjaamaan huomion pois Ranskan kansallisesta turvapaikkapoliittisesta tilanteesta, antaen yleisön samalla ymmärtää Ranskan olevan ”linjassa” harmonisoinnissa verrattuna esimerkiksi juuri Iso-Britanniaan.

Ranskan poliittisten johtajien argumentaatio Sangatten tilanteen normalisoinnin edellyttämistä keinoista liittyy ajatukseen normaalin ja poikkeustapauksen välisestä suhteesta. Oikeudellisten normien – tässä tapauksessa turvapaikkaoikeuden – pätevyys ja soveltaminen edellyttää Schmittin mukaan tosiasiallisen tilanteen säännönmukaisuutta. Tätä normaliteetin vallitsemista ei voida arvioida normijärjestelmän sisältä, vaan poliittisen auktoriteetin päätöksen kautta. Poikkeustapauksessa normien soveltaminen keskeytetään, mikä ei kuitenkaan tarkoita niiden kumoutumista: Schmittin noudattaman logiikan mukaan poikkeustapaus vahvistaa säännön. Sangatten keskukseen majoitettujen ihmisten kohdalla tehty poikkeus samalla vahvistaa käsitystä pakolaisesta oikeudellisena statuksena, joka on sovellettavissa ”todellisiin” turvapaikanhakijoihin normaaleissa olosuhteissa. Mutta missä määrin poliittiset auktoriteetit sallivat sellaiset normaalit elämänolosuhteet, joiden puitteissa turvapaikkaoikeutta voidaan soveltaa?

Normaliteetin palauttamisella tarkoitetaan sellaisia toimenpiteitä, joiden kautta luotu tosiasiallinen tilanne mahdollistaa jälleen normien soveltamisen. Tutkitussa tapauksessa Ranskan poliittiset johtajat onnistuivat argumentaatiossaan samaan kannatusta johtopäätökselleen, jonka mukaan Iso-Britannian on yhdenmukaistettava eli tarkemmin ilmaistuna tiukennettava turvapaikkalainsäädäntöään. Tutkielman teoreettisesta näkökulmasta kyse on poikkeustapauksen olennaisesta ulottuvuudesta, jossa poliittinen auktoriteetti paljastaa oikeuden poliittisen perustan osoittaessaan, ettei sen täydy tukeutua oikeuteen luodakseen oikeutta. Näin poikkeustapaus mahdollistaa myös jonkin konkreettisesta tilanteesta nousevan uuden ja vieraan elementin sisällyttämisen oikeudelliseen järjestykseen. Tässä esitetyt johtopäätökset koskevat tutkittua tapausta, eivätkä siten ole suoraan yleistettävissä muihin vastaaviin tilanteisiin. Tämä tutkimus tarjoaa kuitenkin mahdollisen näkökulman turvapaikkaoikeuden kehitykseen Euroopan Unionin jäsenmaiden keskuudessa: käyttöön otettujen normien ja menettelytapojen lähtökohtana ovat normaalitilanteen sijaan konkreettiset poikkeustapaukset. Tässä suhteessa on kuitenkin huomattava, että Ranska ei Sangatten keskuksen kielteisten puolien vuoksi ole kannattanut ehdotuksia turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskusten perustamisesta Unionin alueen ulkopuolelle (Barnier 2.10.2004).

Aineistoksi valitut Ranskan poliittisten johtajien lausunnot soveltuivat varsin hyvin poliittisen tosiasian tuottamista koskevan tutkimuskysymyksen selvittämiseen.

Lausuntoja oli riittävästi koko tutkittavana olleen tapauksen ajalta, mutta osa niistä oli varsin niukkasanaisia. Vaikka puhujia oli useita, niissä esitettiin eri argumentaatiotekniikoiden avulla samoja väitteitä ja johtopäätöksiä eli toisin sanoen haettiin vakuuttavuutta Ranskan viralliselle kannalle. Presidentti Chiracin ja sisäministeri Sarkozyn esitystapa oli paikoin muita puhujia värikkäämpää. Lausunnot oli annettu vaihtelevissa tilanteissa, mutta esitettyjen väitteiden tapaan myös puhujien yleisökäsityksissä oli yhteneväisyyttä eli ne suunnattiin Iso-Britannian ja EU:n jäsenvaltioiden poliittisille päättäjille sekä Ranskan kansalaisille. Tutkimusmenetelmäksi valitun Perelmanin argumentaatioteorian lähtökohdat olivat samankaltaiset tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen kanssa. Argumentaatiolla on samankaltainen suhde suljettuihin järjestelmiin kuin poikkeustapauksella Schmittin suvereniteetin määritelmässä. Perelmanilaisen retoriikka –käsityksen taustalla vaikuttava oletus yhteisymmärryksestä ehkä heikentää sen arvoa poliittisen kielenkäytön tutkimuksessa. Käsitteiden ja ilmiöiden välisten yhteyksien ja erotteluiden tekemiseen huomiota kiinnittävänä menetelmänä sitä voitiin kuitenkin soveltaa erittelemään poliittisen tosiasian tuottamisen tarkoituksenmukaisuutta Ranskan poliittisten johtajien lausunnoissa.

Lopuksi voidaan todeta, että tutkielman teoreettisesta viitekehyksestä voidaan johtaa useitakin näkökulmia, jotka tässä tutkimuksessa jäivät rajauksen ulkopuolelle. Yksi kehittelemisen arvoinen lisäkysymys liittyy humanitärismin ja suvereniteetin väliseen yhteyteen Agambenin teorian valossa. Tarkoitus ei tässä ole kiistää humanitärismin ja humanitäärisen työn todellisia ja riippumattomia lähtökohtia, toisin sanoen niitä ei ole syytä käsitellä verukkeina tai tekosyinä jollekin kätketylle tarkoitusperälle. Juuri puolueettomuus tarjoaa järjestöille pääsyn poliittisesti arkaluontoisiin tilanteisiin ja paikkoihin. Humanitääriset leirit ovat kuitenkin ongelmallisia ja epäinhimillisiä paikkoja. Voidaan kysyä, missä määrin humanitääriset järjestöt osallistuvat paljaan elämän tuottamiseen? Tutkitussa tapauksessa humanitääriset järjestöt nostivat esille Calais'n alueella oleskelleiden turvapaikanhakijoiden hätää. Voidaanko tällaiset vetoomukset tulkita poliittisille auktoriteeteille esitetyiksi tosiasioiksi, jotka vaativat ja mahdollistavat poikkeustapausta koskevan päätöksen?

LÄHDELUETTELO

PRIMÄÄRIAINEISTO

Chevènement, Jean-Pierre 20.6.2000, 'Étrangers - immigration clandestine - lutte et prévention. Réponse du ministre de l'intérieur, M. Chevènement , à une question d'actualité à l'Assemblée nationale', kysymys nro 2220, vastaus julkaistu *Journal Officiel* 21.6.2000, 5597. Pariisi.

Chevènement, Jean-Pierre 1.10.2000, 'Étrangers - réfugiés - contrôles aux frontières. Suivi humanitaire. Réponse du ministre de l'intérieur, M. Chevènement , à une question d'actualité à l'Assemblée nationale', kysymys nro 48505, vastaus julkaistu *Journal Officiel* 2.10.2000, 5645. Pariisi.

Chirac, Jacques 19.6.2002, *Point de presse conjoint du président de la république, M. Jacques Chirac, et du premier ministre du Royaume-Uni de Grande-Bretagne et d'Irlande du Nord, M. Tony Blair- Propos de M. Chirac*. Pariisi. Luettu 20.4.2005. http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/epic/www/doc/DDW?M=18&K=935919619&W=TEXTE+PH+IS+%27sangatte%27+ORDER+BY+DATE/Descend

Chirac, Jacques 14.7.2002, *Entretien télévisé du président del république, M. Jacques Chirac, A l'occasion de la fête nationale – Extraits.* Pariisi. Luettu 20.4.2005. http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/epic/www/doc/DDW?M=15&K=935510017&W=TEXTE+PH+IS+%27sangatte%27+ORDER+BY+DATE/Descend

Jospin, Lionel 9.2.2001, *Sommet franco-britannique. Conférence de presse conjointe du président de la république, M. Jacques Chirac, du premier ministre, M. Lionel Jospin, et du premier ministre de Grande-Bretagne, M. Tony Blair – Propos du premier Ministre*. Cahors. Luettu 20.4.2005. http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/epic/www/doc/DDW?M=33&K=944029703&W=TEXTE+PH+IS+%27sangatte%27+ORDER+BY+DATE/Descend

Sarkozy, Nicolas 5.11.2002, *Immigration. Réponse du ministre de l'intérieur, de la sécurité intérieure et de libertés locales, M. Nicolas Sarkozy, à une question d'actualité à l'Assemblée nationale*. Pariisi. Luettu 20.4.2005. http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/epic/www/doc/DDW?M=7&K=933642246&W=TEXTE+PH+IS+%27sangatte%27+ORDER+BY+DATE/Descend

Sarkozy, Nicolas 8.11.2002, *Adoption du projet de loi britannique sur l'asile, l'immigration et la nationalité. Communique du ministère de l'intérieur, de la sécurité intérieure et de libertés locales*. Pariisi. Luettu 20.4.2005. http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/epic/www/doc/DDW?M=6&K=933593090&W=TEXTE+PH+IS+%27sangatte%27+ORDER+BY+DATE/Descend

Sarkozy, Nicolas 12.11.2002a, *Entretien du du ministre de l'intérieur, de la sécurité intérieure et de libertés locales, M. Nicolas Sarkozy, avec le quotidien "Le Figaro" – Extraits.* Pariisi. Luettu 20.4.2005. http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/epic/www/doc/DDW?M=5&K=933527555&W=TEXTE+PH+IS+%27sangatte%27+ORDER+BY+DATE/Descend

Sarkozy, Nicolas 12.11.2002b, *A propos de la fermeture du centre de Sangatte et de la situation des réfugiés dans le Nord-Pas-de-Calais. Communique du ministère de l'intérieur, de la sécurité intérieure et de libertés locales*. Pariisi. Luettu 20.4.2005. http://www.interieur.gouv.fr/rubriques/c/c2_le_ministere/c21_actualite/2002_11_12_sangatte2

Vaillant, Daniel 28.8.2001, *9ème conférence des ambassadeurs. Table ronde sur la problématique sécurité et immigration. Discours du ministre de l'intérieur, M. Daniel Vaillant.* Pariisi. Luettu 20.4.2005. http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/epic/www/doc/DDW?M=29&K=940752905&W=TEXTE+PH+IS+%27sangatte%27+ORDER+BY+DATE/Descend

Vaillant, Daniel 24.10.2001, *Centre de Sangatte. Réponse du ministre de l'intérieur, M. Vaillant, à une question d'actualité à l'Assembée nationale*. Pariisi. Luettu 20.4.2005.

http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/epic/www/doc/DDW?M=2&K=939819021&W=TITRE+PH+IS+%27sangatte%27+ORDER+BY+DATE/Descend

Védrine, Hubert 2.4.2002, *Entretien du ministre de Affaires étrangères, M. Hubert Védrine, avec la chaîne de television "BBC" dans l'émission "Hardtalk"*. Pariisi. Luettu 20.4.2005.
http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/epic/www/doc/DDW?M=23&K=937197572&W=TEXTE+PH+IS+%27sangatte%27+ORDER+BY+DATE/Descend

SEKUNDÄÄRIAINEISTO

Lausunnot ja tiedotteet

Barnier, Michel 2.10.2004, *EU/transit camps - Press briefing given by M. Michel Barnier, Minister of Foreign Affairs*. Rooma. Luettu 15.3.2006.
http://www.ambafrance-uk.org/article.php3?id_article=4397&var_recherche=Sangatte

Eurotunnel 11.9.2001, *Illegal immigration - Result of the hearing in the Administrative Tribunal in Lille on 11 September 2001*. Luettu 18.4.2006.
http://www.eurotunnel.com/ukcP3Main/ukcCorporate/ukcMediaCentre/ukcNewsReleases/ukcNews2001/ukcSeptember2001/ukpPr0109Hearing.htm

Eurotunnel 10.1.2002, *Eurotunnel again requests annulment of the requisition of the building used as a Red Cross refuge in Sangatte.* Luettu 18.4.2006.
http://www.eurotunnel.com/ukcP3Main/ukcCorporate/ukcMediaCentre/ukcNewsReleases/ukcNews2002/ukcJanuary2002/ukpPr0201Sangatte.htm

Ranskan Punainen risti 27.12.2001, *Info presse: Centre d'accueil de Sangatte*. Luettu 15.5.2005.
http://www.croix-rouge.fr/goto/actualites/sangatte/info-presse-2001.asp

Sarkozy, Nicolas & Blunkett, David 25.6.2002, *Immigration clandestine Communique commun du ministre de l'intérieur, de la sécurité intérieure et de libertés locales, M.*

Nicolas Sarkozy, et du ministre britannique de l'intérieur, M. David Blunkett. Lontoo. Luettu 20.4.2005.
http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/epic/www/doc/DDW?M=17&K=935821318&W=TEXTE+PH+IS+%27sangatte%27+ORDER+BY+DATE/Descend

Sarkozy, Nicolas & Blunkett, David 12.7.2002, *Relevé de conclusions de la rencontre entre le ministre de l'intérieur, de la sécurité intérieure et de libertés locales, M. Nicolas Sarkozy, et le ministre britannique de l'intérieur, M. David Blunkett*. Pariisi. Luettu 20.4.2005.
http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/epic/www/doc/DDW?M=16&K=935542788&W=TEXTE+PH+IS+%27sangatte%27+ORDER+BY+DATE/Descend

Sarkozy, Nicolas & Blunkett, David 2.12.2002, *Immigration – Centre de Sangatte. Communique conjoint du ministre de l'intérieur, de la sécurité intérieure et de libertés locales, M. Nicolas Sarkozy, et du ministre britannique de l'intérieur, M. David Blunkett*. Lontoo. Luettu 20.4.2005.
http://www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/epic/www/doc/DDW?M=3&K=933199878&W=TEXTE+PH+IS+%27sangatte%27+ORDER+BY+DATE/Descend

de Villepin, Dominique 22.10.2003, *Discussion in the Senate on the Bill on the right of asylum - Preliminary remarks by M. de Villepin, Minister of Foreign Affairs*. Pariisi. Luettu 20.4.2005.
http://www.ambafrance-uk.org/article.php3?id_article=4721

Kirjallisuus ja artikkelit

Agamben, Giorgio (1998), *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford: Stanford University Press.

Agamben, Giorgio (2001), *Keinot vailla päämäärää. Reunamerkintöjä politiikasta*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Arendt, Hannah (1951), *The Origins of Totalitarianism*. New York: Harcourt, Brace, cop.

Bartelson, Jens (2001), *The Critique of the State*. Cambridge: Cambridge University Press.

Boccardi, Ingrid (2002), *Europe and Refugees: Towards an EU Asylum Policy*. Haag: Kluwer Law International.

Carty, Anthony (1998), 'Sovereignty in International Law: A Concept of Eternal Return?', teoksessa Brace, Laura & Hoffman, John (toim.) (1998), *Reclaiming Sovereignty*. Lontoo: Pinter. 101-116.

Coureau, Henri (2003), '"Tomorrow Inch Allah, Chance!" People Smuggler Networks in Sangatte', *Immigrants and Minorities* Vol.22 Nos. 2&3, 374-387.

Foucault, Michel (1988a), "The Political Technology of Individuals", teoksessa Martin, Luther H.; Gutman, Huck & Hutton, Patrick H. (toim.) (1988), *Technologies of the Self: A Seminar With Michel Foucault*. Lontoo: Tavistock Publications. s. 145-162.

Foucault, Michel (1998b), *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.

Franklin, Julian H. (1973), *Jean Bodin and the Rise of Absolutist Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Haapanen, Pirkko (1996), 'Roomalaisten korkein taito. Johdanto antiikin retoriikkaan', teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilkka (toim.) (1996), *Pelkkää retoriikkaa?*. Tampere: Vastapaino. 23-50.

Hindess, Barry (2000), 'Citizenship in the International Management of Populations', *American Behavioral Scientist* Vol 3, No 9, 1486-1497.

Hirst, Paul (1999), 'Carl Schmitt's Decisionism', teoksessa Mouffe, Chantal (toim.) (1999), *The Challenge of Carl Schmitt*. Lontoo: Verso. 7-17.

Hoffman, John (1998), *Sovereignty*. Buckingham: Open University Press.

Hussain, Nasser & Ptacek, Melissa (2000), 'Threshold: Sovereignty and the Sacred', *Law & Society Review* Vol 34 (2), 495-516.

Koivusalo, Markku & Ojakangas, Mika (1997), ‘Carl Schmitt poliittisena ajattelijana’, teoksessa Schmitt, Carl (1997), *Poliittinen teologia*. Hamina: Tutkijaliitto. 25-40.

Lui, Robyn (2002), ‘Governing Refugees 1919-1945’, *Borderlands ejournal* Vol 1, No 1. Luettu 22.1.2004.
http://www.borderlandsejournal.adelaide.edu.au/vol1no1_2002/lui_governing.html

Malkki, Liisa H. (2002), ’News From Nowhere. Mass displacement and globalized `problems of organization´’, *Ethnography* Vol 3, 31-360.

Margaroni, Maria (2005), ‘Care and Abandonment. A Response to Mika Ojakangas’ “Impossible Dialogue on Biopower: Agamben and Foucault’, *Foucault Studies* No 2, May 2005, 29-36.

Melis, Barbara (2001), *Negotiating Europe’s Immigration Frontiers*. Haag: Kluwer Law International.

Mouffe, Chantal (1999), ’Carl Schmitt and the Paradox of Liberal Democracy’, teoksessa Mouffe, Chantal (toim.) (1999), *The Challenge of Carl Schmitt*. Lontoo: Verso. 38-53.

Ojakangas, Mika (1998), ‘Suvereeni ja rahvas. Carl Schmitt kohtaa Michel Foucaultin’, teoksessa Parvikko, Tuija; Palonen, Kari; Eräsaari, Leena (1998), *Politiikka pois paikoiltaan. Juhlakirja Sakari Hänniselle*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 131-143.

Ojakangas, Mika (2004), *A Philosophy of Concrete Life. Carl Schmitt and the Political Thought of Late Modernity*. Jyväskylä: Minerva Kustannus.

Ojakangas, Mika (2005), ‘Impossible Dialogue on Bio-power. Agamben and Foucault’, *Foucault Studies* No 2, May 2005, 5-28.

Palonen, Kari & Summa, Hilkka (1996), ’Johdanto: Retorinen käänne?’, teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilkka (toim.) (1996), *Pelkkää retoriikkaa?*. Tampere: Vastapaino. 7-19.

Perelman, Chaïm & Olbrechts-Tyteca, Lucie (1971), *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.

Perelman, Chaïm (1996), *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.

Prozorov, Sergei (2005), ’X/X’s: Toward a General Theory of the Exception’, *Alternatives: Global, Local, Political* 30 (2005), 81-112.

Rajaram, Prem Kumar & Grundy-Warr, Carl (2004), ‘The Irregular Migrant as Homo Sacer: Migration and Detention in Australia, Malaysia and Thailand’, *International Migration* Vol 42 (1), 33-63.

Schmitt, Carl (1997), *Poliittinen teologia*. Hamina: Tutkijaliitto.

Schuster, Liza (2003), ‘Asylum Seekers: Sangatte and the Tunnel’, *Parliamentary Affairs* 56, 506-522.

Soguk, Nevzat (1999), *States and Strangers. Refugees and Displacements of Statecraf*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Summa, Hilkka (1996), ‘Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus’, teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilkka (toim.) (1996), *Pelkkää retoriikkaa?*. Tampere: Vastapaino. 51-84.

Tuori, Kaarlo (1997), ’Carl Schmitt ja vastavallankumouksen teoria’, teoksessa Schmitt, Carl (1997), *Poliittinen teologia*. Hamina: Tutkijaliitto. 7-24.

Walker, Rob B.J. (1993), *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.